

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

X
2/6
Bt. from J. Thornton, Friar's Entry, 17 Jan. 1916.

2977 e. 40

IN USUM

RAM. BATHONIENSIS

2977

P. D. JUVENALIS SATIRAS

EXPURGATAS ET ILLUSTRATAS

IN USUM

SCHOL. GRAM. BATHONIENSIS

EDIDIT

J. R. PEARS, A.M.

COLL. B. M. MAGDALENÆ APUD OXON SOCIUS.

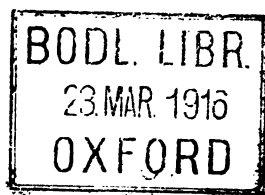
EDITIO ALTERA.

BATHONIÆ:

APUD E. COLLINGS:

VENIUNT ETIAM LONDINI, APUD LONGMAN, ETC.; WHITTAKER, ETC.;
CANTAB. APUD DRIGHTON ET FILIOS;
OXON. APUD PARKER.

MDCCLV.

Excuderunt G. H. et W. R. Wood, Bathoniæ.

PRÆFATIO IN EDITIONEM PRIMAM.

NE plus æquo hujusce libelli lector expectet, sciat hanc Juvenalis editionem puerorum modo in usum esse confectam. Quo in opere exigendo, eo usus sum consilio, ut sententiarum difficultates, quibus maximè inhærent pueri, quantum in me fuit, amoverem, neque tamen ignaviæ nimis indulgerem eos solvendo verborum nexus, qui modico labore, et grammatices simplicis scientiâ excutiendi essent.

Indices in editione mutilâ prope inutiles, notas criticas, et varias lectiones, quò minimo pretio venderetur liber, omnino prætermisi.—His autem conatibus si quid laudis deberi existimetur, viro doctissimo Ruperti, cujus auctoritate maximè fretus sum, detur; si quid culpæ;—ei ignoscatur, qui vitæ semitam longè dissimilem ingrediens literarum studia grato animo respexit, et otii sui fructum, levem sanè et immaturum, neque forsân omnino inutilem, studiosis mente benignâ quasi legatum tradidit.

J. R. P.

D. JUNII JUVENALIS AQUINATIS SATIRÆ.

SATIRA PRIMA.

*Satirâ hâc cæteris præfationis loco præmissâ causas pronuntiat
Juvenalis, propter quas Satiras scribere statuerit—vitia deinde,
et morum turpitudinem breviter, acriter, severe increpat.*

SEMPER ego auditor tantum? nunquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseïde Codri?
Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impune diem consumserit ingens
Telephus? aut, summi plenâ jam margine libri, 5
Scriptus et in tergo, nec dum finitus, Orestes?
Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus
Martis, et Æoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani. Quid agant venti, quas torqueat umbras
Æacus; unde alius furtivæ devehat aurum 10
Pelliculæ; quantas jaculetur Monychus ornos,

ANNOTATIONES.

1. *Auditor.* Poetarum nempe recitantium, qui non modo inter amicos, sed etiam in balneis aliisque locis publicis poemata sua recitabant.

3. *Togatas.* *Togatas* dicuntur comædiæ in quibus personæ inducuntur togatorum et privatorum — *Pretextæ* dicuntur Tra-

gædiæ, quarum sunt viri prætextati et nobiles.

7. Sequuntur fabulæ quædam, quas usque ad fastidium iterabant poætæ.

10. *Alius.* Jason.

11. *Monychus.* Centaurus contra Lapithas ornos jaculans.

Frontonis platani, convulsaque marmora clamant
Semper, et assiduo ruptæ lectore columnæ.

Exspectes eadem a summo minimoque poëtâ.

Et nos ergo manum ferulæ subduximus; et nos 15
Consilium dedimus Sullæ, privatus ut altum
Dormiret. Stulta est clementia, cum tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.

Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus, 20
Si vacat, et placidi rationem admittitis, edam.

Cum tener uxorem ducat spado, Mævia Tuscum
Fingat aprum, et nudâ teneat venabula mammâ;
Patricios omnes opibus cum provocet unus,
Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat; 25
Cum pars Niliacæ plebis, cum verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ;
Difficile est satiram non scribere. Nam quis iniquæ 30
Tam patiens Urbis, tam ferreus, ut teneat se,
Causidici nova cum veniat lectica Mathonis
Plena ipso? post hunc magni delator amici,
Et cito rapturus de nobilitate comesâ
Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat 35
Carus, et a trepido Thymele submissa Latino?

Quid referam, quantâ siccum jecur ardeat irâ,
Cum populum gregibus comitum premit hic spoliator

12. *Fronto* dives erat quidam, qui domum recitantibus præbuit; ita ut parietes ejus voce recitantium, et strepitu plaudentium resonabant, et (hyperbolicè) rumpebantur.

16. Nos quoque apud scholas exercitationis causâ vulgatas tractavimus materias.

20. *Aurunca alumnus*, Lucilius.

23. In arenâ nempe amphitheatri.

26. *Canopi*. Oppidum erat Ægypti.

27. *Crispinus* purpureas in humerum rejiciebat lacernas ita ut omnibus ostenderet.

28. *Æstivum*. Leviozem, quem æstate gereret, anulum habuit.

32. *Matho* causidicus olim pauper nunc propter vitia Neroni amicus factus lecticâ vehitur.

33. *Magni delator amici*. Quis fuerit hic delator non constat. Regulam innui multi existimârunt, de quo Plinius (lib. i. epist. 5.) "*Scriptis in epistolâ quâdam, quæ apud Domitianum recitata est, 'Regulus omnium bipedum nequissimus. Quæ quidem Modestus verissimè scripserat.'*"

35. *Massa*, *Carus*, delatores ipsi quoque famosissimi.

36. *Thymele*, uxor *Latini* mimi Domitiano gratissimi missa est a marito ut delatorem placaret.

Pupilli plorantis? et hic, damnatus inani
 Iudicio, (quid enim salvis infamia nummis?) 40
 Exsul ab octavâ Marius bibit, et fruitur Dîs
 Iratis; at tu, victrix provincia, ploras?
 Hæc ego non credam Venusinâ digna lucernâ?
 Hæc ego non agitem? sed quid magis Heracleas,
 Aut Diomedear, aut mugitum Labyrinthi, 45
 Et mare percussum puero, fabrumque volentem?
 Cum fas esse putet curam sperare cohortis,
 Qui bona donavit præsepibus, et caret omni
 Majorum censu, dum pervolat axe citato
 Flaminiam; (puer Automedon nam lora tenebat, 50
 Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ)
 Nonne libet medio ceras implere capaces
 Quadrivio? cum jam sextâ cervice feratur
 Hinc atque inde patens, ac nudâ pæne cathedrâ,
 Et multum referens de Mæcenate supino, 55
 Signator falso, qui se lautum atque beatum
 Exiguâ tabulis et gemmâ fecerat udâ.
 Occurrit matrona potens, quæ, molle Calenum
 Porrectura, viro miscet sitiente rubetam;
 Instituitque rudes melior Locusta propinquas 60

39. *Plorantis*. Aliter vulgo. Verbum unum verecundie causâ submovere ausus sum; *plorantis* a quibusdam olim suggestum, nunc primum in textum recepi.

41. Marius Priscus proconsul provinciam Africam expilaverat; quum autem repetundarum accusatus esset, senatui placuit pecuniam ærario inferri, Mario urbe et Italiâ interdici. Quod iudicium neque Afris quidquam profuit, neque Mario multum nocuit, quippe qui tantum prædæ retineret, ut lautius nunc in exilio, quam olim Romæ vivere posset.

43. *Venusinâ lucernâ*, ingenio Horatiano—Nonne hos dignos credam quos insectaretur Horatius Venusiâ natus? Nisi forsan *lucerna* labor sit nocturnus, sive satira Horatii vigilis elaborata.

44. *Sed quid magis*. Cur potius vulgata illa celebrarem.

46. *Puero*. Icaro. — *Fabrum*. Dædalum.

47. In Neronis gratiam juvenes multi nobiles aurigandi studio capti sunt—Hi rem in equis alendis insumere.

50. *Automedon*. Pro quovis aurigâ.

51. *Ipsæ*. Nero, se amicæ masculæ, nempe Sporo, commendabat fingendo sese aurigari, dum adstabat in curru auriga.

53. *Quadrivio*. Materia, quæ chartas impleat, in ipsâ occurrit viâ.

55. *Mæcenatem* imitans supinum, et mollem.

57. *Gemmâ udâ*. Annulo signatorio, cui gemma est inserta, qui humectatus imprimitur ceræ, ne eam ad se trahat.

60. *Melior Locusta*. Venedici peritor, quàm ipsa notissima Locusta cujus ope Claudium sustulit Agrippina.

Per famam et populum nigros efferre maritos.

Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum,
Si vis esse aliquis : probitas laudatur, et alget.
Criminibus debent hortos, prætoriam, mensas,
Argentum vetus, et stantem extra pocula caprum. 65

Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ,
Quem sponsæ turpes, et prætextatus adulter?
Si natura negat, facit indignatio versum,
Qualemcumque potest, quales ego, vel Cluvenus.

Ex quo Deucalion, nimbis tollentibus æquor, 70
Navigio montem adscendit, sortesque poposcit,
Paulatimque animâ caluerunt mollia saxa,
Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas;
Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli. 75

Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit sinus? alea quando
Hos animos? Neque enim oculis comitantibus itur
Ad casum tabulæ, positâ sed luditur arcâ.
Prælia quanta illic dispensatore videbis 80

Armigero! Simplexne furor sestertia centum
Perdere, et horrenti tunicam non reddere servo?
Quis totidem erexit villas? quis fercula septem
Secreto cœnavit avus? Nunc sportula primo
Limine parva sedet, turbæ rapienda togatæ. 85
Ille tamen faciem prius inspicit; et trepidat, ne

61. *Per famam et populum.* Palam famâ rei vulgatâ. *Nigros.* Veneno sublati lividi fiunt et nigri.

62. *Gyaris.* Cycladum asperrima erat Gyara, in quam cum ejusmodi insulis deportabantur damnati ab Imperatoribus.

67. *Prætextatus.* Etiam inter nobiles erant adulteri. Prætextâ utebantur magistratus, sacerdotes, et pueri ingenui priusquam togam virilem accepissent.

78. *Oculis comitantibus.* Jam non satis est pecuniam modicam in crumenâ ad ludum attulisse. Ipsa infertur arca.

80. *Dispensatore armigero.* Servus

rei familiaris curator pecuniam, aleas, et ludi instrumenta cætera subministrat.

82. *Tunicam non reddere servo.* Tantum pecuniæ perdidit dominus, ut ne satis quidem haberet ad tunicas servis comparandas.

84. *Secreto cœnavit.* Divites olim clientibus lautas exhibebant epulas; nunc soli epulantur, et clientibus ante fores vile aliquid e sportulâ, sive corbulâ, distribuunt.

86. *Togatæ.* Pauperiores et plebei Cæsarum temporibus soli togâ utebantur.

86. *Ille.* Servus, qui sportulam distribuit, vel ipse dominus sordidus.

Suppositus venias, ac falso nomine poscas.
 Agnitus accipies. Jubet a præcone vocari
 Ipsos Trojugenas; nam vexant limen et ipsi
 Nobiscum. Da prætori, da deinde tribuno. 90
 Sed libertinus prior est: prior, inquit, ego adsum.
 Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis
 Natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestræ
 Arguerint, licet ipse negem? Sed quinque tabernæ
 Quadringenta parant. Quid confert purpura major 95
 Optandum, si Laurenti custodit in agro
 Conductas Corvinus oves? Ego possideo plus
 Pallante, et Licinis. Expectent ergo tribuni:
 Vincant divitiæ: sacro nec cedat honori,
 Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis; 100
 Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum
 Majestas: etsi, funesta Pecunia, templo
 Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
 Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
 Quæque salutato crepitat Concordiæ nido. 105
 Sed cum summus honor finito computet anno,
 Sportula quid referat, quantum rationibus addat;
 Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc est,
 Et panis, fumusque domi? Densissima centum
 Quadrantes lectica petit, sequiturque maritum, 110
 Languida, vel prægnans, et circumducitur, uxor.

89. *Ipsos Trojugenas.* Nobiles etiam aderant, qui se a Trojanis originem ducere gloriabantur.

91. *Libertinus.* Libertini originem arguunt aures more Orientis populorum perforatas, sed tamen nobilibus cedere non vult propter divitias glorians.

97. *Corvinus.* Quivis nobilissimus ad inopiam redactus.

98. *Pallante.* Claudii liberto.—*Licinis,* familiâ ditissimâ.

100. *Pedibus qui venerat albis.* Ille, cretatis pedibus, indicium gesserat servorum trans mare advectorum.

Nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus, Despicie gypeati crimen inane pedis.—OVID.

105. *Salutato crepitat nido.* Neglectum Concordiæ templum satiricè carpit poeta; cujus in fastigio vetustate collapsæ ciconia nidum posuit, quæ ubi pullos revisit, rostro crepitat. Nisi forsan intelligendum sit ibi conspicuam esse concordiam ubi pulli parentem ad nidum redeuntem salutant.

106. *Sed cum summus honor.* Quam autem summi viri computent quantum emolumenti dona hujusmodi sibi conferant, certè non culpandi sunt humiliores, si eadem petant.

108. *Densissima lectica.* Veniunt etiam plurimi nobiles lecticis advecti, quos etiam uxores sequuntur.

Hic petit absenti, notâ jam callidus arte,
 Ostendens vacuum et clausam, pro conjuge, sellam.
 Galla mea est, inquit. Citius dimitte. Moraris?
 Profer, Galla, caput. Noli vexare; quiescit. 115
 Ipse dies pulcro distinguitur ordine rerum:
 Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo,
 Atque triumphales, inter quas ausus habere
 Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches,
 Cujus ad effigiem non tantum meiere fas est. 120
 Vestibulis abeunt veteres lassique clientes;
 Votaque deponunt, quamquam longissima cœnæ
 Spes homini. Caules miseris, atque ignis emendus.
 Optima silvarum interea pelagique vorabit
 Rex horum, vacuisque toris tantum ipse jacebit. 125
 Nam, de tot pulcris et latis orbibus, et tam
 Antiquis unâ comedunt patrimonia mensâ.
 Nullus jam parasitus erit! Sed quis ferat istas
 Luxuriæ sordes? quanta est gula, quæ sibi totos
 Ponit apros, animal propter convivium natum! 130
 Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictus
 Turgidus, et crudum pavonem in balnea portas.
 Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.
 It nova, nec tristis, per cunctas fabula cœnas:
 Ducitur iratis plaudendum funus amicis. 135
 Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
 Posteritas: eadem cupient facientque minores.

112. *Hic petit absenti.* Alius uxori absenti, quasi in lecticâ adesset, donum petit.

116. *Pulcro ordine rerum.* Carpit poeta rerum ordinem, quo gravioribus levia miscentur, et mentes hominum sportula prima occupat.

117. *Jurisque peritus Apollo.* Juris peritus facetiâ dicitur Apollo quod ejus statua in foro erat, ita ut lites quotidie astans audiret.

118. *Triumphales.* Statuas nempe summorum ducum, quas Augustus in utrâque fori sui porticu dedicaverat.

119. *Arabarches.* Arabum princeps.

Triumphabant olim Romani nobiles, nunc quilibet vilissimus.

120. *Cujus ad effigiem.* Hujusmodi effigies minimè sacra habenda est.

121. *Vestibulis abeunt.* Clientes patronos domum deducant, inde dimittantur, neque ad cœnam admittuntur, cujus spem diu, sed frustra aluerunt.

126. *Orbibus.* Patinis.

128. *Nullus parasitus erit.* Nemini operæ pretium erit parasiti partes egisse, si ad cœnas non admittatur.

132. Mors subita eos sæpe opprimit, qui cibis pinguibus onerati statim luxuriæ gratiâ balnea petunt.

Omne in præcipiti vitium stetit. Utere velis;
 Totos pande sinus. Dicas hîc forsitan, unde
 Ingenium par materiæ? unde illa priorum, 140
 Scribendi quodcumque animo flagrante liberet,
 Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?
 Quid refert dictis ignoscat Mucius, an non?
 Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illâ,
 Quâ stantes ardent, qui fixo gutture fumant, 145
 [Et latum mediâ sulcum diducit arenâ.]
 Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
 Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos?
 Cum veniet contra, digito compesce labellum;
 Accusator erit, qui verbum dixerit, Hic est. 150
 Securus licet Ænean, Rutulumque ferocem
 Committas: nulli gravis est percussus Achilles,
 Aut multum quæsitus Hylas, urnamque secutus.
 Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
 Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est 155
 Criminibus; tacitâ sudant præcordia culpâ.
 Inde iræ, et lacrymæ. Tecum prius ergo voluta
 Hæc animo ante tubas: galeatum sero duelli
 Pœnitet. Experiar, quid concedatur in illos,
 Quorum Flaminiâ tegitur cinis, atque Latinâ. 160

142. *Cujus non audeo dicere nomen.* Libertatis nomen ne eloqui quidem audet poeta, ne Imperatoris auctoritatem imminuere videatur.

143. Respondet monitori poeta: mihi quid refert, si irascatur nequam quis?

144. *Pone Tigellinum.* Iterum ait monitor: si autem potentem quemlibet carperis, pœnam dabis, quâ torquebantur Christiani, qui cerâ illiti noctu vivi accendebantur a Nerone. Versum 146 rejiciendum censeo.

147. *Qui dedit.* Tigellinus.

148. *Plumis.* In lecticâ pulvinar plumis farciebatur.

150. *Accusator erit.* Satis dixerit accusator, si te digito monstraverit et scriptoribus omnes fiunt infensi—quidlibet autem in veteres heroes impune dixeris.

161. Alii tuti sunt poetæ, satirarum addiderit verba *hic est*. Sive pro accusatore et ideo infenso habebis, si dixeris solummodo *hic est*.

167. *Inde iræ, et lacrymæ.* A satirâ oriuntur potentium iræ, et poetarum pœnis affectorum lacrymæ.

169. *Experiar.* Respondet poeta, se nihilominus experturum esse quantum liceat dicere etiam in potentes.

160. *Flaminiâ atque Latinâ.* Ad vias publicas monumenta, et sepulcra potentiorum erant familiarum.

SATIRA TERTIA.

In hæc venustissimâ Satirâ Juvenalis Umbricium amicum suum inducit, propter pravitatem morum Romæ vigentium, et pericula ibi civibus imminentia, Cumas migrantem, et de hisce malis copiosè disserentem.

QUAMVIS digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis
Destinet, atque unum civem donare Sibyllæ.
Janua Baiarum est, et gratum litus amœni
Secessûs. Ego vel Prochytam præpono Suburæ. 5
Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapsus
Tectorum assiduos, ac mille pericula sævæ
Urbis, et Augusto recitantes mense poëtas?
Sed dum tota domus rhedâ componitur unâ, 10
Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam;

2. *Vacuis.* Quietis, sive otiosis.

3. *Sibyllæ.* Apud Cumas antrum erat Sibyllæ satis notæ.

4. *Janua Baiarum est.* Eis, qui a Româ Baias ibant, per Cumas in eadem sitas orâ iter erat.

5. *Prochytam.* Insulam in Sinu Baiano sterilem.—*Subura.* Romæ vicus frequentissimus, et infamis; satiricè pro Româ.

9. *Recitantes.* (Vid. Sat. I. v. 1.)—*Augusto.* Quàm maximè ferveret æstus.

10. *Sed dum tota domus.* Dum familia et supellex humilis Umbrici in unam congeruntur rhedam, ipse cum poëtâ pedibus progressus moratur curum expectans, et urbem relictam contemplatur.

11. *Veteres arcus.* Romuline, an Horatiorum, an aquæductum arcus hi fuerint ambigitur—sibi quisque fiat judex.—*Porta Capena,* ad viam Appiam ducons, a fontibus, qui ibi erant, dicta est *madida*.

Hic, ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ;
 Nunc sacri fontis nemus, et delubra locantur
 Judæis, quorum cophinus fœnumque supellex :
 Omnis enim populo mercedem pendere jussa est 15
 Arbor, et ejectis mendicat silva Camœnis.
 In vallem Egeriæ descendimus, et speluncas
 Dissimiles veris. Quanto præstantius esset
 Numen aquæ, viridi si margine cluderet undas
 Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum ? 20
 Hic tunc Umbricius, Quando artibus, inquit, honestis
 Nullus in Urbe locus, nulla emolumenta laborum,
 Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
 Deteret exiguis aliquid ; proponimus illuc
 Ire, fatigatas ubi Dædalus exuit alas, 25
 Dum nova canities, dum prima et recta senectus,
 Dum superest Lachesi, quod torqueat, et pedibus me
 Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.
 Cedamus patriâ : vivant Artorius istic
 Et Catulus : maneant, qui nigrum in candida vertunt, 30
 Quis facile est ædem conducere, flumina, portus,
 Siccandam eluviam, portandum ad busta cadaver,
 Et præbere caput dominâ venale sub hastâ.
 Quondam hi cornicines, et municipalis arenæ

16. *Omnis enim.* Cum arbores singulæ locarentur ab avaro populo, vix locus Musis relinquitur, quibus sacer erat lucus.

16. *Mendicat silva.* Mendicant Judæi silvam incolentes.

17. *Speluncas dissimiles veris.* Speluncæ ibi erant, sive arte edificatæ, sive ornatæ : quales hodiè admirantur ingenia crassa, et humilia.

20. *Violarent marmora.* Marmora e longinquo allata, saxum indigenum injuriâ afficere videntur, quippe quæ a loco suo ejiciant.

24. *Deteret.* Res propriè dicitur deteri, non delerere.

25. *Dædalus exuit alas.* Dædalus e Cretâ ad Cumas pervolavit.

29. *Artorius et Catulus.* Quilibet ignobiles et sordidi.

30. *Nigrum in candida vertunt.* Nihil agere, seu dicere recusant.

31. *Quis facile est.* Sunt, qui nihil turpe putant, dummodo lucrum exigere possint. *Conducebant* homines sordidi (quibus *locabant* magistratus) ædes publicas reficiendas ; et vectigalia e fluminibus, et portibus colligenda—nisi forsân intelligendum sit, hos conduxisse fluminum alveos, et portus expurgandos. — Quæ sequuntur opera etiam sordidiora erant. — Turpissimi enim a cloacis expurgandis lucrum faciebant, et efferendo pauperum cadavera ad sepulturam, seu partes præconis, qui servos vendebat, suscipiendo.

34. *Quondam hi cornicines.* Intelligendum est hos præcones fuisse municipales, omnibus squè notos, ac si cornicines essent ludos publicos comitantes.

Perpetui comites, notæque per oppida buccæ, 35
 Munera nunc edunt, et verso pollice vulgi
 Quem libet occidunt populariter : inde reversi
 Conducunt foricas : et cur non omnia ? cum sint,
 Quales ex humili magna ad fastigia rerum
 Extollit, quoties voluit Fortuna jocari. 40
 Quid Romæ faciam ? mentiri nescio : librum,
 Si malus est, nequeo laudare et poscere : motus
 Astrorum ignoro : funus promittere patris
 Nec volo, nec possum : ranarum viscera nunquam
 Inspexi. Ferre ad nuptam, quæ mittit adulter, 45
 Quæ mandat, nōrint alii : me nemo ministro
 Fur erit : atque ideo nulli comes exeo, tamquam
 Mancus, et exstinctâ corpus non utile dextrâ.
 Quis nunc diligitur, nisi conscius, et cui fervens
 Æstuat occultis animus, semperque tacendis ? 50
 Nil tibi se debere putat, nil conferet unquam,
 Participem qui te secreti fecit honesti.
 Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
 Accusare potest. Tanti tibi non sit opaci
 Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum, 55
 Ut somno careas, ponendaque præmia sumas
 Tristis, et a magno semper timearis amico.
 Quæ nunc divitibus gens acceptissima nostris,
 Et quos, præcipue fugiam, properabo fateri ;
 Nec pudor obstat. Non possum ferre, Quirites, 60

36. *Verso pollice.* Qui in ludis gladiatorum pollicem retrò flectebat, signum victori dabat, ne adversario parceret neve vitam concederet.

38. *Conducunt foricas.* Cloacas conducunt expurgandas. — *Cur non omnia.* Quare non omnia ejusmodi turpia efficerent, cum tales sint, ut videatur fortuna eos extollens jocosè egisse, et pro ludibrio homines habuisse.

41. *Mentiri nescio.* Artes nefariæ quæ Romæ nunc vigent, mihi ignotæ sunt ; non possum per mendacia adulari, neque versus stolidos laudare ; astrologiam, quam Romæ colunt, nunquam didici ;

nec a ranarum visceribus venena extrahi, ut patris vivacis mortem hæredi promittere possem.

45. *Ferre ad nuptam.* Nolo adulterum adjuvare. — *Me nemo ministro fur erit.* Neminem adjuvabo, ut furtivè alienâ fruatur uxore. — Ideo, quasi inutilis eassem, nemo me colit aut socium sibi adhibet.

64. *Tanti tibi non sit opaci omnis arena Tagi.* Ne quis maximas accipiat divitias eâ conditione, ut conscius sit aut particeps scelerum cujuslibet potentis ; inde enim curis angetur perpetuis.

Græcam urbem, quamvis quota portio fæcis Achæi?
 Jam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes;
 Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas
 Obliquas, nec non gentilia tympana secum
 Vexit, et ad Circum jussas prostare puellas. 65
 Ite, quibus grata est pictâ lupa barbara mitrâ.
 Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
 Et ceromatico fert niceteria collo.
 Hic altâ Sicyone, ast hic Amydone relictâ,
 Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis, 70
 Esquilias, dictumque petunt a vimine collem,
 Viscera magnarum domuum dominique futuri.
 Ingenium velox, audacia perditâ, sermo
 Promptus, et Isæo torrentior. Ede, quid illum
 Esse putes? quem vis hominem, secum attulit ad nos: 75
 Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
 Augur, schœnobates, medicus, magus, omnia novit.
 Græculus esuriens in cœlum, jusseris, ibit.
 Ad summam, non Maurus erat, neque Sarmata, nec Thrax,
 Qui sumsit pennas, mediis sed natus Athenis. 80
 Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
 Signabit? fultusque toro meliore recumbet,
 Advectus Romam, quo pruna et cottana vento?

61. *Græcam urbem.* Tot Græci egeni in Romam convenerant, ut hoc tempore ipsa urbs Græca esse visa est. Sed tamen ipsi Græci minima hujusce fœcis urbis Romanæ pars sunt;—convenere etiam ab omnibus orientis gentibus, qui urbem moribus suis dedecorent.

62. *Jam pridem Syrus.* Imago verè poetica.—Gentes fluviorum cuique priorum nominibus denotantur.—Itaque misceri dicuntur flumina.

67. *Rusticus ille tuus.* Apostrophe ad Romulum.—Rusticus ille simplex Romanus vestes jam sumit Græcas gymnasticas, et in collo ceromate uncto præmia et insignia athletarum more Græcorum gestat.

72. *Viscera magnarum domuum.* Græci artibus suis in intimam familia-

rum ditissimarum familiaritatem se insinuantes ita denique domini in ædibus sunt alienis.

74. *Isæo.* Unus erat Isæus Demosthenis præceptor; alter, qui Romæ sub Hadriano viguisset, multaque scripsisset traditur.

75. *Quem vis hominem.* Ita ipse omnia proficitur Græcus, ut videatur plurimos secum attulisse.

80. *Qui sumsit pennas.* Dædalus.

81. *Non fugiam conchylia.* Nonne Romæ profugiam, ubi non sine indignatione videre possum Græcos istos tam divites factos, ut vestes purpureas, conchyliorum liquore infectas, gestent.—*Me prior ille signabit.* Græculus ergo iste contemnendus me melior existimabitur, qui Romæ natus sum?

Usque adeo nihil est, quod nostra infantia cœlum
 Hausit Aventini, baccâ nutrita Sabinâ ? 85
 Quid, quod adulandi gens prudentissima laudat
 Sermonem indocti, faciem deformis amici,
 Et longum invalidi collum cervicibus æquat
 Hercules, Antæum procul a tellure tenentis ?
 Miratur vocem angustam, quâ deterius nec 90
 Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
 Hæc eadem licet et nobis laudare : sed illis
 Creditur. An melior, cum Thaidâ sustinet, aut cum
 Uxorem comœdus agit, vel Dorida nullo
 Cultam palliolo ? mulier nempe ipsa videtur, 95
 Non persona, loqui :
 Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
 Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hæmo.
 Natio comœda est. Rides ? majore cachinno
 Concutitur : flet, si lacrymas conspexit amici, 100
 Nec dolet : igniculum brumæ si tempore poscas,
 Accipit endromidem : si dixeris, "Æstuo," sudat.
 Non sumus ergo pares : melior, qui semper, et omni
 Nocte dieque potest alienum sumere vultum,
 A facie jactare manus, laudare paratus, 105
 Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.
 Scire volunt secreta domûs, atque inde timeri.
 Et quoniam cœpit Græcorum mentio, transi
 Gymnasia, atque audi facinus majoris abolæ.

88. *Quo pruna et collana vento.* In eisdem navibus portatur cum fructu vili, ac venali, ipse sequè vilis et venalis.

86. Neque laudanda est gens ista, quod maxime artem adulandi, et mendacia in gratiam auditoris edendi didicerit.

98. Neque melior videtur Græcus, cum minus fœminarum partes agit ; sed etiam magis contemnendus.

97. *Nec tamen Antiochus.* Neque illi, quos adeo Romæ miramur, histriones domi præ ceteros admiratione

digni habentur ; tota enim natio partes semper agit.

102. *Endromidem.* Vestem villosam, quâ in gymnasiis post cursum utebantur, ne calefacti frigescerent.

103. *Melior.* Divitiibus gratior erit fictus iste, et adulator.

106. *Trulla.* Si dives, epoto vino, calicem digitis percusserit ut inanem esse sonitu ostendat, statim laudat ille Græcus : ita risum et laudes ad quilibet humile et parvum paratas habet.

108. *Transi gymnasia.* Hæc minora omittamus.

Stoicus occidit Baream, delator amicum, 110
 Discipulumque senex, ripâ nutritus in illâ,
 Ad quam Gorgonei delapsa est penna caballi.
 Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
 Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Hermarcus,
 Qui, gentis vitio, nunquam partitur amicum : 115
 Solus habet : nam, cum facilem stillavit in aurem
 Exiguum de naturæ patriæque veneno,
 Limine submoveor : perierunt tempora longi
 Servitii : nusquam minor est jactura clientis.
 Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod 120
 Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
 Currere, cum prætor lictorem impellat, et ire
 Præcipitem jubeat, dudum vigilantibus orbis,
 Ne prior Albinam et Modiam collega salutet ?
 Divitis hic servi cludit latus ingenuorum 125
 Filius :
 Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes
 Numinis Idæi : procedat vel Numa, vel qui
 Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam :
 Protinus ad censum ; de moribus ultima fiet 130

109. *Majoris abolla.* Togam ampliorem gestabant Philosophi, ut speciem vitæ sanctioris ita exhiberent.

110. *Stoicus occidit Baream.* P. Egnatius Celer Stoicus delator factus falso perfecti testimonio ut damnaretur amicus suus et discipulus, Barea Soranus, vir eximie virtutis.

111. *Ripâ nutritus in illâ.* Hæc verba referunt alii ad Tarson Ciliciæ, alii ad Cretam, alii ad Thebas, alii ad Corinthum, longas afferentes rationes, quas hic enumerare operæ non pretium esset.

113. *Non est Romano cuiquam locus hic.* Græci non tantum divitum familiis sese insinuant, sed omnes alios excludunt calumniis quas *Patriæ venenum* appellat poeta.

119. *Jactura clientis.* Olim multos habere clientes honori patrono erat, nunc autem divites de clientibus nihil curant, adulatoribus hisce intenti.

120. Ut verum dicam, quid potest pauper Romæ emereri, etiamsi nocte currat ad patronum salutandum, dum ipse prætor quoque festinat ut viduas orbas salutet, priusquam advenit collega.

126. Romanorum natus ingenuorum comes servo humilis ambulat. *Utne tegam Spurco Damas latus?* Hor. Serm. lib. ii. sat. 6. v. 18.

127. *Da testem.* Si testem prodaxeris. — *Dare verbum forense.* — *Hospes numinis Idæi.* P. Cornelius Scipio Nasica a senatu vir optimus de toto Populo Romano judicatus est, cum jussu oraculi quærerent virum dignum qui simulacrum matris Deæ, e Phrygiâ advectum, hospitio exciperet.

128. *Qui servavit.* Cæcilius Metellus, quum Palladium ex incendio ædis Vestæ raperet, oculos amisit—inde sanctissimus habebatur.

Quæstio. Quot pascit servos? quot possidet agri
 Jugera? quam multâ magnâque paropside cœnat?
 Quantum quisque suâ nummorum servat in arcâ,
 Tantum habet et fidei. Jures licet et Samothracum
 Et nostrorum aras; contemnere fulmina pauper 135
 Creditur, atque Deos, Dis ignoscentibus ipsis.
 Quid, quod materiam præbet causasque jocosum
 Omnibus hic idem, si fœda et scissa lacerna,
 Si toga sordidula est, et ruptâ calceus alter
 Pelle patet; vel si, consuto vulnere, crassum 140
 Atque recens linum ostendit non una cicatrix?
 Nil habet infelix paupertas durius in se,
 Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit,
 Si pudor est, et de pulvino surgat equestri,
 Cujus res legi non sufficit; et sedeant hîc 145
 Lenonum pueri, quocumque in fornice nati.
 Hîc plaudat nitidi præconis filius inter
 Pinnirapi cultos juvenes, juvenesque lanistæ.
 Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.
 Quis gener hîc placuit censu minor, atque puellæ 150
 Sarcinulis impar? quis pauper scribitur hæres?
 Quando in consilio est ædilibus? Agmine facto
 Debuerant olim tenues migrâsse Quirites.
 Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
 Res angusta domi; sed Romæ durior illis 155
 Conatus: magno hospitium miserabile, magno

130. *Protinus ad censum.* Convertunt homines animos ad ejus censum.

132. *Paropsis.* Patina.—Quot lancibus mensam instruere soleat.

136. *Contemnere fulmina pauper creditur.* Si pauper sis, non tibi credent homines etiamsi juramenta addideris.

138. *Hic idem.* Pauper.

143. *Inquit.* Scilicet designator, qui in ludis cuique suum designat locum.

146. Quilibet ignobiles, si satis sint divites, ad spectacula primi sedeant, rejectis ingenuis, sed pauperibus.

148. *Pinnirapus.* Retiarius, qui in

ludis pinnas in summis gladiatorum galeis, arripere reti conabatur.—*Lanistæ.* Gladiatorum magistri.

149. *Othoni.* Otho legibus suum cuique locum in theatris designaverat.

161. *Sarcinulis impar.* Nemo placet gener, si minus habeat divitiarum quam ipsa puella.

162. *In consilio est ædilibus.* Ne minimum quidem auctoritatis habet pauper: ne in assessores quidem ædiliū eligitur.

166. *Magno.* Pretio comparandum est magno.

Servorum ventres, et frugi cœnula magno.
 Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
 Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam;
 Contentusque illic veneto duroque cucullo. 160

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in quâ
 Nemo togam sumit, nisi mortuus. Ipsa dierum
 Festorum herboso colitur si quando theatro
 Majestas, tandemque redit ad pulpita notum
 Exodium, cum personæ pallentis hiatum 165

In gremio matris formidat rusticus infans;
 Æquales habitus illic, similesque videbis
 Orchestram et populum: clari velamen honoris,
 Sufficiunt tunicæ summis ædilibus albæ.
 Hic ultra vires habitûs nitor: hic aliquid plus, 170

Quam satis est, interdum alienâ sumitur arcâ.
 Commune id vitium est. Hic vivimus ambitiosâ
 Paupertate omnes. Quid te moror? Omnia Romæ
 Cum pretio. Quid das, ut Cossum aliquando salutes?
 Ut te respiciat clauso Veiento labello? 175

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.
 Plena domus libis venalibus. Accipe, et istud
 Fermentum tibi habe: præstare tributa clientes

169. *Translatus subito*. Curius Dentatus. Nisi hæc universè dicta esse intelligas.

180. *Veneto, duroque cucullo*. Cras-
 siore capitis tegmine et coloris vilis.

181. Quanto melius vivunt municipales,
 qui ne togam quidem sumunt, nisi quod
 corpus mortui honoris gratiâ tegat toga.

185. *Personæ pallentis hiatum*. In
 ipsis etiam festis diebus spectacula habent
 incultiora personis utentes horridis, et
 humanæ formæ minùs assimilatis.

188. *Orchestram*. Partem theatri sal-
 tantibus et histrionibus proximam ubi
 senatores sedebant.—*Orchestram* igitur pro
 senatu, *Populum* pro plebe.

189. *Sufficiunt tunicæ*. Ipsi Ædiles
 satis honoris in albâ inesse tunicâ exis-
 timant, neque purpureas vestes gestare
 cupiunt.

170. *Hic*. Romæ.

171. *Alienâ sumitur arcâ*. Mutuatâ
 comparatur pecuniâ.

172. *Ambitiosâ paupertate*. Ambitiosa
 ejus est paupertas, qui cum pauper sit,
 dives videri conatur.

175. Quamvis pretio honorem acqui-
 siveris, respicit solummodo pauperem
 Veiento, neque alloqui vult.

176. Quævis officia in divitis gratiam
 præstat pauper; inservit etiam puero quem
 dilexerit dominus.

177. *Plena domus libis venalibus*.
 Quum puer iste primùm comam tondebat
 et Deo alicui consecrabat, dies factus est
 festus; inde clientes liba ad patronum
 conferebant, quæ postea venalia prostabant.

178. *Fermentum*. Indignationis causam.

Cogimur, et cultis augere peculia servis.
 Quis timet aut timuit gelidâ Præneste ruinam, 180
 Aut positis nemorosa inter juga Volsiniis, aut
 Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce?
 Nos urbem colimus tenui tibicine fultam
 Magnâ parte sui. Nam sic labentibus obstat
 Villicus, et veteris rimæ contexit hiatum, 185
 Securos pendente jubet dormire ruinâ.
 Vivendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
 Nocte metus. Jam poscit aquam, jam frivola transfert
 Ucalegon: tabulata tibi jam tertia fumant:
 Tu nescis: nam, si gradibus trepidatur ab imis, 190
 Ultimus ardebit, quem tegula sola tuetur
 A pluviâ, molles ubi reddunt ova columbæ.
 Lectus erat Codro Proculâ minor, urceoli sex,
 Ornamentum abaci: nec non et parvulus infra
 Cantharus, et recubans sub eodem marmore Chiron; 195
 Jamque vetus Græcos servabat cista libellos,
 Et divina opici rodebant carmina mures.
 Nil habuit Codrus: quis enim negat? et tamen illud
 Perdidit infelix totum nihil: ultimus autem
 Ærumnæ cumulus, quod nudum, et frustra rogantem, 200
 Nemo cibo, nemo hospitio, tectoque juvabit.
 Si magna Asturici cecidit domus; horrida mater,
 Pullati proceres, differt vadimonia prætor.

180. Transit poeta ad pericula urbis.

183. Tibicine. Ædificiorum fulcrum Tibicen erat.

185. Rimæ contexit hiatum. Villicus divitis, ne pecuniam in ædibus reficiendis largiatur, rimam levitèr contexit et ædes casuras pro securis locat.

188. Frivola. Sarcinas et vasa viliora. —Ucalegon proximus quilibet, nomen a Virgilio receptum; Proximus ardet Ucalegon.

192. Ubi reddunt ova columbæ. Pauperes in summis vivunt cœnaculis, quæ columbis aptiora essent.

193. Proculâ minor. Lectum habuit

ita parvum ut ne uxorem quidem cum eo discumbentem caperet. — Urceoli vasa potoria.

195. Cantharus. Poculum capax et ansatum.

197. Opici. Barbari, ab Opicis Ausonum piscâ gente; eodem sensu rudes et incultos hodiè dicimus Gothicos.

202. Si magna Asturici cecidit domus. Pauperem illum, qui omnia flammis perdidit, nemo adjuvat; si autem divitis cujusvis ædes incensæ fuerint, matrones ut in luctu publico squalidæ incedunt; Patres equites, quæ vestes, ut mærorem exhibeant, mutant et Prætor justitium indicit.

Tunc gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.
 Ardet adhuc; et jam accurrit, qui marmora donet, 205
 Conferat impensas. Hic nuda et candida signa,
 Hic aliquid præclarum Euphranoris, et Polycleti,
 Hæc Asianorum vetera ornamenta Deorum,
 Hic libros dabit, et forulos, mediamque Minervam,
 Hic modium argenti. Meliora ac plura reponit 210
 Persicus, orborum lautissimus, et merito jam
 Suspectus, tamquam ipse suas incenderit ædes.
 Si potes avelli Circensibus, optima Soræ,
 Aut Fabrateriæ domus, aut Frusinone paratur,
 Quanti nunc tenebras unum conducis in annum. 215
 Hortulus hic, puteusque brevis, nec recte movendus,
 In tenues plantas facili diffunditur haustu.
 Vive bidentis amans, et culti villicus horti,
 Unde epulum possis centum dare Pythagoreis.
 Est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu, 220
 Unius sese dominum fecisse lacertæ.
 Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum
 Languorem peperit cibus imperfectus, et hærens
 Ardenti stomacho. Nam quæ meritoria somnum
 Admittunt? Magnis opibus dormitur in urbe: 225

204. *Gemimus.* Multi legunt *geminus*; Quo intelligendum est adulatorem dicere divitis ædium incendium calamitatem esse æque gravem ac si tota urbs iterum incensa fuerit.—Ita autem corripitur verbi *casus* ultima syllaba.

207. *Euphranoris, aut Polycleti.* Picture erant et statuarii celeberrimi.

209. *Forulos.* Capsulas, in quibus reponuntur libri.—*Mediamque Minervam.* Minervæ statuæ in bibliothecis reponi solebant, media autem est statuæ quæ ad humeros seu umbilicum a vertice exprimitur.

211. *Orborum.* Orbos præ cæteris captant adulatorem.

213. *Sora, Fabrateria, Frusino.* Urbes Latii.

216. *Tenebras.* Cænaculum, quò lux vix viam invenit.

216. *Puteusque brevis.* Aquæ copiam in regionibus soli suppositis merito laudabant veteres. Horatius multis in locis fontem suum Bandusiæ celebravit.

219. *Pythagorei* herbis vesciebantur, quarum copiam daret hortulus parvus.

221. Est aliquid, tantum agri sibi proprii habere, in quo vivat, inter herbas et vepres una saltem lacerta; utcunque parvus hortus fuerit.

222. *Hic.* Romæ.

224. *Meritoria* sunt omnia quæ conducuntur, itaque hic intelligenda sunt cubacula a pauperibus conducta.

225. *Magnis opibus dormitur in urbe.* Nemo Romæ dormire potest, nisi domum sibi magno pretio paraverit, quæ cubacula habeat a strepitu, qui in vicis est, longè remota; cæteraquæ, quæ somnum invitant.

Inde caput morbi. Rhedarum transitus arcto
 Vicorum inflexu, et stantis convicia mandræ,
 Eripiunt somnum Druso, vitulisque marinis.
 Si vocat officium, turbâ cedente vehetur
 Dives, et ingenti curret super ora Liburno, 230
 Atque obiter leget, aut scribet, vel dormiet intus.
 Namque facit somnum clausâ lectica fenestrâ.
 Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
 Unda prior: magno populus premit agmine lumbos,
 Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit assere duro 235
 Alter; at hîc tignum capiti incutit, ille metretam.
 Pinguia crura luto: plantâ mox undique magnâ
 Calcor, et in digito clavus mihi militis hæret.
 Nonne vides, quanto celebretur sportula fumo?
 Centum convivæ: sequitur sua quemque culina. 240
 Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
 Impositas capiti, quas recto vertice portat
 Servulus infelix, et cursu ventilat ignem.
 Scinduntur tunicæ sartæ: modo longa coruscat
 Sarraco veniente abies; atque altera pinum 245
 Plaustra vehunt; nutant altæ, populoque minantur.
 Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat
 Axis, et eversum fudit super agmina montem,

226. Hinc enumerantur urbis strepitus, et pericula.

227. *Mandræ*. Mandra septum est, quo pecora noctu clauduntur, inde ad jumenta transfertur vocabulum. Hic autem intelligendus est equorum et mulorum ordo, qui propter concursum progredi nequeunt.

228. *Druso*. Somnolentus quidam nobis ignotus erat iste Drusus.—*Vitula marina*, plus cæteris dormiunt animalibus.

230. *Ingenti curret super ora Liburno*. Lecticâ in humeris servorum vectâ Liburnorum. *Ingentes* autem servos eligebant Romani ut sublimiores veherentur.

233. *Ante tamen veniet*. Dives etiamsi legat aut dormiat, eo, quod vult, citius veniet pauperibus, qui pedestri progrediuntur itinere.

234. *Unda*. Populi multitudo, quæ utrinque premit euntes.

236. *Metretam*. Cadus; mensuræ maximæ.

238. *Clavus militis*. Nos quoque annulos ex ære aut ferro calceamentis militum subjectos sensimus.

241. *Corbulo*. Dux sub Claudio eximius, propter vires corporis ingentes celebratus.

243. *Cursu ventilat ignem*. Ita rapidè incedit ut ignem opsoniis suppositum ventilet.

244. *Tunicæ sartæ*. Scilicet pauperum.

247. *Saxa Ligustica*. Marmor, quo abundabat litus Ligusticum.

Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
 Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver 250
 More animæ. Domus interea secura patellas
 Jam lavat, et buccâ foculum excitat, et sonat unctis
 Strig'libus, et pleno componit lintea gutto.
 Hæc inter pueros varie properantur: at ille
 Jam sedet in ripâ, tetrumque novicius horret 255
 Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum,
 Infelix, nec habet, quem porrigat, ore trientem.

Respice nunc alia ac diversa pericula noctis:
 Quod spatium tectis sublimibus, unde cerebrum
 Testa ferit, quoties rimosa et curta fenestris 260
 Vasa cadunt; quanto percussum pondere signent,
 Et lædant, silicem. Possis ignavus haberi,
 Et subiti casûs improvidus, ad cœnam si
 Intestatus eas: adeo tot fata, quot illâ
 Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ. 265
 Ergo optes, votumque feras miserabile tecum,
 Ut sint contentæ patulas defundere pelves.

Ebrius, ac petulans, qui nullum forte cecidit,
 Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
 Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus. 270
 Ergo non aliter poterit dormire? Quibusdam
 Somnum rixa facit: sed, quamvis improbus annis,

260. *Obtritum vulgi perit omne cadaver more animæ.* Ita mole superveniente teritur et imminuitur corpus, ut penè evanescat, æquè ac morientis anima.

261. *Domus interea.* Interea servi ejus familiæ ex quâ unus ita periit nesci tale conseruo fatum accidisse cœnam domino a sportulâ redeunti parant.

263. *Strigiles, Lintea, et Guttum,* in balnea domini comparant servi.

266. *Insepultum trans flumen portare recusat Charon.*

260. *Testa ferit.* Testas effractas et vasa rimosa et inutilia dejiciunt in vicos servi;—ita ut improvidus habeatur qui ad

cœnam intestatus eat;—tot circumstant pericula.

266. Optandum est tibi ut sordibus omnigenis inquineris potiùs quam ipsa vasis dejectis occidaris.

268. *Ebrius et Petulans.* Timendi sunt ebrii quoque juvenes a cœnâ redientes ne te joci causâ pulsant aut trucidant.—Sunt enim, qui si neminem malo affecerint, ita infelices sunt ut sicut Achilles mortuo Patroclo dormire nequeant.—Lectori in mentem venient ei, quos sub nomine "*Mohock*" descripsit Steelius noster.

Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna
 Vitari jubet, et comitum longissimus ordo,
 Multum præterea flammæ, et ænea lampas. 275
 Me, quem luna solet deducere, vel breve lumen
 Candelæ, cujus dispenso et tempero filum,
 Contemnit. Miseræ cognosce procemia rixæ,
 Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
 Stat contra, starique jubet; parere necesse est: 280
 Nam quid agas, cum te furiosus cogat, et idem
 Fortior? Unde venis? exclamat: cujus aceto,
 Cujus conche tumes? quis tecum sectile porrum
 Sutor, et elixi vervecis labra comedit?
 Nil mihi respondes? aut dic, aut accipe calcem. 285
 Ede, ubi consistas, in quâ te quæro proseuchâ?
 Dicere si tentes aliquid, tacitusve recedas,
 Tantumdem est: feriunt pariter: vadimonia deinde
 Irati faciunt. Libertas pauperis hæc est:
 Pulsatus rogat, et pugnis concisus adorat, 290
 Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
 Nec tamen hæc tantum metuas: nam, qui spoliet te,
 Non deerit, clausis domibus, postquam omnis ubique
 Fixa catenatæ siluit compago tabernæ.
 Interdum et ferro subitus grassator agit rem, 295
 Armato quoties tutæ custode tenentur
 Et Pomptina palus, et Gallinaria pinus.

278. *Quem coccina læna vitari jubet.* Attamen ipsi ebrii ditiores, quorum pallium purpureum agnoscunt, malè afficere nolunt, et solos vexant pauperes.

278. Rixa nocturna facitè describitur.

282. *Aceto, conche, porrum, elixi vervecis labra.* Insultat pauperi dives et superbus, quasi vilissimis alicubi cibis referto.

286. *Proseuchâ.* Proseucha locus erat ubi ad Dei cultum conveniebant Judæi; notatur igitur juventutis Romanæ petulantia, quum non vererentur homines ingenuos vexare, quasi Judæi essent, qui tunc temporis omnibus ludibrio erant.

288. *Vadimonia.* Ebrii illi, quum pauperem quandam vulneraverint, clamant pauperem se injuriâ affecisse, et cum cogunt datis vadibus, polliceri se ad causam de eâ re dicendam in jus aditurum. —Hujusmodi autem tumultus nocturnos excitare ipse Nero frequenter solebat.

292. Romæ quoque noctu invenies, qui te spolient, latrones.

297. *Pomptina palus, et Gallinaria.* Sylva quæ ad sinum Cumanum sita est, multos alebat latrones, qui, cum ex his latebris a militibus pulsi erant Romam festinabant. Quod ubique fit.

Sic inde huc omnes, tamquam ad vivaria, currunt.
 Quâ fornace graves, quâ non incude catenæ?
 Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne 300
 Vomer deficiat, ne marræ et sarcula desint.
 Felices proavorum atavos, felicia dicas
 Sæcula, quæ quondam, sub regibus atque tribunis,
 Viderunt uno contentam carcere Romam.
 His alias poteram et plures subnectere causas: 305
 Sed jumenta vocant, et sol inclinat: eundum est:
 Nam mihi commotâ jam dudum mulio virgâ
 Annuit. Ergo vale nostri memor, et quoties te
 Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
 Me quoque ad Helvinam Cererem, vestramque Dianam 310
 Convelle a Cumis. Satirarum ego, ni pudet illas,
 Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

299. *Quâ fornace graves.* Suggere non.
 —Undique fiunt catenæ, in quibus tanta
 absumitur ferri copia, ut timendum sit, ne
 deficiat rusticis instrumentis materies.

309. Quandocunque in Patriam tuam
 Aquinum, Latii oppidum, secesseris, revoca
 me quoque a Cumis ad Aquinum, ubi

coluntur præcipuè Ceres ab Helvis deducta
 et Diana.

312. *Caligatus.* Veniam ad satiras
 paratus, sicut miles ad bellum. *Gelidi*
 autem dicuntur *agri* Aquini, quod eò a
 Cumis iturus erat, in quibus thermæ erant
 salubres.

SATIRA QUARTA.

*Invehitur Juvenalis in Crispini luxuriam, deinde in stultitiam
atque nequitiam Domitiani.*

Ecce iterum Crispinus, et est mihi sæpe vocandus
Ad partes, monstrum nullâ virtute redemptum
A vitiis, æger, solâque libidine fortis :
Delicias viduæ tantum spernatur adulter.
Quid refert igitur, quantis jumenta fatiget 5
Porticibus? quantâ nemorum vectetur in umbrâ?
Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes?
Nemo malus felix; minime corruptor, et idem
Incestus, cum quo nuper vittata jacebat,
Sanguine adhuc vivo terram subitura, sacerdos. 10
Sed nunc de factis levioribus: et tamen alter
Si fecisset idem, caderet sub iudice morum.
Nam quod turpe bonis, Titio Seioque, decebat

1. *Crispinus.* De quo vide Satiram I. v. 27.

2. *Ad partes.* Sæpe vocandus est, sicut histrio, qui in his satiris partes agat.

4. *Viduæ.* Viduam facilius assequi posset, eam igitur spernit Crispinus.—*Quod licet ingratum est, quod non licet acrius urit. Ovid.*

5. *Quid refert.* Quid refert ergo quam dives sit hic nullâ virtute redemptus a vitiis, quoniam nemo malus potest esse beatus.—*Jumenta fatiget porticibus.* Quam amplas ædificet porticus.

6. Neque refert quanta habeat nemora, quantos hortos, quales ædes ipsâ in mediâ urbe.

8. *Minimè corruptor.* Crispinus virginem vitiaverat Vestalem, quæ ob hoc scelus damnata in campo scelerato viva defossa est.

11. *De factis levioribus.* Hæc autem, quamvis scelera videantur gravissima, tamen levia sunt, quum cætera Crispini facinora contemplemur.

12. *Judice morum.* Domitiano.—Acerbam egerat ille censuram, attamen Crispino amico suo pepercerat; et quod in aliis penâ affecisset, id in Crispino decus esse judicavit. Ipse autem Domitianus fratris filiam incesto polluerat.

Crispinum. Quid agas, cum dira, et fœdior omni
 Crimine persona est? Mullum sex millibus emit, 15
 Æquantem sane paribus sestertia libris,
 Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
 Consilium laudo artificis, si munere tanto
 Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi.
 Est ratio ulterior, magnæ si misit amicæ, 20
 Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.
 Nil tale expectes: emit sibi. Multa videmus,
 Quæ miser et frugi non fecit Apicius. Hoc tu
 Succinctus patriâ quondam, Crispine, papyro?
 Hoc pretio squamæ? potuit fortasse minoris 25
 Piscator, quam piscis, emi. Provincia tanti
 Vendit agros; sed majores Appulia vendit.
 Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus
 Endoperatorem? cum tot sestertia, partem
 Exiguam, et modicæ sumtum de margine cœnæ, 30
 Purpureus magni ructârit scurra Palatî,
 Jam princeps equitum, magnâ qui voce solebat
 Vendere municipes pactâ mercede siluros?

14. *Quid agas.* Nihil autem agendum est in eum, qui ita turpis est ut nullo facinore deterior fieri potest.

16. *Æquantem sanè paribus sestertia libris.* Mullus pondere ad sex libras sex sestertiis, seu sex millibus sestertiûm nummum emptus est.—Scilicet sestertium mille continet sestertios.

18. *Consilium laudo artificis.* Quamvis mullum tanti emerit, tamen artem ejus laudarem si emerit, ut senis caparet gratiam, et amorem admirarer, si eò comparaverit ut amicæ mitteret. Sed ne has quidem meretur laudes.—Sibi enim emit.

21. *Clausus antro.* Lecticâ clausâ, quæ tamen fenestras habeat amplas.

23. *Miser et frugi.* Ipse Apicius, quantumvis luxuriæ deditus, pauper videtur et temperans, cum Crispino comparetur.

24. *Succinctus papyro.* Excitatur invidia in Crispinum, qui servus olim fune ex Ægyptio factus papyro succinctus est.

25. *Hoc pretio squamæ.* Hoc pretio a

te emuntur piscis squamæ?—Ubi *squamæ* in numero plurali pro *piscis*.

27. Plus dedit pro mullo Crispinus quam quo pretio agrum in provinciâ emeret, sed ita solum patriæ spernunt Romani, ut majores eodem pretio in ipsâ Italiâ quam in provinciâ emere posset.

28. Hic se ad Domitianum convertit poeta, quem facete vocabulo antiquo appellat *Endoperatorem*.

30. *Sumptum de margine cœnæ.* Mullus in minore jacebat patina, non in mediâ mensâ, sed ad mensæ marginem.

31. *Ructârit scurra Palatî.* Scurra dicitur per contemptum Crispinus.—*Ructârit* fœditatem gulæ tam turpis fortiter exprimit.

33. *Municipes Siluros.* Siluri pisces Nili viles, quos inopes in Ægypto venditant; *municipes* salsæ dicuntur, qui in eâdem sunt cum ipso Crispino urbe municipali.

Incipe, Calliope : licet et considerare : non est
 Cantandum : res vera agitur. Narrate, puellæ 35
 Pierides : prosit mihi vos dixisse puellas.

Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem
 Ultimus, et calvo serviret Roma Neroni ;
 Incidit Adriaci spatium admirabile rhombi
 Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon, 40
 Implevitque sinus : neque enim minor hæserat illis,
 Quos operit glacies Mæotica, ruptaque tandem
 Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
 Desidiâ tardos, et longo frigore pingues.
 Destinât hoc monstrum cymbæ linique magister 45
 Pontifici summo. Quis enim proponere talem,
 Aut emere auderet, cum plena et litora multo
 Delatore forent ? Dispersi protinus algæ
 Inquisitores agerent cum remige nudo,
 Non dubitaturi fugitivum dicere piscem, 50
 Depastumque diu vivariâ Cæsaris, inde
 Elapsum, veterem ad dominum debere reverti.
 Si quid Palfurio, si credimus Armillato,
 Quidquid conspicuum pulchrumque est æquore toto,
 Res fisci est, ubicumque natat. Donabitur ergo, 55
 Ne pereat. Jam letifero cedente pruinis
 Auctumno, jam quartanam sperantibus ægris,

34. *Incipe Calliope.* Musæ facit in re ludicrâ invocantur.

35. *Cantandum.* Fingendum.

36. *Prosit mihi hunc vobis contulisse nominis honorem.* Propitiæ sita.

37. *Flavius ultimus.* Domitianus postremus e gente Flaviâ.—Idem dicitur *Nero calvus.*

40. *Dorica Ancon.* Urbs origine Græca.

41. *Implevitque sinus.* Incidit rhombus, in retia, quæ implevit. *Neque minor hæserat illis.* Neque minor fuit hic rhombus, qui ita in retibus hæserat, quam qui e palude Mæoticâ veniunt in Pontum Euxinum.

45. *Cymbæ linique magister.* Piscator.

46. *Pontifici summo.* Domitiano. Imperatores enim Pontificatum cum aliis honoribus sibi ipsi tribuebant.

47. *Emere auderet.* Quodcumque terræ marive eximium erat, id. sibi vindicabat Imperator, neque aliis id habere licuit.

48. *Algæ inquisitores.* Etiam in littore essent delatores, qui a piscatore eriperent piscem affirmantes eum a Cæsaris vivariis elapsum esse.

53. *Palfurio, Armillato.* Delatoribus.

55. *Donabitur ergo, ne pereat.* Dabit piscem Imperatori piscator, ne ipse pereat.

Stridebat deformis hiems, prædamque recentem
 Servabat: tamen hic properat, velut urgeat Auster.
 Utque lacus suberant, ubi, quamquam diruta, servat 60
 Ignem Trojanum, et Vestam colit Alba minorem,
 Obstitit intranti miratrix turba parumper.
 Ut cessit, facili patuerunt cardine valvæ.
 Exclusi spectant admissa opsonia Patres.
 Itur ad Atridem. Tum Picens, Accipe, dixit, 65
 Privatis majora focis: genialis agatur
 Iste dies, propera stomachum laxare saginis,
 Et tua servatum consume in sæcula rhombum.
 Ipse capi voluit: quid apertius? Et tamen illi
 Surgebant cristæ. Nihil est, quod credere de se 70
 Non possit, cum laudatur Dīs æqua potestas.
 Sed deerat pisci patinæ mensura. Vocantur
 Ergo in consilium proceres, quos oderat ille;
 In quorum facie miseræ magnæque sedebat
 Pallor amicitiae. Primus, clamante Liburno, 75
 "Currite, jam sedit," raptâ properabat abollâ
 Pegasus, attonitæ positus modo villicus urbi.
 Anne aliud tunc præfecti? quorum optimus, atque

58. *Prædamque recentem servabat.* Captam piscem a putredine defendebat. Sed piscator properat, æque ac si timeret Austrum cibis maximè nocentem.

60. *Utque lacus suberant.* Quum lacus jam propinqui erant, id est, quum ad villam Domitiani Albanam venerat piscator.

61. *Vestam colit Alba minorem.* Romani, quum Albam diruissent, Vestæ sacra ibi renovarunt jussu librorum Sibyllinorum.

63. Facilis erat aditus homini donum tantum ferenti.

65. *Picens.* Piscator e Piceno.

67. *Laxare.* Extendere ut plus cibi capere possit.

69. *Ipse capi voluit.* Adulatio piscatoris. Qui pergit dicere *quid apertius?* Quasi omnibus manifestum esset piscem capi voluisse. Respondet autem poeta monstrando, piscis surrexisse in tergo

spinas, ita ut cuius pateat animal pro vitâ luctatum esse.

70. Addit poeta, hinc fieri tam superbos tyrannos, cum eis tribuant adulatores potestatem Deis solummodo concessam.

72. *Vocantur in concilium proceres.* Hanc senatûs convocationem salsissimè ridet poeta.

75. *Pallor amicitiae.* Pallor ob timorem amici potentis et crudelis Domitiani. *Liburno.* Servus Liburnus præconis vicem sustinuit.

76. *Abollâ.* Stoicorum pallium induit Stoicus Pegasus.

77. *Villicus urbi.* Urbis præfectus saleè dicitur villicus, quod urbs jam facta sit quasi res propria Imperatori. Villicus enim servus erat, qui villæ præfuit. — *Attonitæ,* scilicet quod tyrannum timeret.

Interpres legum sanctissimus, omnia quamquam
 Temporibus diris tractanda putabat inermi 80
 Justitiâ. Venit et Crispi jucunda senectus,
 Cujus erant mores, qualis facundia, mite
 Ingenium: maria, ac terras, populosque regenti
 Quis comes utilior, si, clade et peste sub illâ,
 Sævitiâ damnare, et honestum afferre liceret 85
 Consilium? Sed quid violentius aure tyranni,
 Cum quo de pluviis, aut æstibus, aut nimbose
 Vere, locuturi fatum pendebat amici?
 Ille igitur nunquam direxit brachia contra
 Torrentem; nec civis erat, qui libera posset 90
 Verba animi proferre, et vitam impendere vero.
 Sic multas hiemes, atque octogesima vidit
 Solstitia. His armis illâ quoque tutus in aulâ,
 Proximus ejusdem properabat Acilius ævi,
 Cum juvene, indigno, quem mors tam sæva maneret, 95
 Et domini gladiis tam festinata: sed olim
 Prodigio par est cum nobilitate senectus;
 Unde fit, ut malim fraterculus esse gigantis.
 Profuit ergo nihil misero, quod comminus ursos
 Figebat Numidas, Albanâ nudus arenâ 100
 Venator. Quis enim jam non intelligat artes
 Patricias? quis priscum illud miretur acumen,

78. Nihil enim sunt hodiè præfecti nisi imperatoris villici, e quibus optimus hic Pegasus censet, metu tyranni, melius esse justitiâ debilem ac sine viribus esse; — ne Imperatori obstet.

84. *Clade et peste sub illâ.* Domitiano.

86. Minimè mirum est neminem tyranno consilium sanum afferre voluisse, qui ita violens erat, ut cum eo colloquentes etiam de rebus levissimis in capitis periculo starent.

89. *Ille igitur.* Crispus nunquam Domitiani obstabat voluntati, quod nihil prodesset potuisset, suam autem vitam breviorē fecisset: tacendo vixit.

98. *His armis illâ quoque tutus in aulâ.* Proximus venit Acilius ejusdem cum

Crispo ætatis, qui eisdem artibus tutus vixerat etiam in aulâ tam sevâ.

95. *Cum juvene.* Acilius Glabrio, hujus senis forsan filius, a Domitiano ob virtutes invidas tyranno in exilio occisus est.

97. Pauci nobiles tuti ad senectutem perveniebant.

98. *Fraterculus gigantis.* Terræ filius, ignobilis, obscurus.

99. *Profuit ergo nihil.* Acilius iste Glabrio ut tyranni sævitiâ effugeret Bruti exemplo stolidum se esse fingeat, et cum feris pugnabat; tyrannus autem non tam facilè decipitur, quàm qui priscis vixit temporibus Tarquinius.

Brute, tuum? Facile est barbato imponere regi.
 Nec melior vultu, quamvis ignobilis, ibat
 Rubrius, offensæ veteris reus atque tacendæ. 105
 Montani quoque venter adest abdomine tardus;
 Et matutino sudans Crispinus amomo,
 Quantum vix redolent duo funera; sævior illo
 Pompeius tenui jugulos aperire susurro;
 Et, qui vulturibus servabat viscera Dacis, 110
 Fuscus, marmoreâ meditatus prælia villâ;
 Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
 Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ:
 Grande, et conspicuum nostro quoque tempore monstrum!
 Cæcus adulator, dirusque a ponte satelles, 115
 Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
 Blandaue devexæ jactaret basia rhedæ.
 Nemo magis rhombum stupuit: nam plurima dixit
 In lævam conversus; at illi dextra jacebat
 Bellua: sic pugnas Cilicis laudabat, et ictus, 120
 Et pegma, et pueros inde ad velaria raptos.
 Non cedit Veiento: sed, ut fanaticus, œstro

104. *Nec melior vultu.* Proximus accebat Rubrius non lætior, etiamsi, cùm ignobilis esset, tutior a tyranno videri possit.

106. Venter adesse facit dicitur, quòd Montani venter pars maximè erat conspicua.

107. *Crispinus*, de quo suprâ, pretiosis perfusus unguentis.—Quibus etiam manè utebatur. Alii ante cenam.

109. *Pompeius*. Delator Crispino sævior, qui susurro apud Domitianum multis mortem parabat.

111. *Fuscus*. Militiæ ignarus, et luxuriæ deditus adversus Catos a Domitiano missus, ibi magnâ acceptâ clade, periit.

112. *Veiento Catullo*. Delatores erant famosi. Quorum Catullus pæne cæcus erat.

114. Etiam in his temporibus, quibus tot apparent prodigia, mirum est hominem

amore puellæ nunquam visæ flagrare; sed cæcus amator erat Catullus.

115. *A ponte satelles*. Factus satelles a mendico, qui olim in ponte publico mendicabat.

116. Dignus qui ad portam Aricinam mendicaret, et vectos rhedis honore afficeret oscula manui suæ infigendo, et quasi porrigendo ad viatores.

118. *Nemo magis rhombum stupuit*. Adulator Catullus maximis laudibus piscem cumulat, quem ne viderat quidem.—Eodem modo artem laudabat pugnantium in arenâ.

120. *Cilicia*. Gladiatoris a Ciliciâ.

121. *Pegma*. Machina in theatris ita constructa, ut velociter moveri sursum et deorsum posset. Unde pueri in *Vela* super capita spectantium ducta rapiebantur machinis.

122. Veiento altiore adulationis genere utitur.

Percussus, Bellona, tuo, divinat, et, Ingens
 Omen habes, inquit, magni clarique triumphi :
 Regem aliquem capies, aut de temone Britanno 125
 Excidet Arviragus. Peregrina est bellua : cernis
 Erectas in terga sudes ? Hoc defuit unum
 Fabricio, patriam ut rhombi memoraret, et annos.
 Quidnam igitur censes ? conciditur ? Absit ab illo
 Dedecus hoc Montanus ait : testa alta paretur, 130
 Quæ tenui muro spatiosum colligat orbem.
 Debetur magnus patinæ subitusque Prometheus.
 Argillam atque rotam citius properate : sed ex hoc
 Tempore jam, Cæsar, figuli tua castra sequantur.
 Vicit digna viro sententia. Noverat ille 135
 Luxuriam imperii veterem, noctesque Neronis
 Jam medias, aliamque famem, cum pulmo Falerno
 Arderet. Nulli major fuit usus edendi
 Tempestate meâ. Circeis nata forent, an
 Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo 140
 Ostrea, callebat primo deprendere morsu ;
 Et semel adspecti litus dicebat echini.
 Surgitur, et misso proceres exire jubentur
 Consilio, quos Albanam dux magnus in arcem
 Traxerat attonitos, et festinare coactos, 145

126. *Excidet Arviragus.* Rex Britannicus. Britannos præcipuè auguratur Veiento a Domitiano vincendos esse, quod eam gentem subigere frustrâ conati essent perpetuò Romanis.

127. *Erectas in terga sudes.* Quibus significantur tela in hostium terga figenda.

128. *Fabricio.* Veientoni. Veiento de pisce disserit ita ut ferè omnia sibi maximè ignota narret.

129. *Rogatur pro formâ senatûs sententia.*

131. *Quæ cingat spatium magnum margine tenui.*

135. *Digna viro sententia.* Dignus erat

Montanus qui censeret figulos eis addendos esse, qui castra Domitiani sequebantur.

136. *Noctes jam medias.* Cenas in mediam productas noctem.

141. *Callebat primo deprendere morsu.* Omnia, quæ luxuriam spectabant, ita studuerat, ut scire posset unde venerant ostrea, et quo littore captus erat echinus, quem semel viderat.—*Circei.* Oppidum in promontorio Circeo.—*Lucrinum.* Lacus Lucrinus prope Baias.—*Rutupino.* Rutupinæ oppidum fuit Britannicæ Cantiorum.

143. *Surgitur.* Abeunt a consilio Senatores, ita ridiculè convocati, ut judicarent quomodo piscis iste ingens coqueretur.

Tamquam de Cattis aliquid, torvisque Sygambris
 Dicturus, tamquam et diversis partibus orbis
 Anxia præcipiti venisset epistola pennâ.

Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset
 Tempora sævitæ, claras quibus abstulit urbi, 150
 Illustresque animas impune, et vindice nullo !
 Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
 Cœperat : hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

148. *Cattis, Sygambris.* Germaniæ
 populis bellicosa.

149. Sed his nugis nemini nocuit
 Domitianus, quibus non contentus erat
 tyrannus, sed sanguinem familiarum
 nobilium passim et impunè effudit.

Sed cum tandem plebs tyrannum timere
 cœpisset, tum periit.—Plebs enim eum
 perdidit, qui impune Lamias cæterasque
 familias antiquas trucidârat.

152. *Cerdonibus.* Opificibus. Ple-
 beis.

SATIRA QUINTA.

*Parasitum summâ indignatione alloquitur Poeta, et vitæ ejus
miserias simul ac turpitudinem exponit.*

Si te propositi nondum pudet, atque eadem est mens,
Ut bona summa putes, alienâ vivere quadrâ ;
Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset ;
Quamvis jurato, metuum tibi credere testi. 5
Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipsum
Defecisse puta, quod inani sufficit alvo :
Nulla crepido vacat ? nusquam pons, et tegetis pars
Dimidiâ brevior ? Tantine injuria cœnæ ?
Tam jejuna fames ? cum pol sit honestius illic 10
Et tremere, et sordes farris mordere canini.

1. Si te etiamsi expertum vitæ parasiti non pudet, ita turpis sis necesse est, ut tibi quamvis jurato non credendum sit.

2. *Quadrâ.* Patinâ, e quâ vescebantur convivæ. Quæ olim quadrata erat.

3. *Sarmentus, Galba.* Scurræ Augusti ad epulas admissi. *Iniquas.* Ubi hujusmodi scurræ et parasitû non eisdem cum domino cibis vescebantur.

6. *Ventre nihil novi frugalius.* Nemo potest dicere se ad hanc vitæ rationem inopiâ redactum esse, quoniam id, quod satis est ad vitam sustinendam, minimo comparatur. Sed si panis etiam defecerit, nonne melius esset mendicare ?

8. *Crepido.* Locus altior in fluminis ripâ, sive in vici margine, ubi, sicut in pontibus quoque, stabant mendici. — *Tegetis pars.* Mattæ, sive storeæ pars ita parva ut vix dimidium corporis tegat.

9. *Tantine injuria cœnæ.* Tantine pretii a te æstimatur cœna injuriosa, scilicet in quâ tot injurijs et contumelijs afficiaris.

10. *Tam jejuna fames.* An fames tua tam violenta est, ut has feras contumelias, quamvis honestius esset mendicare, et panem edere qualis canibus projicitur.

Primo fige loco, quod tu, discumbere jussus,
 Mercedem solidam veterum capis officiorum.
 Fructus amicitiae magnæ cibus: imputat hunc rex,
 Et, quamvis rarum, tamen imputat. Ergo duos post 15
 Si libuit menses neglectum adhibere clientem,
 Tertia ne vacuo cessaret culcita lecto;
 Unâ simus, ait. Votorum summa! Quid ultra
 Quæris? Habet Trebius, propter quod rumpere somnum
 Debeat, et ligulas dimittere, sollicitus, ne 20
 Tota salutatrix jam turba peregerit orbem
 Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se
 Frigida circumagunt pigri sarraca Bootæ.
 Qualis cœna tamen? Vinum, quod succida nolit
 Lana pati: de convivâ Corybanta videbis. 25
 Jurgia proludent; sed mox et pocula torques
 Saucius, et rubrâ deterges vulnera mappâ,
 Inter vos quoties libertorumque cohortem
 Pugna Saguntinâ fervet commissa lagenâ.
 Ipse capillato diffusum consule potat, 30

12. *Primo fige loco.* Inprimis concedatur, quod ad cœnam inviteris. — Cœnam enim solam omnium officiorum mercedem accipis.

14. *Imputat hunc rex.* Rex tunc, dives patronus in rationes suas hunc cibum refert, quasi remunerationem tibi datam.

17. Parasitum hunc etiam longum post tempus non, quasi amicum adhibet dives, sed tantummodò ne locus sit ad mensas vacuus. *Culcita.* Pulvinar ad caput accumbentis positum. — *Tertia.* Scilicet in imo lecto.

18. *Unâ simus.* Verba vocantis ad cœnam. — *Votorum summa.* Hæc, et quæ proximè sequuntur *επωικους* intelligenda sunt.

19. *Quod rumpere somnum debeat.* Tantam felicitatem ut dormire nequeat.

20. *Ligulas dimittere.* Calceamenta laxa relinquere propter festinationem.

21. *Peregerit orbem.* Omnes salutariter patronos.

22. *Sideribus dubiis.* Primo diluculo.

23. Bootes die instante occidit. — *Sarraca.* Plaustra se flectunt. — *Frigida.* Quod Septemtrionale est sidus. — Hodie Bootes Ursa major dicitur.

24. *Vinum.* Non idem convivis atque ipsi apponebatur vinum. — *Quod succida nolit lana pati.* Oves recenter tonsas vino sæculento perungebant, hoc autem, parasitis adpositum, crassius est, quam quo ita utuntur.

25. *De convivâ Corybanta videbis.* Hoc tam crasso ad rixas incenderis, sicut Cybeles insaniunt sacerdotes.

29. *Saguntinâ lagenâ.* Pocula fictilia a Sagunto Hispaniæ urbe allata convivis inferioribus apponebantur.

30. Ipse dominus vinum potat eximum, ita vetustum ut sub consulibus *capillatis* (scilicet prisca) a dolio in amphoras diffusum sit, et tempore bellorum socialium repositum. — Neque tamen hujus vini amico etiam ægrotanti unum mittit cyathum.

Calcatamque tenet bellis socialibus uvam,
 Cardiaci nunquam cyathum missurus amico.
 Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
 Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
 Delevit multâ veteris fuligine testæ: 35
 Quale coronati Thræsea Helvidiusque bibebant,
 Brutorum et Cassi natalibus. Ipse capaces
 Heliadum crustas, et inæquales beryllo
 Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum;
 Vel, si quando datur, custos affixus ibidem, 40
 Qui numeret gemmas, unguisque observet acutos.
 Da veniam: præclara illic laudatur iaspis:
 Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
 A digitis, quas in vaginæ fronte solebat
 Ponere zelotypo juvenis prælatus Iarbæ. 45
 Tu Beneventani sutoris nomen habentem
 Siccabis calicem nasorum quattuor, ac jam
 Quassatum, et rupto poscentem sulfura vitro.
 Si stomachus domini fervet vinoque ciboque;
 Frigidior Geticis petitur decocta pruinis. 50
 Non eadem vobis poni modo vina querebar:

33. *Cras bibet Albanis aliquid de montibus.* Vina quoque Albana et Setina habet in cellulis reposita, quæ sibi conservat. *Setinum* a *Setiâ* haud procul a paludibus *Pomptinis* sita dictum est.

35. *Fuligine testæ.* Mucore et situ vetustate inducto.

36. Vinum præstantissimum et lætitiæ accommodatum, quâ memoriam Brutorum et Cassi celebrabant Thræsea Pæstus, et gener ejus Helvidius Priscus viri propter libertatis amorem notissimi.

38. *Heliadum crustas.* Pocula crustata sive cœlata ex electro facta. *Heliades.* Phaetontis sorores in arbores electrum stillantes mutatae, unde *Heliadum lacrimæ* pro electro apud Ovidium. — *Inæquales beryllo.* Quorum superficies inæqualis est propter asperitatem gemmarum.

41. Custos adstat tibi qui observet, ne unguibus acutis gemmam e poculo extrahas.

42. Ne mireris te ita observari, quoniam Romani hodierni, luxuriæ dediti, gemmas eas pretiosas poculis imponant, quas Heroes antiqui sicut Æneas in ense, quo plus utebantur, gestabant.

46. *Beneventani sutoris.* Vatinius Beneventanus artifex vitrearius a Nerone optimi cujusque criminatione elatus erat, unde ejus in contemptum dicebantur calices vitrei et viles *Vatiniani*.

47. *Nasorum quattuor.* Qui rostra habeat, seu ansas quattuor.

48. *Poscentem sulfura.* Scilicet calices vitrei sulphure reficiebantur.

50. *Decocta.* Aqua post decoctionem frigidior facta.

Vos aliam potatis aquam. Tibi pocula cursor
 Gætulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,
 Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
 Clivosæ veheris dum per monimenta Latinæ. 55
 Flos Asiæ ante ipsum, pretio majore paratus,
 Quam fuit et Tulli census pugnacis, et Anci,
 Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
 Frivola. Quod cum ita sit, tu Gætulum Ganymedem •
 Respice, cum sities. Nescit, tot millibus emtus, 60
 Pauperibus miscere puer: sed forma, sed ætas
 Digna supercilio. Quando ad te pervenit ille?
 Quando vocatus adest, calidæ gelidæque minister?
 Quippe indignatur veteri parere clienti,
 Quodque aliquid poscas, et quod, se stante, recumbas. 65
 Maxima quæque domus servis est plena superbis.
 Ecce alius quanto porrexit murmure panem
 Vix fractum, solidæ jam mucida frusta farinæ,
 Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.
 Sed tener, et niveus, mollique siligine factus, 70
 Servatur domino: dextram cohibere memento:
 Salva sit artoptæ reverentia. Finge tamen te
 Improbulum, superest illic, qui ponere cogat.
 Vis tu consuetis, audax conviva, canistris
 Impleri, panisque tui novisse colorem? 75

54. Neque iidem tibi atque domino adstant: servi;—tibi autem ita nigri et informes, ut si quis ex iis noctu tibi in loco deserto obvius factus esset, latronem esse existimares.

56. Ipsi domino adstat servus tanto emptus pretio, quantum census regum veterum non suppeditasset.

59. *Frivola*. Nullius sunt pretii regum bona, cum nostrorum divitiis comparentur.

62. *Digna supercilio*. Forma et juvenus faciunt ut superbiat, et fastum ejus supercilio monstratum quodammodo excusant.

65. Servus iste tot millibus emptus non modo tibi miscere recusat, sed etiam indignatur quod tu ad cœnam recumbas ipso stante.

67. *Murmure*. Invitò.—iram murmure exhibens.

68. *Mucida*. Situ corrupta.

69. *Genuinum agitent*. Quæ laborem præbeant dentibus genuinis sive posterioribus, atque ideo ad durum quidlibet frangendum aptissimas.

74. Servus adstat qui convivam humilem jubeat panem album atque mollem in canistrum reponere.

Scilicet hoc fuerat, propter quod, sæpe, relictâ
 Coniuge, per montem adversum, gelidasque cucurri
 Esquilias, fremeret sævâ cum grandine vernus
 Jupiter, et multo stillaret pænula nimbo !
 Adspice, quam longo distendat pectore lancem, 80
 Quæ fertur domino squilla, et quibus undique septa
 Asparagis, quâ despiciat convivia caudâ,
 Cum venit excelsi manibus sublata ministri.
 Sed tibi dimidio constrictus cammarus ovo
 Ponitur, exiguâ feralis cœna patellâ. 85
 Ipse Venafrano piscem perfundit: at hic, qui
 Pallidus affertur misero tibi caulis, olebit
 Laternam. Illud enim vestris datur alveolis, quod
 Canna Micipsarum prorâ subvexit acutâ ;
 Propter quod Romæ cum Bocchare nemo lavatur ; 90
 Quod tutos etiam facit a serpentibus Afros.
 Mullus erit domini, quem misit Corsica, vel quem
 Tauromenitanæ rupes, quando omne peractum est,
 Et jam defecit, nostrum mare, dum gula sævit,
 Retibus assiduis penitus scrutante macello 95
 Proxima, nec patimur Tyrrenum crescere piscem.
 Instruit ergo focum provincia : sumitur illinc
 Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.

76. Verba clientis indignantis se pro tot officiis patrono præstitis ita indignè tractari.

84. Convivæ spreto apponitur piscis vilis ovīs sectis in patinâ cinctus.

85. *Feralis cœna*. Cœna, qualis ad epulas sepulchrales adhiberi solebat, in quibus villa quædam afferebantur, ova, sal, et libum.

87. Caules tibi allati ipsi albi et vilis saporis oleo perfundentur quale in lucernas funditur.

89. *Canna*. Cymba ex arundinibus confecta.—*Micipsarum*. Numidarum ita dictorum a Micipsâ rege Numidiæ. *Bocchare* rege Numidarum. Nemo vult cum Afris lavare qui oleo fœtido Numidico untur. Etiam serpens recusat tangere hominem tam fœtidè inunctum.

92. *Mullus erit domini*. In singulis cœnæ partibus patrono optima quæque apponuntur, clientibus vilissima.

93. *Tauromenitanæ*. Tauromenium in orâ Siciliæ orientali oppidum.

96. *Nec patimur Tyrrenum crescere piscem*. Ut luxuriæ Romanorum satis faciant piscatores ita assiduè mare vicinum perscrutati sunt, ut jam cogantur ulterius abire ad pisces conquirendos.—Absumtis maris Tyrreni, quasi vivarii cujusdam, piscibus.

97. *Instruit focum*. Mittit pisces in culinam.

98. Lenas testamentum captans Aureliæ viduæ, orbæ, divitis, et avaræ, pisces ei mittit pretiosos, quos illa ob avaritiam vendit.

Virroni muræna datur, quæ maxima venit
 Gurgite de Siculo: nam, dum se continet Auster, 100
 Dum sedet, et siccata madidas in carcere pennas,
 Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
 Vos anguilla manet longæ cognata colubræ,
 Aut glacie adpersus maculis Tiberinus, et ipse
 Vernula riparum pinguis torrente cloacâ, 105
 Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburæ.
 Ipsi pauca velim, facilem si præbeat aurem.
 Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
 A Senecâ, quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat
 Largiri; namque et titulis et fascibus olim 110
 Major habebatur donandi gloria: solum
 Poscimus, ut cœnes civiliter: hoc face, et esto,
 Esto, ut nunc multi, dives tibi, pauper amicis.
 Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par
 Altilis, et flavi dignus ferro Meleagri, 115
 Fumat aper: post hunc tradentur tubera, si ver
 Tunc erit, et facient optata tonitrua cœnas
 Majores. Tibi habe frumentum, Alledius inquit,
 O Libye; disjunge boves, dum tubera mittas.

99. Virro patronus murænam habet in freto Siculo captam, fretum enim rapidum retibus scrutantur piscatores, quiescentibus austris.

101. *In carcere.* Æoli in antro.

102. *Charybdim.* Charybdis, vortex in freto Siculo; de quo fabulæ narrantur multæ.

103. *Cognata.* Similis: formæ enim similitudo cognationem indicat.

104. *Tiberinus.* Lupus, eo vilior, quod maculis propter frigus aspersus esset.

105. *Vernula riparum.* Qui circâ ripas, veluti indigena hæere solet.—Inde autem in cloacas, et locis proximis, pastus lutulentior fit et vilior.—*Crypta.* Cloaca.

107. Jam ipsum patronum alloqui exordior poeta.

108. Non petimus, Virro, dona larga,

qualia nobiles olim mittebant, sed tantum modo ut cœnes civiliter, et sine insolentiâ.

114. *Jecur anseris* saginati et farti Romanis in summis erat deliciis.

115. *Altilis.* Gallina saginata donec anseri magnitudine par esset.—*Dignus ferro Meleagri.* Ingens. Namque apri conquirebantur maximi.

116. *Tubera* plurima nascuntur, quum imbres fuerint autumnales et crebra tonitrua. Deliciæ habebantur maxime.

118. *Tibi habe.* Alledius gulosus quidam Libyam alloquitur, ubi agros habebant maximos Romani, et unde frumentum quàm plurimum Romam afferebatur.—Mihi de frumento minimum est curæ, ait, dummodo tubera (optima erant Africana) mittas.

Structorem interea, ne qua indignatio desit, 120
 Saltantem spectes, et chironomonta volanti
 Cultello, donec peragat dictata magistri
 Omnia : nec minimo sanè discrimine refert,
 Quo gestu lepores, et quo gallina secetur.
 Ducêris plantâ, velut ictus ab Hercule Cacus, 125
 Et ponêre foris, si quid tantaveris unquam
 Hiscere, tamquam habeas tria nomina. Quando propinat
 Virro tibi, sumitque tuis contacta labellis
 Pocula? quis vestrûm temerarius usque adeo, quis
 Perditus, ut dicat regi, Bibe? Plurima sunt, quæ 130
 Non audent homines pertusâ dicere lænâ.
 Quadringenta tibi si quis Deus, aut similis Dîs,
 Et melior fatis, donaret homuncio; quantus
 Ex nihilo fieres, quantus Virronis amicus!
 Da Trebio: pone ad Trebium. Vis, frater, ab ipsis 135
 Ilibus? O nummi! vobis hunc præstat honorem;
 Vos estis fratres. Dominus tamen, et domini rex,
 Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aulâ
 Luserit Æneas, nec filia dulcior illo.
 Jucundum et carum sterilis facit uxor amicum. 140
 Sed tua nunc Mycale pariat licet, et pueros tres
 In gremium patris fundat simul; ipse loquaci

120. Ut omnia adsint quæ indignationem excitent, videbis *structorem* (servum qui in mensâ fercula disponit) gesticulantem, sicut histrio ad numeros se movet, dum officium præstat servile.—Eundem ad modum gesticulat *Chironomon*, qui cibos dissecat.

124. *Quo gestu*. Multum enim interest quibus cum motibus res quæque dissecetur.—Mores tam stolidos irridet poeta.

127. Non audes quidquam loqui, sicut ingenuus esses, et *tria* haberes nomina, ingenui enim prænomen, nomen, et cognomen habebant; aliquando plura.

128. Nihil facit Virro, ut cum amicis ageret; neque audetis illum sicut amicum alloqui, cum pauperes sitis, et togam gratis laceram et sartam.

132. *Similis Dîs homuncio*. Dives quidam, quem vos pauperes æquè ac Deum colitis.

135. *Da Trebio*. Verba Virronis Trebium divitem factum colentis.—*Ab ipsis ilibus*. A lumbis, parte delicatior, —forsan leporis.

137. Virro colit nummos ac si fratres sibi essent.—*Dominus et domini rex si vis fieri*. Si vis maximo in honore haberi.

140. Senem orbem omnes donis et honore colunt, ut testamento ejus ditiores fiant.

141. Attamen, si modo locuples factus sis, etiamsi peperit uxor, Virro gaudii tui particeps videbitur dum spectas infantes loquaces, et pullis avium in nido similes.—Atque etiam dona afferet.

Gaudebit nido; viridem thoraca jubebit
 Afferri, minimasque nuces, assemque rogatum,
 Ad mensam quoties parasitus venerit infans. 145
 Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
 Boletus domino; sed quales Claudius edit,
 Ante illum uxoris post quem nil amplius edit.
 Virro sibi et reliquis Virronibus, illa jubebit
 Poma dari, quorum solo pascaris odore; 150
 Qualia perpetuus Phæacum auctumnus habebat,
 Credere quæ possis subrepta sororibus Afris.
 Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit,
 Qui tegitur parvâ et galeâ, metuensque flagelli,
 Discit ab hirsutâ jaculum torquere Capellâ. 155
 Forsitan impensæ Virronem parcere credas.
 Hoc agit, ut doleas. Nam quæ comœdia, mimus
 Quis melior plorante gulâ? Ergo omnia fiunt
 Si nescis, ut per lacrymas effundere bilem
 Cogaris, pressoque diu stridere molari. 160
 Tu tibi liber homo, et regis conviva videris:
 Captum te nidore suæ putat ille culinæ:
 Nec male conjectat: quis enim tam nudus, ut illum

145. *Parasitus*. Qui ad mensas frusta a convivis blandiens petit.

146. Redit poeta ad parasitos pauperes.

147. *Quales Claudius edit*. Curâ maximâ conquisitos edebat Claudius, donec ab uxore boletis veneno infectis interfectus est.

151. Poma tam dulcia, ut credas ea ab hortis Phæacum venisse ubi autumnum esse perpetuum narravit Homerus; sive ab hortis Hesperidum ubi aurea nasci poma fingeant poetæ.—Unde fabulæ satis notæ.

158. *Quod in aggere rodit*. Locus difficillimus; ne omnium congeramus conjecturas, quarum plurimæ nihil omnino lectorem adjuvant, explicationem selectam accipiat lector.—Milites Prætoriani in castris urbanis otiosi nihil quod agerent habentes, simias edocebant in capellis

insidentes ad modum equitis jaculari.—Ut magis ridiculum fieret animal, armis vestiebant, et denique labores finire metu flagelli coactum vilibus remunerabant fructibus.—Notum est simiam jaculandi artificem inter militum ludicra fuisse, quominus hæc conjectura longius petita videatur.

157. *Mimus quis melior plorante gulâ*. Hæc omnia agit Virro, non quia sordidus sit, et rebus suis parcere velit, sed ut pauperum cœnantium dolores sibi ludibrio fiant.

160. *Presso stridere molari*. Ridet te dentibus frendentem utpote iratum.

161. Superbis, quod a divite invitatus sis; ille contrâ rectius te turpem esse judicat, qui gulæ inservias, et culinæ ejus nidore captus sis.

163. *Nudus*. Inops, pauper.

Bis ferat, Etruscum puero si contigit aurum,
 Vel nodus tantum, et signum de paupere loro ? 165
 Spes bene cœnandi vos decipit : ecce dabit jam
 Semesum leporem, atque aliquid de clunibus apri.
 Ad nos jam veniet minor attilis. Inde parato,
 Intactoque omnes, et stricto pane tacetis.
 Ille sapit, qui, te sic utitur. Omnia ferre 170
 Si potes, et debes ; pulsandum vertice raso
 Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
 Flagra pati, his epulis et tali dignus amico.

164. *Etruscum puero si contigit aurum.*
 Si nobilis sit, atque ideo bullam auream
 pueri nobilis insigne gesserit.

165. *Pauperes, qui tamen cives essent,*
 libertatis signum corio factum gestabant
 vel etiam nodum in loro ad formam bullæ
 confectum.

166. *Speratis eum aliquando ciborum*
 partem delicatiorum vobis daturum esse,

atque ideo panem seetum, sed intactum
 servatis, et sedetis taciti.

170. *Ad finem.* Si vos parasiti ita
 turpes sitis ut insolentiam omnigenam
 feratis, justè agit dives, et meritum habetis.
 —Summâ indignatione omne quod in
 parasitos dixerit, ita comprimit poeta.

171. *Vertice raso.* Serviliter. Servis
 enim plerumque rasa sunt capita.

SATIRA SEPTIMA.

*Poetarum, Historicorum, Causidicorum et Grammaticorum
labores, ærumnas, et paupertatem exponit Poeta.*

Et spes et ratio studiorum in Cæsare tantum :
 Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
 Respexit, cum jam celebres notique poëtæ
 Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
 Tentarent; nec fœdum alii, nec turpe putarent 5
 Præcones fieri, cum, desertis Aganippes
 Vallibus, esuriens migraret in atria Clio.
 Nam, si Pieriâ quadrans tibi nullus in umbrâ
 Ostendatur, ames nomen victumque Machærae,
 Et vendas potius, commissa quod auctio vendit 10
 Stantibus, cœnophorum, tripodas, armaria, cistas,

1. *Spes.* Eorum nempè qui student.
Ratio. Estimatio studiorum; solus enim
 studia æstimat Cæsar. *Cæsar.* Quis
 fuerit hic Cæsar minimè constat, e con-
 jecturis plurimis duas attulisse satis sit:
 Poeta vel Adrianum commendat, vel Domi-
 tianum *εὐπωπύκως* laudando carpit.

4. *Balneolum, furnos.* Poetæ summi,
 propter inopiam, ministeriis sordidis victum
 sibi comparare coguntur; alii igitur balnea
 conducunt, alii furnum, ut quæstum faciant.
 Alii sordidiore præconis officio funguntur.

6. Poeta esuriens, studiis Musarum,
 quæ in vallibus commorantur, omissis, in
 atrio patroni victum quærit.—*Aganippe.*

Fons Heliconis Musis sacer. *Clio.* Una
 e Musis, facietè pro poëtâ.

8. Si poeta, dum cogitationes ejus a
 rebus vilibus abstractæ quasi in vallibus
 umbrosis montis Pierii commorantur, ne
 victum quidem sibi comparare possit, velit
 forsan humilius suscipere officium et
 præconem fieri.—*Pieriâ.* Mons Pierius
 Musis sacer erat.—*Quadrans.* Nummi
 genus exiguum, assis quarta pars.—*Ma-
 chæra.* Præconis alicujus nomen.

10. *Commissa.* Quæ curæ tuæ a
 domino rerum venalium committitur.

11. *Armaria.* Serinia, in quibus libri,
 aliaque reponuntur.

Alcyonem Bacchi, Thebas et Terea Fausti.
 Hoc satius, quam si dicas sub iudice, "Vidi,"
 Quod non vidisti; faciant equites Asiani
 Quamquam et Cappadoce, faciant equitesque Bithyni, 15
 Altera quos nudo traducit Gallia talo.
 Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
 Cogetur posthac, nectit quicumque canoris
 Eloquentium vocale modis, laurumque momordit.
 Hoc agite, o juvenes! circumspectit, et stimulat vos, 20
 Materiamque sibi Ducis indulgentia quærit.
 Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
 Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
 Impletur; lignorum aliquid posce ocyus; et, quæ
 Componis, dona Veneris, Thelesine, marito; 25
 Aut clude, et positos tineâ pertunde libellos.
 Frange miser calamos, vigilataque prælia dele,
 Qui facis in parvâ sublimia carmina cellâ,
 Ut dignus venias hederis, et imagine macrâ.
 Spes nulla ulterior: didicit jam dives avarus 30
 Tantum admirari, tantum laudare disertos,

12. De operum, atque ipsorum poetarum nominibus, maxima lis est; nobis satis sit scire, poemata hic innui, quæ cum auctorum nominibus jam dudum perierunt.

13. Melius autem est hujus modi operibus victum parare quam perjurio, etiamsi novi hi equites e servis facti falsò jurare non recusent.

16. *Altera Gallia.* Galatia. *Nudo talo.* Nudis et cretatis pedibus noti erant servi venales.

17. *Indignum studiis.* Laborem, qui studia tam ingenua dedecoret.

19. *Laurumque momordit.* Lauris folia manducabant vates, quia præsentio rerum futurarum eis ita inspirari credebatur.

21. *Materiam.* Quærit Cæsar poetas quibus faveat.

22. Si autem a quolibet alio patrono quidquam speres, chartas ure, nam ne quicquam laboras.

23. *Ideo.* In alius patroni honorem.—*Croceæ tabellæ.* Libri croco ornati; membrana in quâ veteres scribebant, in exteriore parte crocea erat.

24. *Lignorum.* Quibus librum comburas.

25. *Veneris marito.* Vulcano, igni. *Thelesine.* Pro quovis Poetâ.

26. *Tineâ pertunde.* Tineæ concede libros pertundendos, sive perforandos.

27. *Vigilata prælia.* Carmina heroica de præliis vigilando, et labore scripta.

29. *Hederis.* Victores etiam poetæ hederâ olim coronabantur, inde Romæ in bibliothecis poetarum stabant imagines hederâ coronatæ. *Imago macra.* Pallorem exhibet poeta ex assiduo labore ac studio contractum.

30. *Spes nulla ulterior.* Nisi in Cæsare nusquam est spes poetis.

31. *Tantum admirari.* Admiratur dives et laudat poetas, nihil autem donat.

Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas
 Et pelagi patiens, et cassidis, atque ligonis.
 Tædia tunc subeunt animos; tunc seque, suamque
 Terpsichoren, odit facunda et nuda senectus. 35

Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste,
 Quem colis, et Musarum et Apollinis æde relictâ.
 Ipse facit versus, atque uni cedit Homero
 Propter mille annos; et, si dulcedine famæ
 Succensus recites, Maculonus commodat ædes. 40

Hæc longe ferrata domus servire jubetur,
 In quâ sollicitas imitatur janua portas.
 Scit dare libertos extremâ in parte sedentes
 Ordinis, et magnas comitum disponere voces.
 Nemo dabit regum, quanti subsellia constant, 45

Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
 Quæque reportandis posita est orchestra cathedris.
 Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere sulcos
 Ducimus, et litus sterili versamus aratro.
 Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi 50

Consuetudo mali: tenet insanabile multos
 Scribendi cacoëthes, et ægro in corde senescit.

32. *Sed defluit ætas.* Interea vires juventutis abeunt, quæ laborem graviolem ferre potuissent.

33. *Pelagi, cassidis, ligonis.* Pro laboribus nautæ, militis, atque agricolæ.

36. Senex pauper vitam suam odit, et musas, quibus deditus tempus perdidit.

36. *Accipe nunc artes.* Audi, quomodo te eludet dives, quem plus musis colis.

38. Ipse dives versus facit, et se Homero parem existimaret, nisi vetustas Homeri carminibus tantum honoris (ut vulgo judicant) afferret.—Quum igitur versus attulerit pauper poeta, dives suos vicissim dat, neque aliud quidquam.

40. *Maculonus.* Dives quilibet, ædes tibi præbet in quibus recites.

42. *Janua.* Domus dicitur *Janua* urbis porta. Domus igitur hæc vetusta est et ferè deserta januas habens ferratas, sicut urbis portas bello sollicitatas.

43. Apponet quoque liberos, et clientes, qui te audiant, ac plaudent.

45. Nemo autem dives poetæ tantillum pecuniæ dabit, quod reddendum est pro subselliis, anabathris, et orchestrâ, quæque alia conducere cogitur.—*Subsellia.* Sedes erant in medio, et planitie theatri, sive aulae. *Anabathra.* Ad latera erant sedes, quæ gradatim more scalarum adurgerent. *Orchestra* e *Cathedris* componitur ante ipsum recitantis suggestum locatis: hic locus autem honestioribus erat auditoribus.

48. Poetæ tamen nihilominus eadem agunt, eûamsi nihil fructus eveniat; sicut illi qui in pulvere scribunt, seu in littore arant.

50. Poetæ consuetudine scribendi tenentur, ne quidvis aliud suscipiant.—*Ambitiosi.* Quod vanam captat gloriam.

Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
 Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
 Communi feriat carmen triviale monetâ, 55
 Hunc, qualem nequeo monstrare, et sentio tantum,
 Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
 Impatiens, cupidus silvarum, aptusque bibendis
 Fontibus Aonidum : neque enim cantare sub antro
 Pierio, thyrsumve potest contingere sana 60
 Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
 Corpus eget : satur est, cum dicit Horatius "Eucæ!"
 Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
 Vexant, et dominis Cirrhæ Nysæque feruntur
 Pectora nostra, duas non admittentia curas? 65
 Magnæ mentis opus, nec de lodice parandâ
 Attonitæ, currus et equos faciesque Deorum
 Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erinny.
 Nam, si Virgilio puer et tolerabile deesset
 Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri : 70
 Surda nihil gerneret grave buccina. Poscimus, ut sit
 Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
 Cujus et alveolos et lænam pignerat Atreus?

53. Sed ut poeta fiat egregius, animus ei sit necesse est anxietate carens, qui neque honorem et laudem avidè petat, neque paupertate a studiis abstrahatur. *Publica vena.* Ingenium vulgare. *Expositum.* Vulgo notum. *Triviale.* Quale in triviis seu vicis a plebe decantatur. *Communi monetâ.* Pro stylo vulgari. *Metaphora* ab eis qui nummos procudunt petita; monetâ enim nota est nummis impressa.

59. *Aonidum.* Musarum. *Pierio.* Suprà, v. 8.

60. *Thyrsum contingere.* Musas colere, sicut ii, qui Bacchum colebant, thyrsum sumebant.

62. *Satur est, cum dicit Horatius Eucæ.* Horatius dives erat, cum læta in Bacchi honorem carmina effudit.

63. Non locus est ingenio, nisi mens poetæ carminibus solis detur, et subjiciatur Apollini domino Cirrhæ (urbis in Phocidæ) et Baccho domino Nysæ (montis ei sacri).

66. Imagines excelsas concipere mentis magnæ est, quæ non de victu diurno vexetur.—*Lodice.* Stragulo, sive ipso lecto. —*Erinny.* Quæ a Virgilio inducitur Turnum Rutulorum regem minis commovens.

69. Si autem Virgilius non servos, et domum satis amenam habuisset, non erexissent se in Furie capite angues, neque graviter resonuisset buccina; sicut hæc in Æneide descripta sunt; non enim hæc adumbrare tam præclare potuisset.

71. Injustum est poscere, ut Rubrenus Lappa (poeta tragicus pauper) tragœdias priscorum poetarum operibus pares scribat, cum ita pauper sit ut cogatur dum Atrea tragœdiam scribat suppellectilem suam obpignerare ut cibum emat.

73. *Alveolos.* Lanceas.—*Lænam.* Pallium villosum.

Non habet infelix Numitor, quod mittat amico :
 Quintillæ quod donet, habet; nec defuit illi, 75
 Unde emeret multâ pascendum carne leonem
 Jam domitum : constat leviori bellua sumtu
 Nimirum, et capiunt plus intestina poetæ !
 Contentus famâ jaceat Lucanus in hortis
 Marmoreis : at Serrano, tenuique Saleio, 80
 Gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est ?
 Curritur ad vocem jucundam, et carmen amicæ
 Thebaidos, lætam fecit cum Statius Urbem,
 Promisitque diem : tantâ dulcedine captos
 Afficit ille animos, tantâque libidine vulgi 85
 Auditur : sed, cum fregit subsellia versu,
 Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agauen.
 Ille et militiæ multis largitur honorem,
 Semestri vatum digitos circumligat auro.
 Quod non dant proceres, dabit histrio : tu Camerinos, 90
 Et Bareas, tu nobilium magna atria curas ?
 Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
 Haud tamen invidias vati, quem pulpita pascunt.
 Quis tibi Mæcenas ? quis nunc erit aut Proculeius,

74. *Numitor*. Dives patronus. *Infelix*. *esperatus* dictum quasi reverâ pauper esset Numitor.—Numitor fingit se nihil habere quod donet, sed tamen plurimum pecuniæ in metricam Quintillam effundit, et belluas jam domitas magno coemit pretio.

79. Poetæ divites sicut Lucanus contenti gloriâ esse possunt, sed pauperibus poetis gloria, dum ne victum quidem habeant, minimè prodest.

82. Concurrebat multitudo maximo cum gaudio, quum Statius diem indixisset quo Thebaidem recitaret; sed tamen, maximo quamvis plausu acceptus, ita pauper erat, ut esuriret.

86. *Fregit subsellia versu*. Plausu audientium pœnè fracta sunt subsellia.

87. Nisi poema adhuc novum, et nondum perfectum vendat Paridi.—*Paris*. Histrio, ad magnas opes a Domitiano evectus. *Agaven*, fabulæ nomen. Fuit autem Agave Cadmi filia, Penthei mater.

88. Histrio ille honores militares distribuit.—*Semestri auro*. Annulo tributus militaris per sex menses gesti.—Imperatores enim ut pluribus honores dare possent, tempus gerendi magistratus brevis constituebant.

90. Melius est histrionem colere, quam *Camerinos* et *Bareas*. Pro nobilibus quibusalibet.

92. *Pelopea, Philomela*. Tragediarum nomina : quasi Paris harum tragediarum auctoribus honores dederit.

93. *Pulpita pascunt*. Victum faciunt vendendo poemata histrionibus qui ea in pulpitis recitant.

94. Nemo nunc patronus est, quales olim extiterunt. Tunc enim opere pretium erat a vino per totam hiemem abstinere, ne mentis imagines obscuræ fierent; et pallorem a studiis in vultu gerere.

Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter? 95
 Tunc par ingenio pretium: tunc utile multis
 Pallere, et vinum toto nescire Decembri.

Vester porro labor fecundior, historiarum
 Scriptores: petit hic plus temporis, atque olei plus:
 Namque, oblita modi, millesima pagina surgit 100
 Omnibus, et multâ crescit damnosa papyro.
 Sic ingens rerum numerus jubet, atque operum lex.
 Quæ tamen inde seges? terræ quis fructus apertæ?
 Quis dabit historico, quantum daret Acta legenti?
 Sed genus ignavum, quod lecto gaudet et umbrâ. 105

Dic igitur, quid causidicis civilia præsent
 Officia, et magno comites in fasce libelli?
 Ipsi magna sonant: sed tunc, cum creditor audit,
 Præcipue; vel si tetigit latus, acrior illo,
 Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen. 110
 Tunc immensa cavi spirant mendacia folles,
 Conspuiturque sinus. Veram deprendere messem
 Si libet; hinc centum patrimonia causidicorum,

98. Ad historiarum scriptores sermonem deflectit poeta.—*Labor fecundior.* Plus scribere coguntur historici ipsâ operis naturâ.

99. Plus temporis, plus olei, plus papyri in opus suum impendit historicus.

103. *Quæ tamen inde seges.* Sed tanto labore nihil lucri comparat historicus.—*Apertæ.* Cultæ, et aratro reclusæ.

104. *Acta legenti.* Scribæ acta publica senatûs recitanti.

105. Divites autem sordidi historicis obijciunt homines esse ignavos, neque dignos in quos pecuniam largiantur.

106. Pergit ergo poeta ut videat an melior sit causidicorum fortuna.—*Officia civilia.* Causæ civiles in foro perorantæ.

107. *Comites.* Quos secum in forum vehit.

108. *Magna sonant.* Magnis viribus, grandi voce utuntur.—*Creditor audit.* Aeris creditor, pro quo loquitur causidicus, peroranti adstat.

109. *Acrior illo.* Debitor, qui creditore acrior est.—Quum causidicus pro debitore loquitur latus perorantis tangit cliens.—Ut accendat et urgeat.

110. Qui venit ut *nomen* (debitum, omne quod in tabulas refertur) dubium esse probet.

111. Tum causidicus spirans æquè graviter ac folles, quidlibet affirmat.

112. *Conspuiturque sinus.* Vehementiâ nempe verba confusè effundentis.—*Veram deprendere messem.* Si velis scire quantum lucri tantis laboribus assequatur causidicus, in unam libræ lancem pone patrimonia centum causidicorum, in alteram unius aurigæ patrimonium, Lacernæ russati, et æquales erunt lances.—*Russati.* E factione russatâ; aurigæ in ludis circensibus olim in quattuor divisi sunt factiones, *Russatam, Prasinam, Albam, et Venetam* a coloribus quos gerebant, his auratam. et purpuream adjecit Domitianus.

Parte aliâ solum russati pone Lacernæ.
 Consedere Duces: surgis tu pallidus Ajax, 115
 Dicturus dubiâ pro libertate, bubulco
 Judice. Rumpe miser tensum jecur, ut tibi lasso
 Figantur virides, scalarum gloria, palmæ.
 Quod vocis pretium? siccus petasunculus, et vas
 Pelamydum; aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi; 120
 Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ.
 Si quater egisti, si contigit aureus unus,
 Inde cadunt partes ex fœdere pragmaticorum.
 Æmilio dabitur, quantum licet, (et melius nos
 Egimus,) hujus enim stat currus æneus, alti 125
 Quadrijuges in vestibulis, atque ipse, feroci
 Bellatore sedens, curvatum hastile minatur
 Eminus, et statuâ meditatur prælia luscâ.
 Sic Pedo conturbat, Matho deficit: exitus hic est
 Tongilli, magno cum rhinocerote lavari 130
 Qui solet, et vexat lutulentâ balnea turbâ,

115. Sicut Ajax ante duces Argivos, sic tu ante iudices surgis. *Bubulco*. Crasso quodam.

116. *Dubiâ pro libertate*. Pro eo, cujus libertas dubia est.

117. Quum summis viribus usus sit causicus, præmium erunt palmæ ad ædium scalas in honorem ejus fixæ.—Mos erat clientibus ita patronorum vincentium ædes ornare.

119. Humilia, quæ clientes afferunt, dona. *Siccus*. Fumo siccatus. *Pelamydum*. Thynnorum conditorum. *Veteres*. Minus saporis jam habentes. *Epimenia*. Dona quæ in singulos dantur menses.

121. *Tiberi devectum*. Vilius quod non longius advectum esset. — *Quinque lagenæ*. Quantitas minima.

122. Si tandem, quum quater egeris, unus tibi venerit aureus, partem inde eripiunt pragmatici. — *Pragmatici*. Qui peroranti adstabant, docentes, quæ lex juberet, et alia hujusmodi.

124. *Æmilio*. Causidico diviti, et nobili. *Quantum licet*. Lege cautum est ne patronus plus quam dena tertia pro causâ orandâ acciperet. *Æmi-*

lius summum habet laboris pretium. *Melius nos egimus*. Sed tamen pauper, cui nihil datur, melius Æmilio causam egerit.

125. *Hujus enim stat currus æneus*. Honores et nobilitatem Æmilii miratur vulgus. Nobilitatem autem signa atavorum in vestibulo ejus demonstrant.

128. *Luscâ*. Lusca dicitur statua, quæ dimidiato exprimitur vultu.

129. *Sic*. Ut videantur divites quum reverâ pauperes sint. *Conturbat*. Rem familiarem turbat, opes absumit, et æs alienum contrahit.—*Deficit*. Deficiunt ei facultates; quem ad modum apud nos quoque mercator, qui debita solvere nequit deficere dicitur.

129. *Exitus hic est*. Ita opes suas omnino perdit.—*Pedo, Matho, Tongillus*. Causidici.

130. Vase unguentario et cornu rhinocerotis utebantur divites, pauperes et tauri cornu: omnia autem maximo fecit sumptu Tongillus ut dives haberetur.

131. *Vexat*. Frequentat. *Lutulentâ turbâ*. Multitudine servorum et comitum sordidorum.

Perque forum juvenes longo premit assere Medos,
 Empturus pueros, argentum, murrhina, villas.
 Spondet enim Tyrio stalaria purpura filo.
 Et tamen est illis hoc utile: purpura vendit 135
 Causidicum, vendunt amethystina: convenit illis
 Et strepitu et facie majoris vivere censûs.
 Sed finem impensæ non servat prodiga Roma.
 Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
 Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens. 140
 Respicit hæc primum, qui litigat, an tibi servi
 Octo, decem comites, an post te sella, togati
 Ante pedes: ideo conductâ Paulus agebat
 Sardonyche, atque ideo pluris, quam Cossus, agebat,
 Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno. 145
 Quando licet Basilo flentem producere matrem?
 Quis bene dicentem Basilum ferat? Accipiat te
 Gallia, vel potius nutricula causidicorum
 Africa, si placuit mercedem ponere linguæ.
 Declamare doces? O ferrea pectora Vecti, 150

132. *Juvenes Medos.* Servos præstantes e Mediâ. *Premit.* Pondere suo onerat.—*Assere.* Asseribus duobus vehetur lectica.

133. *Empturus.* Fingens se empturum. *Murrhina.* Nempe vasa murrhina.

134. *Spondet.* Fidem facit. *Stalaria.* Multa de hoc vocabulo conjiciuntur. Forsitan sit *fallax*, sive *illecebrosa* a *stilatâ* nave piraticâ; quod decipiantur et quasi spoliuntur venditores vestis splendore, divitem censentes, qui eam gestat.

135. *Vendit.* Vulgo commendat, facit ut melior videatur eis qui causidicum quaerunt.

136. *Convenit.* Vivendi ratio lauta, etiamsi opes absumat, facit ut plus accipiant.

137. *Strepitu.* Comitum. — *Facie.* Specie, ostentatione.

138. Romani autem omnem modum impensarum trauseunt.

139. Nequicquam eloquio suo fidit

causidicus, ipsi Ciceroni, nisi dives videretur, nemo pecuniam daret.

141. Ille, qui litigat, atque ideo causidicum sibi petit, circumspicit, donec divitem conspexerit.—*Togati ante pedes.* Romani deducentes patronum.

143. *Sardonyche.* Gemmâ pretiosâ; quam in annulo conductam gestabat Paulus.

145. Vulgus non credit facundiam in paupere inesse posse.

146. Nemo Basilo causam committit in quâ iudicium commiseratio movenda est matrem flentem inducendo, atque aliis oratorum artibus.—Cum hujusmodi causa difficilis sit.

148. Poeta causidicos monet, ut in Galliam seu Africam abeant, ampliora eloquii præmia ibi accepturi.

150. Hinc de rhetoribus agit poeta. *Ferrea pectora.* Mens iracundiæ, fastidii, et omnis ferè affectus experts. *Vecti.* Rhetor clarissimus Vectius, pro quovis rhetore.

Cum perimit sævos classis numerosa tyrannos.
 Nam quæcumque sedens modo legerat, hæc eadem stans
 Proferet, atque eadem cantabit versibus isdem.
 Occidit miseros crambe repetita magistros.
 Quis color, et quod sit causæ genus, atque ubi summa 155
 Quæstio, quæ veniant diversæ forte sagittæ,
 Nôsse velint omnes, mercedem solvere nemo.
 Mercedem appellas? quid enim scio? Culpa docentis
 Scilicet arguitur, quod lævâ in parte mamillæ
 Nil salit Arcadico juveni, cujus mihi sextâ 160
 Quâque die miserum dirus caput Hannibal implet;
 Quidquid id est, de quo deliberat, an petat Urbem
 A Cannis, an, post nimbos et fulmina, cautus
 Circumagat madidas a tempestate cohortes.
 Quantum vis, stipulare, et protinus accipe, quod do, 165
 Ut toties illum pater audiat: hæc alii sex,
 Vel plures, uno conclamant ore sophistæ,
 Et veras agitant lites, raptore relicto;

161. *Classis numerosa.* Ingens discipulorum numerus. *Perimit tyrannos.* Omnes de eodem themate declamant; vulgatum autem in scholis argumentum causarum fictarum erat, de tyrannis perimendis.

162. Discipulus eis solummodo sententiis uti potest, quæ jam a libro tradito acceperit. *Versibus isdem.* Orationis membris, seu periodis.

164. Sicut crambe recocta, et sæpius apposita nauseam creat stomacho, ita puerorum declamationes iteratæ fastidium magistris excitant.

165. Omnes artem rhetoricam scire volunt, sed nemo dignam laboris mercedem solvere vult. *Summa quæstio.* In quâ causæ parte res maximè vertitur. — *Sagittæ.* Argumenta quæ ab adversario adduci possint.

168. *Mercedem appellas?* Verba discipuli. — *Culpa docentis.* Respondet magister.

160. *Nil salit.* Nihil ingenii in corde emicat. Stulti et stupidi habebantur *Arcadii.* *Cujus dirus Hannibal* (declamatio de Hannibale) *implet* (obtundit)

mihi miserum caput sextâ quâque die. Certis enim diebus hujus modi declamationes audiebant rhetores.

162. Inducitur autem Hannibal in declamationibus deliberans, de re aliquâ vulgatâ; sive de Româ a Cannis petendâ, sive de exercitu a Româ reducendo postquam acies bis tempestatibus diremptæ essent ante ipsa Romæ mœnia.

165. Conclamant *sophistæ* (rhetores) patres ipsos nunquam tantum laborem filios suos audiendi perferre velle. *Poæce,* aiunt, quantum vis, et tibi dabimus, si effeceris ut pater ipse filium toties audiat. — Qui tamen nobis mercedem solvere nonvult.

168. *Veras agitant lites.* Causas perorant in foro isti rhetores. *Raptore relicto.* Fictas relinquentes causas, qualis est de raptore Paride. *Fusa venena silent.* Nihil ampliùs loquuntur de venenis a Medæa paratis, sive de ingrato marito Jasone, seu Theseo. *Mortaria.* Medæa tritus in mortario medicamentis, filiabus Peliae dedit, quibus patri pueritiam redderent.

Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,
 Et quæ jam veteres sanant mortaria cæcos. 170
 Ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra movebunt
 Consilia, et vitæ diversum iter ingreditur,
 Ad pugnam qui rhetoricâ descendit ab umbrâ,
 Summula ne pereat, quâ vilis tessera venit
 Frumenti: quippe hæc merces lautissima. Tenta, 175
 Chrysogonus quanti doceat, vel Pollio quanti,
 Lautorum pueros, artem scindens Theodori.
 Balnea sexcentis, et pluris porticus, in quâ
 Gestetur dominus, quoties pluit: anne serenum
 Exspectet, spargatque luto jumenta recenti? 180
 Hic potius; namque hic mundæ nitet ungula mulæ.
 Parte aliâ longis Numidarum fulta còlumnis
 Surgat, et algentem rapiat cœnatio solem.
 Quanticumque domus, veniet, qui fercula docte
 Componat; veniet, qui pulmentaria condat. 185
 Hos inter sumtus sestertia Quintiliano,
 Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
 Constabit patri, quam filius. Unde igitur tot
 Quintilianus habet saltus? Exempla novorum

171. *Sibi dabit rudem.* Laborem suum relinquet. Gladiatori enim rudem, seu gladium ligneum donabat populus, qui exinde non ampliùs pugnabat. Unde. Hor. Epist. I. 1. 2.

Spectatum satia et donatum jam rude queris, Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.

173. *Ad pugnam.* Ad forum verasque causas. *Umbrâ rhetoricâ.* Vita, quæ in otio et tranquillitate transigitur.

174. *Summula ne pereat.* Ne exigua quoque pecuniæ summa eis desit, quâ tessera frumentaria venit, et a pauperibus emitur. Frumentum Romæ distribuebant curatores annonæ tesseris e ligno aut plumbo datis.

175. *Merces lautissima.* Pretium hoc amplius ne sperare quidem licet.—*Tenta*, exquire quàm exiguâ mercede Chrysogonus et Pollio divitum filios edoceant artem rhetoricam in partes minimas dividentes et exponentes.—*Theodorus*, Gadareus, rhetor

celeberrimus.—Sunt, qui Pollionem et Chrysogonum citharædos fuisse censeant, qui, *scindens*, exponant per *irridens*.—Judex fiat lector.

178. *Balnea sexcentis.* Maximos in luxu sumptus divites impendunt, qui doctrinæ pretia villissima vix concedunt.

179. *Anne serenum.* Irrisio superbiæ nobilium faceta. Ne censeas diviti ambulationis gestationisque tempus differri posse donec serenitas fuerit.

182. *Numidarum columnis.* Columnis e marmore Numidico.

183. *Algentem rapiat solem.* Edificata ita ut excipiat solem hibernum.

184. Etiam si tantos in domum sumptus impendat, comparandi sunt postea structor qui fercula in mensas disponat, et coquus peritus.

189. *Novorum salorum.* Fortunæ insolitæ.—*Transi.* Omitte, quoniam uno exemplo nihil probetur.

Fatorum transi : felix, et pulcher, et acer : 190
 Felix, et sapiens, et nobilis, et generosus,
 Appositam nigræ lunam subtexit alutæ :
 Felix, orator quoque maximus, et jaculator :
 Et, si perfrixit, cantat bene : distat enim, quæ
 Sidera te excipiant modo primos incipientem 195
 Edere vagitus, et adhuc a matre rubentem.
 Si Fortuna volet, fies de rhetore consul :
 Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor.
 Ventidius quid enim ? quid Tullius ? anne aliud, quam
 Sidus, et occulti miranda potentia fati ? 200
 Servis regna dabunt, captivis Fata triumphos.
 Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.
 Pœnituit multos vanæ sterilisque cathedræ,
 Sicut Thrasy-machi probat exitus, atque Secundi
 Carrinatis : et hunc inopem vidistis, Athenæ, 205
 Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
 Dî majorum umbris tenuem et sine pondere terram,
 Spirantesque crocos, et in urnâ perpetuum ver,
 Qui præceptorem sancti voluêre parentis
 Esse loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles 210

191. *Felix*. Fortunatus. — Iteratur *felix* quò intelligatur fortunam Quintiliano ferè omnia dedisse.

192. *Nigræ lunam subtexit alutæ*. Senator factus est. — Insigne enim senatoris erat calceus ex *alutâ* seu corio molli, cui adsuta est lunula, eburnea, sive argentea.

193. *Jaculator*. Rhetor acutus. — Sicut suprâ [156.] sagittæ pro argumentis.

194. *Si perfrixit*. Si frigore rancus factus est ; vox enim ei muliebris asperior facta gravior fit. — *Distat enim*. Plurimum refert quo sub sidere quisque natus sit, quoniam fortuna omnia regat. — *superuicinos* autem in superstitionem hæc addit poeta.

197. Ita apud Plinium lib. 4, epist. xi. — Exclamat Valerius Iacintianus : " quos tibi, fortuna, ludos facis ? facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores."

199. *Ventidius*. V. Bassa humili loco natus, C. Cæsaris amicus de Parthis primus triumphavit. — *Tullius*. Nempè Servius Tullius rex. Cujus historia cuilibet satis nota.

202. *Felix ille tamen*. Tam fortunatus, qualis est Quintilianus. *Corvo rarior albo*, proverbium.

203. *Sterilis cathedræ*. Sellæ magistrorum. Artis rhetoricæ, undè victum comparare nequeunt professores.

204. *Thrasy-machi exitus*. Thrasy-machus rhetor apud Athenas propter inopiam suspensio periiit. — *Secundus Carrinas* rhetor quum propter inopiam Athenis Romam migrasset in exilium a Caligulâ missus est.

206. Nihil dant Athenienses juvenum præceptoribus, præter venenum, quod Socrati dederunt.

207. Optima majorum manibus precatur poeta, quippe qui majores præceptoribus honores habuerint.

Cantabat patriis in montibus: et cui non tunc
 Eliceret risum citharædi cauda magistri?
 Sed Rufum atque alios cædit sua quemque juvenus;
 Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.

Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert, 215
 Quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc,
 Quodcumque est (minus est autem, quam rhetoris æra),
 Discipuli custos præmordet Acænonoëtus,
 Et, qui dispensat, frangit sibi. Cede, Palæmon,
 Et patere inde aliquid decrescere: non aliter, quam 220
 Institor hibernæ tegetis, niveique cadurci,
 Dummodo non pereat, mediæ quod noctis ab horâ
 Sedisti, quâ nemo faber, quâ nemo sederet,
 Qui docet obliquo lanam deducere ferro:
 Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas, 225
 Quot stabant pueri, cum totus decolor esset
 Flaccus, et hæreret nigro fuligo Maroni.
 Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni
 Non egeat. Sed vos sævas imponite leges,

210. Ipse etiam Achilles præceptorem suum Chironem reveritus est, quamvis Centauri forma risum elicere potuisset.

213. Sed nostris temporibus ita præceptorem contemnunt juvenes, ut etiam verberare audeant.—*Rufus*. Rhetor clarissimus ipsius Ciceronis æmulus.

214. *Allobroga*. Pro quovis barbaro.

215. Ultimo loco poeta de grammaticis agit.—*Gremio affert*. Sedentis et docentis in gremium fundit laboris pretium.

218. *Acænonoëtus*. Nomen servi, discipulum custodientis.

219. *Qui dispensat*. De dispensatore, vide Satiram I. v. 80.—*Frangit sibi*. Discipuli pater pecuniam grammatico mitti jubet, sed dispensator partem sibi retinet, ac deinde pueri custos, qui pecuniam grammatico affert, sibi quoque partem subtrahit. *Cede*. Monet poeta rhetorem ut partem pretii concedat, ne totum perdat.—*Palæmon*. Pro quovis rhetore.

220. *Non aliter quam institor*. Sicut institor pretium quod primum rogârit, minus facit, ut merces vendat.—*Hibernæ tegetis*. Tegumenti; lecti crassioris.—*Niveique cadurci*. Pauperiorum tegumenti et cubilis.

222. *Dummodo non pereat*. Ne labor iste tuus pereat; ne ab omni labore nihil omnino accipias.—*Mediæ noctis ab horâ*. A primâ luce.

224. *Obliquo lanam deducere ferro*. Hamis ferreis in tabulam fixis carminare.

225. *Olfecisse lucernas*. Gravem pertulisse odorem.

227. Flacci et Virgilii opera assidue tractata in scholis tot lucernarum fumo nigra facta sunt.

228. *Rara tamen merces*. Sed ipsa hæc merces exigua plerumque non datur sine lite, et cognitione Tribunum Ærarii.

229. Poeta parentes salsè urget, ut satis exigant a præceptoribus; scilicet ut verborum regulas omnes, Historias et auctores omnigenos penitus cognoverint.

Ut præceptorī verborum regula constet, 230
 Ut legat historias, auctores noverit omnes,
 Tamquam unguēs digitosque suos : ut, forte rogatus,
 Dum petit aut thermas aut Phœbi balnea, dicat
 Nutricem Anchisæ, nomen patriamque novercæ
 Anchemoli; dicat, quot Acestes vixerit annos, 235
 Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.
 Hæc, inquit, cures; et, cum se verterit annus,
 Accipe, victori populus quod postulat, aurum.

233. Exigite ut omnibus questionibus quantumvis vanis respondere possit. — Quovis tempore inopportuno rogatus.

234. *Nutricem Anchisæ.* Quæ fuerit Anchisæ nutrix. — Tisiphone fuisse fertur.

235. *Anchemoli.* Rhœtus Marrubiorum in Italiâ rex filio suo Anchemolo novercam superinduxit Casperiam. Postea Anchemolus a patre fugiens ad Turnum

se contulit. — *Acestes* dicitur ævi *maturus*, Vir. Æn. v. 75.

236. *Siculus.* Rex Acestes. *Urnas.* Cados. Vir. Æn. i. 195.

237. *Inquit.* Scilicet pater. — Et finito anno tantum auri accipis, quantum populus in ludis victori cuilibet sive aurigæ, sive gladiatori, sive histrioni dari jubet.

SATIRA OCTAVA.

Veram nobilitatem, non veteri prosapiâ et multis imaginibus, sed virtutibus, et magnis in rem publicam meritis contineri, exemplis exquisitissimis illustravit poeta.

STEMMATA quid faciunt, quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censi, pictosque ostendere vultus
Majorum, et stantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, humerosque minorem
Corvinum, et Galbam auriculis nasoque carentem? 5
Quis fructus generis tabulâ jactare capaci
Corvinum, posthac multâ contingere virgâ
Fumosos equitum cum dictatore magistros,
Si coram Lepidis male vivitur? Effigies quo
Tot bellatorum, si luditur alea pernox 10
Ante Numantinos? si dormire incipis ortu
Luciferi, quo signa duces et castra movebant?
Cur Allobrogicis, et magnâ gaudeat arâ

1. *Stemmata.* Tabulæ genealogicæ.—*Faciunt.* Prosunt.—*Pontice.* Ignotus quidam, neque tamen ignobilis.

3. *Stantes in curribus.* Statuas eorum triumphales.

4. *Dimidios, humerosque minorem, auriculis nasoque carentem.* Tempore longo mutilatos.

6. Quid prodest in stemmate tuo Corvinum ostendere, et nomen tuum dictatoribus et equitum magistris multis virgis seu lineis in tabulâ genealogicâ conjungi, si coram imaginibus nobilium majorum male vivas.—*Lepidi.* Nobilis gentis Æmilii familia.

8. *Fumosos.* Quorum nomina in

tabulâ genealogicâ situ et fuligine obducta sunt.

11. *Ante Numantinos.* Coram imaginibus Numantinorum. P. Cornelius Scipio Æmilianus Numantiâ expugnatâ Numantini nomen sibi peperit.

13. *Allobrogicis.* Q. Fabius Maximus Æmilianus Allobrogibus devictis, cognomen illud accepit.—*Magnâ arâ.* Arâ maximâ prope circum Flaminium ab Evandro Herculi dicatâ.—*Natus in Herculeo Fabius lare.* Fabius auctor gentis ab Hercule procreatus dicitur.—Lares autem cujusque gentis perpetui erant.

Natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
 Vanus, et Euganeâ quantumvis mollior agnâ; 15
 Si, tenerum attritus Catinensi pumice lumbum,
 Squalentes traducit avos, emtorque veneni
 Frangendâ miseram funestat imagine gentem?
 Tota licet veteres exornent undique ceræ
 Atria, nobilitas sola est atque unica virtus. 20
 Paulus, vel Cossus, vel Drusus moribus esto:
 Hos ante effigies majorum pone tuorum:
 Præcedant ipsas illi, te consule, virgas.
 Prima mihi debes animi bona: sanctus haberi,
 Justitiæque tenax factis dictisque mereris? 25
 Agnosco procerem: salve, Gætulice, seu tu
 Silanus, quocumque alio de sanguine, rarus
 Civis et egregius patriæ contingis ovanti.
 Exclamare libet, populus quod clamat, Osiri
 Invento. Quis enim generosum dixerit hunc, qui 30
 Indignus genere, et præclâro nomine tantum
 Insignis? Nanum cujusdam Atlanta vocamus:
 Æthiopem Cycnum: pravam extortamque puellam
 European: canibus pigris scabieque vetustâ
 Levibus, et siccæ lambentibus ora lucernæ, 35

15. *Vanus.* Vanarum rerum studiosus.
 —*Mollior.* Effeminatior.—*Euganeâ agnâ.*
 Lanâ ex agnis Venetis, cujus mollities
 eximia erat.

16. *Attritus pumice.* Cutem pumice
 lævigabant viri molles et effeminati.—
Catinensi. Ex urbe Siciliæ Catanâ Ætne
 vicinâ unde ejiciuntur pumices.

17. *Traducit.* Dedecorat.—*Squalentes.*
 Situ sordidos.—*Emtor veneni.* Veneficus.
 —*Frangendâ imagine.* Scelestorum ima-
 gines detractæ frangebantur.

19. *Ceræ.* Imagines majorum e cerâ
 confectæ.

21. Sint tibi mores similes nobilibus
 veteribus.

22. *Hos.* Mores.

24. *Mihi debes.* Postulo a te. Si velis
 nobilis haberi, bona animi exhibe.—
Sanctus haberi mereris. Si enim castum
 et justum reverâ te viderim, nobilem te esse
 confitebor.

26. *Gætulice.* Cognomen Corneli
 Lentuli.—*Silanus.* Julii gentis cogno-
 men.—Salutabo virum ita virtutibus insig-
 nem, sive sit de Corneliâ, sive Juliâ, sive
 humiliore aliâ gente.

28. *Populus quod clamat.* Quantum
 populus Ægyptius clamat, quum sacerdotes
 bovem quem Apim vocant, invenerint.

32. *Nanus.* Pumilio ab irridentibus
 Atlas dicitur, quem cælum in humeris
 viribus immensis tulisse fingunt poetæ.

33. *Æthiopem Cycnum.* Eodem modo
 hominem nigrum Cycnum vocant.—Et
 puellam informem European appellant; ejus
 enim forma erat egregia.

34. Ita quoque canibus miserrimis
 nomina animalium ferocium imponantur.
 —*Siccæ lambentibus ora lucernæ.* Fame
 confectis ita ut quilibet vorent.

Nomen erit Pardus, Tigris, Leo, si quid adhuc est,
 Quod fremat in terris violentius. Ergo cavebis,
 Et metues, ne tu sis Creticus, aut Camerinus.

His ego quem monui? tecum est mihi sermo, Rubelli
 Blande. Tumes alto Drusorum stemmate, tanquam 40
 Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses,
 Ut te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli;
 Non quæ ventoso conducta sub aggere texit.
 Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima nostri,
 Quorum nemo queat patriam monstrare parentis: 45
 Ast ego Cecropides. Vivas, et originis hujus
 Gaudia longa feras: tamen inâ plebe Quiritem
 Facundum invenies: solet hic defendere causas
 Nobilis indocti: veniet, de plebe togatâ,
 Qui juris nodos et legum ænigmata solvat. 50
 Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi
 Custodes aquilas, armis industrius: at tu
 Nil, nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ.
 Nullo quippe alio vincis discrimine, quam quod
 Illi marmoreum caput est, tua vivit imago. 55
 Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
 Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem

38. *Metues ne tu sis Creticus.* Poeta quendam genere tantum nobilem alloquitur; cave ergo ne, ad hunc modum, nomen insigne tibi quoque per ludibrium impositum esse videatur.—*Creticus.* Cæcili Metelli cognomen.—*Camerinus.* Sulpiciæ gentis cognomen.

39. Rubellium subito alloquitur poeta, qui per maternam originem pari ac Nero gradu ab Augusto erat.

42. Non tuo fit merito, matrem tuam nobilem esse, ac non turpissimam mulierem, qualis sub aggere urbano operam suam telæ texendæ locat.

46. *Cecropides.* Regiâ stirpe ortus. Cecrops enim Athenarum rex fuit primus, undè reges posteriores Cecropidæ dicti sunt.

47. Etiamsi plebem contempnas, sunt tamen inter plebeios, qui causas defendere

probè sciant, quorum opem nobiles sed indocti aliquando petunt.

49. *Togatâ.* Omnium enim Romanorum vestis toga erat.

50. *Ænigmata.* Ambages. Difficultates.

51. *Hic.* Juvenis quidam e plebe.—*Euphrates.* Terminus Imperii Romani in Oriente. *Custodes aquilas.* Legiones quæ custodiunt.

53. *Nil nisi Cecropides.* Nihil habes quod te commendet, præterquàm quod natu nobilis sis. *Trunco Hermæ.* Statuæ Mercurii, quæ se movere nequit.—Truncus autem dicitur Mercurius, quia imagines ejus caput tantum atque humeros in formam redactos habebant, partes autem alias saxum quadratum.

56. Animalia non genere sed virtute discernimus.

Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
 Fervet, et exsultat rauco victoria Circo.
 Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus 60
 Clara fuga ante alios, et primus in æquore pulvis :
 Sed venale pecus Corythæ posteritas et
 Hirpini, si rara jugo Victoria sedit.
 Nil ibi majorum respectus, gratia nulla
 Umbrarum : dominos pretiis mutare jubentur 65
 Exiguus, tritoque trahunt epirhedria collo
 Segnipedes, dignique molam versare Nepotis.
 Ergo, ut miremur te, non tua ; primum aliquid da,
 Quod possim titulis incidere, præter honores,
 Quos illis damus et dedimus, quibus omnia debes. 70
 Hæc satis ad juvenem, quem nobis fama superbum
 Tradit, et inflatum, plenumque Nerone propinquo.
 Rarus enim ferme sensus communis in illâ
 Fortunâ. Sed te censeri laude tuorum,
 Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ 75
 Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ,
 Ne collapsa ruant subductis tecta columnis.
 Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.

58. *Facili.* Veloci, agili. *Palma fervet.* Manus plaudentium fervidæ fiunt.

59. *Rauco.* Quippe qui clamore dis corde resonet.

61. *Clara fuga ante alios.* Se clarum reddit vincendo in cursu.

62. *Equorum generosissimorum pulli,* si degeneres sint, venduntur quasi viles.—*Corythæ.* Equæ insignia.—*Hirpini.* Equi clari.

64. *Gratia nulla umbrarum.* Equi nihilo plus honoris habent propter umbras eorum a quibus geniti sint, nisi ipsi egregii sint.

65. *Pretio vili venduntur et in labores duros mittuntur, nisi viribus et velocitate præstant.*—*Epirhedria.* Plaustra. *Nepotis.* Molitor erat Nepos satis notus.

68. *Ut miremur te ipsum, non tua, non*

ea quæ tibi fortuna dedit, ede aliquid propter quod te admirari possimus.

70. *Illis.* Parentibus tuis et atavis.

72. *Superbit Rabellius,* quod Neroni propinquus sit, de quo magis debuit erubescere.

74. *Ad Ponticum redit poeta :* de Rabellio, inquit, nihil melius spero, nolo autem te, Pontice, ita vivere, ut nihil honoris addas proavorum tuorum gloriæ.

75. *Futura laudis.* Quod apud futuros, posteros, laudetur.

76. *Imagines pulcherrimæ.*—*Hominis non propriis, sed majorum virtutibus innitentis conditio instar tecti est, quod columnis subductis collabitur ; sive vitis, quæ humi jacet, et marcescit, nisi ulmis sustentetur.*

Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
 Integer. Ambiguæ si quando citabere testis 80
 Incertæque rei; Phalaris licet imperet, ut sis
 Falsus, et admoto dictet perjurio tauro,
 Summum crede nefas animam præferre pudori,
 Et propter vitam vivendi perdere causas.
 Dignus morte perit, cœnet licet ostrea centum 85
 Gaurana, et Cosmi toto mergatur aëno.
 Expectata diu tandem provincia cum te
 Rectorem accipiet, pone iræ frena modumque,
 Pone et avaritiæ: miserere inopum sociorum.
 Ossa vides regum vacuis exsucta medullis. 90
 Respice, quid moneant leges, quid curia mandet,
 Præmia quanta bonos maneat, quam fulmine justo
 Et Capito et Numitor ruerint, damnante senatu,
 Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,
 Cum Pansa eripiat, quidquid tibi Natta reliquit? 95
 Præconem, Chærippe, tuis circumspice pannis,
 Jamque tace. Furor est, post omnia, perdere naulum.
 Non idem gemitus olim, neque vulnus erat par

81. Etiam si tyrannus crudelissimus tibi adstet, et ultima minans te falso jurare jubeat, nolis tamen propter vitam perdere, quæ pluris vitæ sunt pretii, bonam famam et conscientiam.—Phalaris Agrigenti Tyrannus taurum habuit aëneum, in quo inclusi homines igne subdito, lentè torrebantur; taurus autem ita fabricatus est, ut morientium gemitus tauri mugitum imitarentur.

85. Ille, qui propter flagitia non dignus est qui vivat, mortuus habendus est etiam si omni luxuriâ adhuc fruatur; vitam enim corporis habet, animi non habet. *Gaurana* prope Campaniam capta, Gaurus enim mons Campaniæ.—*Cosmi*. Unguentarii cujusdam. *Aëno*. Vase unguentario, tam capace ut in eo homo mergi posset.

87. Provincias tum temporis miserrimè lacerabant præfecti.

88. *Pone*. Impone.

90. *Vacuis exsucta medullis* pro *vacua exsuctis medullis*—vides reges omnibus bonis spoliatos.

91. *Curia*. Sanatus.

92. *Fulmine justo*. Justis pœnis.

93. *Ruerint*. Damnati sint.

94. *Piratæ*. Direptores. Spoliatores. Ipsi Cilices infames fuere piratæ.—*Confert*. Prodest.

95. Cùm Nattæ malo præsidi, etiam si condemnatus sit, succedit avarior et nequiti-
 or Pansa.

96. Quære præconem, qui pannos tuos vendat reliquos, et patienter injurias fer; insania enim est, quam ferè omnia perderis, naulum (mercedem quæ pro navigatione exigitur) quoque perdere, navigando Romam nequicquam, ut præfectum senatui deferas.—Fuerit forsàn *Chærrippus* quidam ex eis, qui hanc ob causam Romam venerant.

98. *Non idem gemitus olim*. Non

Damnorum, sociis florentibus, et modò victis.
 Plena domus tunc omnis, et ingens stabat acervus 100
 Nummorum, Spartana chlamys, conchyliæ Coa;
 Et, cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis,
 Phidiacum vivebat ebur; nec non Polycleti
 Multus ubique labor: raræ sine Mentore mensæ.
 Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde 105
 Sacrilegus Verres. Referebant navibus altis
 Occulta spolia, et plures de pace triumphos.
 Nunc sociis juga pauca boum, grex parvus equarum,
 Et pater armenti capto eripiat agello:
 Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum, 110
 Si quis in ædiculâ Deus unicus: hæc etenim sunt
 Pro summis: nam sunt hæc maxima. Despicias tu
 Forsitan imbelles Rhodios, unctamque Corinthum:
 Despicias merito: quid resinata juventus,
 Cruraque totius facient tibi levia gentis? 115
 Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis,

tantum passi sunt olim socii, tum enim divites erant, et inutilia erant, quæ abstulere præfecti, nunc autem quæ ad ipsam vitam necessaria sunt amittunt.

101. *Chlamys Spartana*. Purpurea. Eximia erat purpura Laconica. — *Conchyliæ Coa*. Vestes Coæ (quæ tenuissimæ erant) conchyliatæ, seu purpurâ infectæ.

102. *Parrhasii*. Pictoris Ephesii clarissimi. — *Myro*. Statuarius clarissimus. *Phidiacum vivebat ebur*. Phidiæ signa ex ebore tantâ arte sculpta, ut vivere viderentur.

103. *Polycleti*. Pictor insignis Sicyonius erat Polycletus.

104. *Mentore*. Mentor sculptor erat eximius, qui pocula præcipuè arte exquisitâ celebrat.

106. His opibus ad provincias expilandas incitati sunt *Dolabella* (a C. Cæsare adolescente repetundarum postulatus) *Antonius* (M. Antonii oratoris filius, senatu motus, quod socios diripisset) *Verres* (cujus nequitiam immortalem fecit Cicero).

107. *Plures de pace triumphos*. Plura spolia de pacatis populis pacis tempore

referebant, quam alii de hostibus et in bello ad triumphos ornandos.

109. *Capto eripiat agello*. Nihil ferè manet provincialibus, præter juga pauca boum aliaque ejusmodi, quæ eripi possint, quasi ex agris bello captis.

110. *Eripiatur etiam laris simulachrum*, quod unum e multis reliquerunt præfecti priores.

112. *Pro summis*. Hæc eripienda sunt quamvis humilia, loco divitiarum quas olim abstulerunt præfecti. — *Maxima*. Scilicet ex eis quæ relinquuntur.

113. *Unctam Corinthum*. Epitheton *unctam*, ad voluptates et molliorem referendum est; sicut "*vino et unguentis madere*" "*diffutere luxuriâ*."

114. *Despicias merito*. Audeas quantumvis expilare populos molles et effeminatos a quibus nihil timendum est. — *Resinata juvenus*. Juvenes qui crura et corpora resinâ levigant, quæ evellendis pilis adhibetur. — *Molles*.

116. *Cave ne bellicosas gentes nimium feroces reddas opprimendo*. — *Horrida nondum luxuriâ mollita*. — *Gallicus axis*. Cæli tractus. Regio.

Illyricumque latus : parce et messoribus illis,
 Qui saturant Urbem, Circo scenæque vacantem.
 Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
 Cum tenues nuper Marius discinxerit Afros? 120
 Curandum in primis, ne magna injuria fiat
 Fortibus et miseria. Tollas licet omne, quod usquam est
 Auri atque argenti; scutum gladiumque relinques,
 Et jacula et galeam : spoliatis arma supersunt.
 Quod modo proposui, non est sententia : verum 125
 Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.
 Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
 Vendit Acersecomes, si nullum in conjuge crimen,
 Nec, per conventus et cuncta per oppida, curvis
 Unguibus ire parat nummos raptura Celæno; 130
 Tunc licet a Pico numeres genus; altaque si te
 Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
 Inter majores, ipsumque Promethea, ponas :
 De quocumque voles proavum tibi sumito libro.
 Quod si præcipitem rapit ambitio, atque libido, 135
 Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
 Delectant hebetes lasso lictore secures ;
 Incipit ipsorum contra te stare parentum
 Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.

117. *Illyricum latus.* Illyricum ad maris Hadriatici oram porrectum. — *Messoribus illis.* Afris. — Qui frumenti copiam Romæ suppeditabant. — *Circo scenæque vacantem.* Qui cibum sibi labore et agros colendo parare nolunt.

119. Minima autem sceleris præmia ab Afria refertur, quoniam Marius (Priscus) eos nuper spoliavit. — *Discinxerit.* Facetè pro spoliavit. Discingere enim vestimenta exuere est.

125. *Non est sententia.* Non mea tantum et vana opinio. *Folium.* In foliis enim oracula sua scribebat Sibylla. — Certum igitur est et verum, quod dico.

128. *Acersecomes.* Puer intonsus, et formosus. — *Apollinis epitheton.* — *Nul- lum in conjuge crimen.* Si conjux tua

nihil rapiat—aliquando enim uxores præfectorum plus nequitiae, quam ipsi præfecti exercebant.

130. *Celæno.* Si conjux tua non undique corripit, sicut Harpyia Celæno.

131. Si justus fueris provinciarum præfectus, quantumvis gloriare de stirpe tuâ verè enim nobilis ita eris. *Picus.* Aboriginum rex, Saturni filius, fabulis celebratus.

132. *Titanida pugnam.* Titanas qui in Deos pugnaverunt.

135. Si autem rapax sis, et in pœnis indigendis crudelis.

138. Ipsa parentum tuorum nobilitas dedecus tibi fit;—*claramque facem præferre pudendis.* Et quasi clariore in luce exhibet facta tua turpia ac pudenda.

Omne animi vitium tanto conspectius in se 140
 Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.
 Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
 In templis, quæ fecit avus, statuamque parentis
 Ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
 Tempora Santonico velas adoperta cucullo? 145
 Præter majorum cineres atque ossa volucris
 Carpento rapitur pinguis Damasippus; et ipse,
 Ipse rotam adstringit multo sufflamine consul:
 Nocte quidem: sed luna videt, sed sidera testes
 Intendunt oculos. Finitum tempus honoris 150
 Cum fuerit, clarâ Damasippus luce flagellum
 Sumet, et occursum nunquam trepidabit amici
 Jam senis, ac virgâ prior annuet, atque maniplos
 Solvet, et infundet jumentis hordea lassis.
 Interea, dum lanatas, torvumque juvenum, 155
 More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
 Solam Eponam, et facies olida ad præsepia pictas.
 Sed cum pervigiles placet instaurare popinas,

140. Scelus tanto majus est, quanto major ille in quo conspicitur — quia meliora de nobili viro exspectamus, et speramus.

142. *Quo mihi te.* Quare te mihi jactas.—Vel, quid prodest te nobile tuum genus mihi prædicare.

143. *In templis quæ fecit avus.* Ita nepotis vitia ac scelera in eodem loco conspicua fiunt ubi avi et parentis virtutes.

145. Si adulter sis.—*Santonico.* Gallico. —Santonæ populus Aquitanicus.

146. In studium aurigandi quasi indecorum et turpe invehitur poeta.—*Præter majorum cineres.* Ubi monumenta majorum meliora suggerere possent.

147. *Damasippus.* Pro quovis, qui equorum et aurigandi studio captus sit.

148. *Ipse rotam adstringit consul.* Etiam si consul sit servilia munera non recusat.—*Sufflamine.* Sufflumen quodvis est quo cursus rei alicujus cohibea-

tur.—Sufflumen igitur est, quod rotæ adligatum, seu affixum cursum ejus in loco declivi sistat.

149. Tam indecorum et inhonestum consuli hoc aurigandi studium, ut, nisi noctu, id exercere ne Damasippus quidem audeat. Finito autem magistratu palam agit.

153. *Jam senis.* Propter ætatem venerabilis.—*Virgâ prior annuet.* Amicum flagello leniter movendo agnoscet ac salutabit.—*Maniplos solvet,* equos ipse sub noctem curabit.

155. *Lanatas.* Oves.

156. *More Numæ.* Quasi sanctus esset ac religiosus, qualis erat Numa.

157. *Solam Eponam.* Deam mulionum. Quisque autem per ea numina jurat quæ maximi facit.—*Facies.* Eponæ, et numinum similitum.

158. *Pervigiles.* In quibus vigilant, et genio indulgent homines.—*Instaurare.* Denuo invisere.

Obvius assiduo Syrophœnix udus amomo
 Currit, Idumææ Syrophœnix incola portæ, 160
 Hospitis affectu dominum, regemque salutat,
 Et cum venali Cyane succincta lagenâ.

Defensor culpæ dicet mihi, fecimus et nos
 Hæc juvenes. Esto : desisti nempe, nec ultra
 Fovisti errorem : breve sit, quod turpiter audes, 165
 Quædam cum primâ resecuntur crimina barbâ :

Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos
 Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit
 Maturus bello, Armeniæ Syriæque tuendis
 Amnibus, et Rheno atque Istro. Præstare Neronem 170
 Securum valet hæc ætas. Mitte Ostia, Cæsar,

Mitte : sed in magnâ legatum quære popinâ.
 Invenies aliquo cum percussore jacentem,
 Permixtum nautis, et furibus, ac fugitivis,
 Inter carnifices, et fabros sandapilarum, 175

Et resupinati cessantia tympana Galli :
 Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
 Non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
 Quid facias, talem sortitus, Pontice, servum ?
 Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula, mittas. 180

169. *Syrophœnix*. Tabernarius. — *Amomo*. Unguento ex Armeniâ allato.

160. *Idumææ portæ*. Per quam Titus de Judæis triumphavit; cui propinquæ erant tabernæ.

161. *Hospitis affectu*. Blando cauponis sermone.

162. Et ancilla *Cyane succincta* ut expeditiùs ministrare possit cum *lagenâ*, vino.

163. *Defensor culpæ*. Qui vitia hominum excusare amat.

168. *Thermarum calices*. Thermopolia; tabernæ. — *Inscripta lintea*. Vela lintea thermopoliis et popinis obpansa, inscriptionem gerentia rerum ibi venalium.

169. *Maturus bello*. Cum jam eâ sit ætate, ut bello aptior videatur.

170. *Præstare Neronem securum valet hæc ætas*. Nil habet imperator quod timeat,

dum tales sint juvenes qui imperium ejus tueantur. *ειρωνικός* dictum.

171. *Mitte Ostia*. Mitte legatum aliquem ad Ostia Tiberis ut ibi navem conscendat.

175. *Sandapilarum*. Sandapila erat ignobilium atque pauperum feretrum.

176. *Resupinati*. Ebrii. — *Galli*. Cybeles Sacerdotis. — *Cessantia*. Quæ jam tandem tacent.

177. *Æqua ibi libertas*. Nihil turpius esse potest, quàm consulem inter homines infimos ita æquo jure versari.

179. Si servus æquè ac nobilis iste turpiter viveret, pœnis maximis meritò afficeretur.

180. *Lucanos*. Agrum Lucanum, ut aratro terram vertat.

At vos, Trojugenæ, vobis ignoscitis, et quæ
 Turpia cerdoni, Volesos Brutumque decebunt.
 Quid, si nunquam adeo fœdis adeoque pudendis
 Utimur exemplis, ut non pejora supersint?
 Consumtis opibus, vocem, Damasippe, locâsti 185
 Sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
 Laureolum velox etiam benè Lentulus egit,
 Judice me, dignus verâ cruce. Nec tamen ipsi
 Ignoscas populo: populi frons durior hujus,
 Qui sedet, et spectat triscurria patriciorum, 190
 Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
 Mamercorum alapas. Quanti sua funera vendant,
 Quid refert? vendunt, nullo cogente Nerone,
 Nec dubitant celsi prætoris vendere ludis.
 Finge tamen gladios inde, atque hinc pulpita pone: 195
 Quid satius? Mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
 Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
 Res haud mira tamen, citharædo Principe, mimus

181. *Trojugenæ.* Vid. Sat. I. v. 89.—
Cerdoni. Vid. Sat. IV. 162.

182. *Volesos, Brutumque.* Nobiles.

183. Quid dicant lectores, si nobilium
 vitia adhuc turpiora sint, quam quæ
 culpavi.

185. *Locâsti sipario vocem.* Operam
 scenæ addixisti.—*Siparium.* Velum scenæ
 quod scenæ in comœdiis obtende-
 batur, sicut in tragœdiis aulæa.

186. *Clamosum phasma Catulli.* In
 fabulâ quâdam Catulli inducebatur juvenis
 qui virgine pulchrâ aspectâ exclamavit
 subito, ac sicut spectrum exhorruit.

187. *Laureolum.* Servum in fabulâ
 nequam, qui fictæ affigebatur cruci.—*Lentu-
 lus.* Nobilis quidam.

188. *Dignus verâ cruce.* Dignus qui
 non fictæ modo in fabulâ cruci, sed veræ
 affigeretur, quippe qui tam indigna agat.

189. *Populi frons durior hujus.* Ipse
 populus sine pudore sit necesse est, qui
 talia videre ferat.

190. *Triscurria.* Facinora valdè scur-
 rilia. Sed de voce dubitare licet.

191. *Planipedes.* Mimos; quippe qui
 nudis pedibus in proscenium introirent.—
Vocibus Fabios, Mamercorum, ut et aliis
 plurimis pro quibusbet nobilibus utitur
 poeta.

192. *Alapas.* Quibus percutiuntur ser-
 vorum partes sustinentes. *Quanti sua
 funera vendant.* Nihil refert quo præmio
 inducantur nobiles gladiatorum partes
 suscipere. Certum est hoc dedecus fieri,
 etiamsi nemo sit, qui, ut olim Nero, talia
 cogat.

194. *Celsi.* Prætor, quippe qui hujus-
 modi munera ederet, in sellâ altiore ludis
 præfuit.

195. Sed etiam si tyrannus adstaret,
 mortem, gladiis paratis, minans ni in
 scenam venisset nobilis quidam, nonne ei
 honestius esset mori?

197. *Ut sit zelotypus Thymeles.* Ut
 agat maritum zelotypum in fabulâ, ubi
 uxoris partes mima Thymeles agebat.—
Collega, socius Corinthi. Mimi cujusdam.

198. *Citharædo Principe.* Cùm ipse
 princeps Nero in scenam cum citharâ
 prodiret.

Nobilis. Hæc ultra, quid erit nisi ludus? Et illud
 Dedecus Urbis habes; nec mirmillonis in armis, 200
 Nec clypeo Gracchum pugnantem, aut falce supinâ;
 Damnat enim tales habitus; sed damnat, et odit.
 Nec galeâ faciem abscondit: movet ecce tridentem,
 Postquam libratâ pendentia retia dextrâ
 Nequidquam effudit, nudum ad spectacula vultum 205
 Erigit, et totâ fugit agnoscendus arenâ.
 Credamus tunicæ, de faucibus aurea cùm se
 Porrigat, et longo jactetur spira galero.
 Ergo ignominiam graviorem pertulit omni
 Vulnere, cum Graccho jussus pugnare secutor. 210
 Libera si dentur populo suffragia, quis tam
 Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni;
 Cujus supplicio non debuit una parari
 Simia, nec serpens unus, nec culeus unus?
 Par Agamemnonidæ crimen; sed causa facit rem 215
 Dissimilem: quippe ille, Deis auctoribus, ultor
 Patris erat cæsi media inter pocula: sed nec
 Electræ jugulo se polluit, aut Spartani
 Sanguine conjugii; nullis aconita propinquis

199. *Hæc ultra quid erit nisi ludus.* Post hæc, quid præter ludos sperare possumus?

200. Hoc quoque dedecus videmus, *Gracchum pugnantem* non in armis mirmillonis galeâ, scuto, et gladio; nec ut secutor, qui gladio et *Clypeo* utitur, neque ut thrax, qui *parmâ* ac *falce supinâ* (sicâ) pugnat, sed retiarii habitu, qui solus frontem non abscondit.—Retiarius rete et tridentem gerebat, rete in adversarium jacebat, ut implicitum tridente seu fuscinâ conficeret; si autem erravit, et nequidquam projecit, effuse effugiebat, donec rete collegisset.

202. *Sed damnat.* Sed pro immo. Nisi forsân rejiciendus sit versus.

207. Veste etiam agnoscitur Gracchus. —Ille enim Salius erat, Salii autem gerebant in tunicâ suâ limbum aureum a summâ ad imam tunicam, et galerum in capite, sen

pileum in conî formam adductum spirâ seu fasciâ firmatum.

209. Ipsi secutori nobilius fuisset vulnera tulisse cum fortî retiario pugnantem, quam Gracchum tarpem, et artis gladiatoris ignarum vicisse.

213. *Una parari simia.* Parricidæ pœna erat, ut sacco coriaceo cum serpente, simiâ, gallo, ac cane insutus in mare demergeretur.—Pœnam autem hanc gravissimam sæpius meritis est Nero.

215. *Agamemnonidæ.* Orestis, qui matrem suam interfecit, sed ut patrem ulcisceretur.

218. *Spartani conjugii.* Uxoris Spartani.—Nero autem et matrem suam et amitam, uxores, fratrem, et plurimos alios morte affecit.—Atque etiam cantando in scenâ, et poemata recitando mortem meritis est.—Trojæ enim excidium, incendium Romæ prospectans, lætus decantavit.

Miscuit; in scenâ nunquam cantavit Orestes; 220
 Troïca non scripsit. Quid enim Verginius armis
 Debuit ulcisci magis, aut, cum Vindice, Galba?
 Quid Nero tam sævâ crudâque tyrannide fecit?
 Hæc opera, atque hæ sunt generosi principis artes,
 Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita saltu 225
 Prostitui, Graiæque apium meruisse coronæ.
 Majorum effigies habeant insignia vocis:
 Ante pedes Domitî longum tu pone Thyestæ
 Syrma vel Antigonæ, seu personam Menalippes;
 Et de marmoreo citharam suspende colosso. 230
 Quid, Catilina, tuis natalibus, atque Cethegi,
 Inveniet quisquam sublimius? arma tamen vos
 Nocturna, et flammæ domibus templisque parâstis,
 Ut Brachatorum pueri, Senonumque minores,
 Ausi, quod liceat tunicâ punire molestâ. 235
 Sed vigilat consul, vexillaque vestra coërcet.
 Hic novus Arpinas, ignobilis, et modo Romæ
 Municipalis eques, galeatum ponit ubique
 Præsidium attonitis, et in omni gente laborat.

221. *Quid enim.* Quo maximè facinore meruit Nero ut ab imperio a conjuratis Verginio, Vindice et Galbâ amoveretur?—Difficile enim dictum est.

224. *Hæc opera.* Omnia turpissima et sævissima expectare licet in principe studiis tam inhonestis dedito—*generosi epæuvicos* dictum.—*Prostitui.* Exponi, spectari.

226. *Graiæ apium coronæ.* Apio coronabantur victores in certaminibus Nemeis et Isthmiis.

227. *Mos erat Romanis spolia, aliaque virtutis insignia ad imagines et status majorem suspendere;* hortatur ergo poeta, ut cantis quoque præmia ibi collocet Nero.—*Domitî.* Nero enim e familiâ erat Domitianâ.

229. *Syrma.* Palla seu vestis longa, quâ utebantur tragœdi.—Sensus est, suspende vestem in quâ Thyestem, et Antigonem egisti, et personam, quâ Menalippen.

230. *Colosso.* Statua ingens erat, unde nomen suum coliseum, seu colosseum Accepit.

231. Ad alia exempla redit poeta vetustiora.—Ciceronem hominem novum reverâ nobiliorem fuisse Catilinâ et Cethego natu solo nobilibus.

232. *Sublimius.* Nobilius.

234. *Ut Brachatorum pueri.* Quasi Gallorum posteri fuissetis. Galli *Brachati* Galliæ Narbonensis incolæ.—*Senones.* Lugdunenses, quos duxit in Romam Brennus.

235. Scelus ausi estis supplicio gravissimo dignum; quale fuit *tunica molesta*, vestis pice, cerâ bitumine aliisque ignium alimentis inlita, quâ induti olim vivi cremabantur. Hâc poenâ Christianos cruciaverat Nero. Vide Supra I. 144.

236. *Consul.* M. T. Cicero.—Historia cuilibet satis nota.—*Novus* homo dicebatur, qui primus e familiâ suâ magistratam curulem gesserat.

239. *In omni gente laborat.* Per totam Italiam excubias disponit.

Tantum igitur, muros intra, toga contulit illi 240
 Nominis et tituli, quantum non Leucade, quantum
 Thessaliæ campis, Octavius abstulit udo
 Cædibus assiduis gladio : sed Roma parentem,
 Roma Patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
 Arpinas alius Volscorum in monte solebat 245
 Poscere mercedes alieno lassus aratro :
 Nodosam post hæc frangebatur vertice vitem,
 Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ.
 Hic tamen et Cimbros, et summa pericula rerum
 Excipit, et solus trepidantem protegit Urbem. 250
 Atque ideo, postquam ad Cimbros stragemque volabant,
 Qui nunquam attigerant majora cadavera, corvi,
 Nobilis ornatur lauro collega secundâ.
 Plebeïæ Deciorum animæ, plebeia fuerunt
 Nomina : pro totis legionibus hi tamen, et pro 255
 Omnibus auxiliis, atque omni pube Latinâ,
 Sufficiunt Dis infernis, Terræque parenti :
 Pluris enim Decii, quam quæ servantur ab illis.
 Ancillâ natus trabeam et diadema Quirini,
 Et fasces meruit, regum ultimus ille bonorum 260

240. *Toga.* Pacis artes, quæ plus gloriæ Ciceroni adeptæ sunt, quam Augusto bella feliciter gesta.

241. *Leucade.* Leucas oppidum Leucadiæ promontorii haud multum distabat ab Actio.

242. *Thessalia campis.* Philippis.—Ubi victi sunt Brutus et Cassius, ab Octavio et Antonio.

244. *Libera.* Civitatis enim liberæ laudes veram conferunt gloriam. Quemlibet imperatorem postea maximis honoribus serviliter cumulavit Roma.

245. *Arpinas alius.* Marius. *Alieno lassus aratro.* Mercenarius fuit alieni agri arator.

247. Inde miles factus gregarius centurionum imperio subjectus est, qui milites vitibus castigabant. Itaque Marius vitem in caput suum frangi sensit, si quando tardius in castris muniendis laborem peregrisset.

249. *Summa pericula rerum excipit.* Summo opposuit sese periculo.

251. *Cimbros stragemque.* Cimbriorum stragem.

252. *Majora cadavera.* Celebratur Cimbriorum proceritas.—*Corvi.* Ad stragem tantam congregati.

253. Itaque Marii humili loco nati *Collega*, etiam si *nobilis* esset natus, secundo loco triumphavit, et Mario secundus habitus est.

254. Decii etsi plebei facinora ausi sunt nobilia.

257. *Sufficiunt dis infernis.* Decii pater et filius dis manibus pro exercitiis suis se devoverunt, ille Latino, hic Gallico Bello.—Et dis digni visi sunt, a quibus ita oblati placarentur.

259. *Ancillâ natus.* Servius Tullius.—*Trabeam.* Togam albam, habitum regum.—*Diadema.* Alba fascia, quâ reges caput regimire solebant.

Proditæ laxabant portarum claustra tyrannis
 Exsulibus juvenes ipsius consulis, et quos
 Magnum aliquid dubiâ pro libertate deceret,
 Quod miraretur cum Coclite Mucius, et quæ
 Imperii fines Tiberinum virgo natavit. 265
 Occulta ad Patres produxit crimina servus,
 Matronis lugendus: at illos verbera justis
 Afficiunt pœnis, et legum prima securis.
 Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
 Æacidæ similis, Vulcanique arma capessas, 270
 Quam te Thersitæ similem producat Achilles.
 Et tamen, ut longe repetas, longeque revolvās
 Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
 Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
 Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo. 275

261. *Contrâ juvenes ipsius consulis* Bruti filii turpissimum susceperunt facinus *tyrannos* Tarquinos reducere conantes.

262. *Quos magnum aliquid degeret.* Qui eam ipsam propter causam quod Bruto nati essent, nobile aliquid perficere debuissent; scilicet dignum quod Mucius Scaevola, et Horatius Cocles mirarentur.

265. *Virgo.* Clelia, quæ, obses data Porcennæ, trans Tiberim fugit.

266. *Occulta crimina.* Scilicet Bruti natorum conjuratorumque cæterorum.

267. *Matronis lugendus.* Dignus qui a matronis lugeretur, sicut et Brutum lugebant, quia indicio illo eas a Tarquinis aliter redituris servasset. *Illos.* Conjuratores.

268. *Legum prima securis.* Prima pœna a securibus sub legibus liberis inflicta.

269. *Malo te quolibet ignobili natum esse,* si modo ipse fortis sis, quam ut turpis et contemnendus e stirpe nobili originem ducas.

272. *Id quoque cuique in mentem inducendum est,* quod, quum familiam suam ad ipsam gentis originem referant, reverâ fateantur se ab ignobili quodam, quales erant Romæ incolæ primi, stirpem ducere.

273. *Asylo.* Quod Romulus Romæ instituit.

275. *Quod dicere nolo.* Nequam quis, qui ad asylum fugerit.

SATIRA DECIMA.

*Docet poeta, homines ea vulgo votis expetere quæ sibi
nocitura sint.*

OMNIBUS in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram et Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diversa, remotâ
Erroris nebulâ. Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te 5
Conatûs non pœniteat, votique peracti?
Evertère domos totas, optantibus ipsis,
Dî faciles. Nocitura togâ, nocitura petuntur
Militiâ: torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia: viribus ille 10
Confisus periit, admirandisque lacertis.
Sed plures nimiâ congesta pecunia curâ
Strangulat, et cuncta exsuperans patrimonium census,
Quanto delphinis balæna Britannica major.

1. *Gadibus.* Europæ pars extrema versus occidentem.—Gades enim urbs est ad oram Hispaniæ occidentalem, in parte australi sita.

2. *Gangem.* Indiæ fluvium.—*A Gadibus usque ad Gangem.* Pro, ab uno terrarum fine ad alterum.

3. *Illis multum diversa.* Quæ bona nobis videntur, sed reverâ mala sunt.

4. *Quid ratione timemus aut cupimus.* Quid est ex eis quæ timemus aut cupimus, quod rectam ad normam rationis petimus aut fugimus.

5. *Dextro pede.* Feliciter. Favente Fortunâ,

6. *Votique peracti.* Ut te non pœniteat voti, si concessum sit, quod optaveris.

7. *Optantibus ipsis.* Ea concedendo, quæ ipsi precati sunt domini.

8. *Faciles.* Quod petitur donantes.—*Togâ.* Pace. Pacis tempore.

10. *Viribus ille confisus.* Milo; qui cùm (jam grandis natu) arborem manibus scinderet, brachiis compressis ibi retentus a lupis occisus est.

13. *Strangulat.* Mortem affert.—*Causa fit mortis.*

14. *Balæna Britannica.* Mare Britannicum belluas aiebat eis, quæ in Mediterraneo inveniebantur longe majores.

- Temporibus diris igitur, jussuque Neronis, 15
 Longinum, et magnos Senecæ prædivitis hortos
 Clausit, et egregias Lateranorum obsidet ædes
 Tota cohors : rarus venit in cœnacula miles.
 Pauca licet portes argenti vascula puri,
 Nocte iter ingressus, gladium contumque timebis, 20
 Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram :
 Cantabit vacuus coram latrone viator.
 Prima fere vota, et cunctis notissima templis,
 Divitiæ, crescant ut opes, ut maxima toto
 Nostra sit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur 25
 Fictilibus : tunc illa time, cum pocula sumes
 Gemmata, et lato Setinum ardebit in auro.
 Jamne igitur laudas, quod de sapientibus alter
 Ridebat, quoties de limine moverat unum
 Protuleratque pedem ; flebat contrarius auctor ? 30
 Sed facilis cuivis rigidi censura cachinni :
 Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.
 Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
 Democritus, quamquam non essent urbibus illis
 Prætexta, et trabeæ, fascès, lectica, tribunal. 35

16. *Temporibus diris.* Quùm Nero omnia raperet, et in divites omnes sæviret.

16. *Longinum.* Cassium Longinum divitem interfecit Nero, causam prætendens, quòd in stemmate gentili C. Cassii percussoris Cæsaris imagines restituisset. — *Senecæ.* Cujus mors omnibus satis nota est.

17. *Clausit tota cohors.* Jussa sua mittebat Nero per centurionem, sive tribunum, quem sequebantur milites, qui ædes damnatorum, ne evaderent, obsidebant. — *Lateranorum ædes.* Plautius Lateranus, cujus ædes Lateranæ in monte Cælio sitæ sunt, in Neronem conjuravit, et occisus est.

18. *Cœnacula.* In quibus pauperes habitant, a quibus nihil eripi potest.

19. *Nemo æquè ac pauper securus est.*

25. *Nulla aconita bibuntur fictilibus.*

Nemo venena miscet pauperibus qui e poculis fictilibus bibunt; sed sæpe divitibus qui vinum eximium e poculis aureis et gemmatis bibunt. De *Setino* Vid. Sat. V. 34.

28. *Jamne igitur laudas?* Nonne causam fuisse existimas, cur ita agerent philosophi. — *Alter ridebat.* Democritus Abderites ineptias hominum perpetuo ridebat.

30. *Contrarius auctor.* Qui contraria monet. — *Hersælitus,* qui stultitiam hominum et miseras deflevisse fertur.

31. Illi facile fuit ridere, sed mirum es unde alteri suffecerint lacrimæ, cùm tot et tantæ sint hominum ineptiæ et miseriæ. — *Censura.* Vituperatio per *cachinnum* expressa.

34. *Urbibus illis.* Abdera, et aliis Thraciæ urbibus.

35. Quæ Romæ ridenda quotidie

Quid, si vidisset prætorem curribus altis
 Exstantem, et medio sublimem in pulvere Circi
 In tunicâ Jovis, et pictæ Sarrana ferentem
 Ex humeris aulææ togæ, magnæque coronæ
 Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla? 40
 Quippe tenet sudans hanc publicus, et (sibi consul
 Ne placeat) curru servus portatur eodem.
 Da nunc et volucrem, sceptro quæ surgit eburno,
 Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
 Agminis officia, et niveos ad frena Quirites, 45
 Defossa in oculis quos sportula fecit amicos.
 Tunc quoque materiam risûs invenit ad omnes
 Occursus hominum, cujus prudentia monstrat,
 Summos posse viros, et magna exempla daturus,
 Vervicum in patriâ crassoque sub aëre nasci. 50
 Ridebat curas, nec non et gaudia vulgi,
 Interdum et lacrymas, cum Fortunæ ipse minaci
 Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.
 Ergo supervacua hæc, aut pernicioosa, petuntur,

occurrunt. — *Præstantam*. Quam summi gerebant magistratus. — *Trabes*, Regum, et deinde consulum et augurum in solemnibus pompis habitus. — *Tribunal*. Suggestum, in quo sella magistratûs stabat.

36. Quanto risu vidisset Democritus prætorem in habitu triumphali ludis Circensibus præsentem. — Idem magistratus prætor et consul dicitur. Vid. V. 41.

38. *Tunicâ Jovis*. Tunica palmata, quam triumphantes gerebant, Jovis dicta est. — *Sarranâ*. Tyriâ, a Sarrâ Tyri nomine prisco; purpureâ. — *Aulææ togæ*. Togam amplam.

40. *Quanto cervix non sufficit*. Quem ipse ferre nequit.

41. *Tenet sudans hanc publicus*. Servus publicus in eodem curru a tergo triumphantis consulis stans ingentem coronam supra caput ejus tenet. Qui quidem servus consulem cohibere potest ne superbiat, et fortunæ vicissitudinum obliviscatur.

43. *Da nunc et volucrem*. Adde his sceptrum eburneum, quod manu gerebat triumphator, cui summo insculpta erat aquila.

45. *Agminis officia*. Agmen clientium, qui officii causâ præcedunt. — *Niveos*. Candidâ togâ indutos.

46. Qui largitionibus amici facti sunt. — *Sportula*. Vid. Sat. I. 84.

47. *Tunc*. Etiam illâ ætate, quâ summa erat morum simplicitas.

48. *Cujus prudentia*. Democriti sapientia docet homines eximios quolibet sub aere, et in patriâ vervicum (hominum stupidorum) nasci posse.

52. *Fortunæ minaci mandaret laqueum*. Fortunæ minas ridebat. Qui laqueum alicui mandat, eum ita despicit ut, si se suspenderet, id nihil æstimaret.

53. *Medium ostenderet unguem*. Indicium hoc quoque contumeliæ et contemptûs, digitum medium in aliquem porrigere.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

55

Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ; mergit longa atque insignis honorum
Pagina; descendunt statuæ, restemque sequuntur.

Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit, et immeritis franguntur crura caballis.

60

Jam stridunt ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, et crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secundâ
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.

Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum

65

Cretatumque bovem: Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes: quæ labra! quis illi
Vultus erat! nunquam, si quid mihi credis, amavi
Hunc hominem: sed quo cecidit sub crimine? quisnam
Delator? quibus indicia, quo teste, probavit?

70

Nil horum: verbosa et grandis epistola venit
A Capreis. Bene habet: nil plus interrogo. Sed quid
Turba Remi? Sequitur Fortunam, ut semper, et odit

55. *Genua incerare Deorum.* Preces in tabulis scriptæ in genua Deum cerâ affigebantur.

56. *Potentia.* Prima ex iis rebus quas plerique precibus petunt.

57. *Mergit.* In mala præcipitat.

58. *Descendunt statuæ restemque sequuntur.* Statuæ quæ in cujuslibet honorem erectæ sint, simul ac odio subjectus sit, deturbantur et reste per urbem trahuntur contumeliosæ.

59. *Rotas bigarum caballis.* Populus sæviens statuas equestres frangit, et triumphales, quæ in curru stabant.

60. *Jam stridunt ignes.* Quibus Sejanus statuæ urantur. Simul ac Sejanus quem dilectum Tiberio populus pene adoraverat, a principe damnatus est, certatim memoriam ejus omnibus affectere contumeliis.

63. *Facie toto orbe secundâ.* Secundus erat imperatori tantum Sejanus. Statuæ autem senes liquidæ factæ vasa vilia suppeditavere.

66. Gaudium ob Sejanum mortem ex-

hibe. — Tam cito mutatur populi favor.

66. *Cretatum.* Niveum. — *Ducitur unco.* Damnatorum perduellionis corpora ad Tiberim unco in collum fixo trahebantur.

67. Spectatores inter se colloquentes inducit poeta. — Fingunt autem odium in Sejanum ne quid ipsi patiantur ad imperatorem quasi hostis ejus fautores delati.

71. *Verbosa et grandis epistola venit a Capreis.* Epistola venit a Tiberio qui Capreis (ad sinum Neapolitanum) voluptatibus indulgebat, quæ senatum urgeret ad Sejanum interficiendum. — *Verbosa autem et grandis dicitur,* quia Tiberius multa de aliis rei publicæ rebus in eâ scripserat pauca tantum de Sejanum morte innuens.

72. *Quid turba Remi?* Quid agunt hæc in re Romani? Sequuntur ut semper Fortunam, unde apparet periculum quod honores sequitur, cum populus tam citò inensus fiat.

Damnatos. Idem populus, si Nursia Tusco
 Favisset, si oppressa foret secunda senectus 75
 Principis, hac ipsâ Sejanum diceret horâ
 Augustum. Jam pridem, ex quo suffragia nulli
 Vendimus, effudit curas: nam qui dabat olim
 Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
 Continet, atque duas tantum res anxius optat, 80
 Panem et Circenses. Perituros audio multos.
 Nil dubium: magna est fornacula: pallidulus mi
 Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
 Quam timeo, victus ne pœnas exigit Ajax,
 Ut male defensus! curramus præcipientes, et, 85
 Dum jacet in ripâ, calcemus Cæsaris hostem.
 Sed videant servi, ne quis neget, et pavidum in jus
 Cervice obstrictâ dominum trahat. Hi sermones
 Tunc de Sejano, secreta hæc murmura vulgi.
 Visne salutari, sicut Sejanus? habere 90
 Tantumdem, atque illi summas donare curules?
 Illum exercitibus præponere? tutor haberi
 Principis augustâ Caprearum in rupe sedentis
 Cum grege Chaldæo? vis certe pila, cohortes,
 Egregios equites, et castra domestica? quidni 95
 Hæc cupias? et, qui nolunt occidere quemquam,

74. *Nursia Tusco favisset.* Si Etruscorum dea *Nursia* alumno suo Sejano Etrusco favisset.

77. *Suffragia nulli vendimus.* Populus Romanus, ex quo nemo fit magistratus cui suffragia sua vendant, nihil ultra de republicâ curat imperio Cæsarum assuetus.

78. *Qui dabat olim.* Populus, qui maxima olim dabat, nunc contentus est si vilissima acceperit, nempe cibum, et ludos quos spectet.

81. *Perituros audio multos.* Ad civium colloquium redit poeta.

82. *Magna est fornacula.* In quâ status Sejani urantur. Exitum est, quo multi perire possunt. — *Pallidulus.* Tl-

84. *Quam timeo ne Tiberius pœnas exigit* quòd malè defensus esse videntur seviens æquè ac Ajax quum victus esset in certamine de armis Achillia.

85. *Odium in Sejano exhibeamus.* V. supra ad v. 67.

88. *Hi sermones.* Ipse loquitur poeta, et pergit exemplo Sejani docere honores summos non esse optandos.

94. *Cum grege Chaldæo.* Astrologia. Artibus enim ejusmodi maximè deditus est Tiberius. *Vis certe pila,* si non cupias potestatem summam habere, sed forsitan velis militis domesticæ gradus summos occupare.

96. *Et.* Etiam.

Posse volunt. Sed quæ præclara et prospera tanti,
 Ut rebus lætis par sit mensura malorum?
 Hujus, qui trahitur, prætextam sumere mavis,
 An Fidenarum Gabiorumque esse potestas, 100
 Et de mensurâ jus dicere, vasa minora
 Frangere, pannosus vacuis ædilis Ulubris?
 Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
 Sejanum: nam qui nimios optabat honores,
 Et nimias poscebat opes, numerosa parabat
 Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
 Casus, et impulsæ præceps immane ruinae.
 Quid Crassos, quid Pompeios, evertit? et illum,
 Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
 Summus nempe locus nullâ non arte petitus, 105
 Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
 Ad generum Cereris sine cæde et vulnere pauci
 Descendunt reges, et siccâ morte tyranni.
 Eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
 Incipit optare, et totis Quinquatribus optat, 115
 Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
 Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.
 Eloquio sed uterque perit orator: utrumque

97. Quæ præclara et prospera tanti æstimanda sunt, ut ea exoptes, eâ conditione ut parem quoque mensuram mali acciperes?

99. An Sejanî honores mavis accipere, an magistratûs humilis in municipio parvo munere fungi? — *Potestas.* Magistratus.

101. In rebus parvis occupari. De mensuris iustis legem exponere, et injustas frangere mensuras.

103. Concedes, lector, Sejanum ignorasse quid verè bonum esset, quum potestatem et honores petivit.

108. *Ilum.* Julium Cæsarem, qui Romanos in servitutem redegit.

110. Summa auctoritas artibus omnibus petita.

111. Preces pro rebus magnis audijit a Dis, qui maligni sunt eo quòd donent ea,

quæ mortales quasi bona, cum verè mala sint, precantur.

112. *Generum Cereris.* Platonem, qui uxorem Proserpinam vi rapuit Cereris filiam. — Reges ferè omnes morte violentâ interficiuntur.

114. Aliud, quod omnes ferè exoptant est fama eloquii quale fuit Ciceronis aut Demosthenis. Eloquium homines a primâ pueritiâ precantur.

115. *Quinquatribus.* Dies festi in honorem Minervæ quinque diebus continuis celebrabantur.

116. Puer, qui adhuc tantum habet doctrinæ quantum uno asse acceperit; qui vix in discipulorum numerum receptus unum tantummodo asse magistro solverit. Ita parvulus, ut eum ad scholam servus deducat.

Largus et exundans leto dedit ingenii fons.
 Ingenio manus est et cervix cæsa; nec unquam 120
 Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
 "O fortunatam natam me consule Romam!"
 Antoni gladios potuit contemnere, si sic
 Omnia dixisset. Ridenda poemata malo,
 Quam te conspicuæ, divina Philippica, famæ, 125
 Volveris a primâ quæ proxima. Sævus et illum
 Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
 Torrentem, et, pleni moderantem frena theatri.
 Dis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
 Quem pater, ardentis massæ fuligine lippus, 130
 A carbone et forcipibus, gladiosque parante
 Incude, et luteo Vulcano, ad rhetora misit.
 Bellorum exuvia, truncis affixa tropæis
 Lorica, et fractâ de casside buccula pendens,
 Et curtum temone jugum, victæque triremis 135
 Aplustre, et summo tristis captivus in arcu,
 Humanis majora bonis creduntur: ad hæc se
 Romanus Graiusque ac barbarus endoperator
 Eredit: causas discriminis atque laboris
 Inde habuit. Tanto major famæ sitis est, quam 140
 Virtutis: quis enim virtutem amplectitur ipsam,

120. *Ingenio*. Ciceroni, cujus caput abscissum est, et manus, quæ quidem rostris affixæ sunt.—Si autem *pusillus*, villis fuisset orator Cicerone non ita infensus factus esset Antonio. — Securus vixisset.

122. Versus Ciceronis malus. — Si autem nihil melius orator egisset, quam poeta, securus fuisset Cicerone.

124. Addit Juvenalis—Mallem poetam fuisse ridendum, quam nobilem illam Philippicam secundam scripsisse, si propter eam moriendum esset.

126. *Et illum*. Demosthenem quoque:

128. *Moderantem frena*. — Auditorum animos regentem.

130. Felicitas evasisset Demosthenes si in fœdâ patriæ officinâ vixisset, et paternam didicisset artem.—Faber autem serarius erat.

133. Aliud, quod valde exoptatur est bellica fama.

134. *Buccula*. Galeæ pars inferior, quæ faciem et buccas defendit.

135. *Curtum temone jugum*. Currus mutilatus. Temone carens. — Maxima enim gloria spoliis mutilatis affertur; quàm magno periculo erepta sint.

136. *Aplustre*. Ornamentum puppis.—*Summo in arcu* ære exprimebatur triumphator, cui sub pedibus captivi supplices et tristes erant.

137. *Humanis majora bonis*. Maxima quæ viribus humanis acquiri possint.

138. *Endoperator*. Imperator.—Vid. IV. 28.

140. *Inde*. Ab amore gloriæ.

141. *Ipsam*. Sui ipsius gratiâ.

Præmia si tollas? Patriam tamen obruit olim
 Gloria paucorum, et laudis titulique cupido
 Hæsuri saxis cinerum custodibus: ad quæ
 Discutienda valent sterilis mala robora ficus: 145
 Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
 Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
 Invenies? Hic est, quem non capit Africa Mauro
 Percussa Oceano, Niloque admota tepenti,
 Rursus ad Æthiopum populos, altosque elephantos. 150
 Additur imperiis Hispania: Pyrenæum
 Transilit: opposuit natura Alpemque nivemque:
 Diducit scopulos, et montem rumpit aceto.
 Jam tenet Italiam: tamen ultra pergere tendit:
 Actum, inquit, nihil est, nisi Pæno milite portas 155
 Frangimus, et mediâ vexillum pono Suburâ.
 O qualis facies, et quali digna tabellâ,
 Cum Gætula ducem portaret bellua luscum!
 Exitus ergo quis est? O gloria! vincitur idem
 Nempe, et in exilium præceps fugit; atque ibi, magnus 160
 Mirandusque cliens, sedet ad prætoria regis,
 Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
 Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
 Non gladii, non saxa dabunt, nec tela; sed ille,
 Cannarum vindex, ac tanti sanguinis ultor, 165
 Annulus. I, demens, et sævas curre per Alpes,

142. *Tituli hæsurî saxis.* Inscriptionis quæ monumento hæreat.—Sed ne hæc quidem diu manere possunt, quum caprificus in commissuris saxorum innata ea diacitare possit.

147. Statim apparet, quàm vani sint imperatorum labores et spes, si quis reputet quo statu ei nunc sint, qui maximas olim adepti sunt victorias.—*Expende Hannibalem.* E quo duce pulvis exigua jam manet.

148. *Quem non capit.* Cui non satis est.

155. *Portas.* Romæ.—*Suburâ.* Parte Romæ.—v. III. 8.

167. Deridentur Hannibalis deformitas temeritasque,

168. *Gætula bellua.* Elephas Annibalem gessit jam *luscum*, oculo in paludibus amisso, per paludes circâ flumen Arnum.

162. Quasi humilis cliens cogitur Hannibal expectare, donec regi Bithyno Prusis venire ad colloquium placeat.

165. Annulus parvus, qui venenum gessit, tanto viro mortem attulit.—Breviter autem poeta vitam Hannibalis totam percurrit; addit deinde.—*I nunc demens* (si quis ita demens sit) et pericula omnia experire, quum id tantum præmii adepturus sis, ut te pueri laudent, et declamationes de te fiant.

Ut pueris placeas, et declamatio fias!
 Unus Pellæo juveni non sufficit orbis:
 Æstuat infelix angusto limite mundi,
 Ut Gyaræ clausus scopulis, parvâque Seripho. 170
 Cum tamen a figulis munitam intraverit urbem,
 Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
 Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
 Velificatus Athos, et quidquid Græcia mendax
 Audet in historiâ: constratum classibus isdem, 175
 Suppositumque rotis solidum mare: credimus altos
 Defecisse amnes, epotaque flumina, Medo
 Prandente, et madidis cantat quæ Sostratus alis.
 Ille tamen qualis rediit, Salamine relictâ,
 In Corum atque Eurum solitus sævire flagellis 180
 Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos,
 Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
 Mitius id sane, quod non et stigmatè dignum
 Credidit: huic quisquam vellet servire Deorum?
 Sed qualis rediit? Nempe unâ nave, cruentis 185
 Fluctibus, ac tardâ per densa cadavera prorâ,
 Has, toties optata, exegit gloria pœnas.

168. Alexander Pellæus (a Pellâ Macedoniæ urbe) quum Indiam transivisset, et ad mare pervenisset, fertur lacrymas effudisse, quod nihil amplius esset quod vincere, et sub ditionem suam redigere posset.

170. *Ut Gyaræ clausus scopulis.* Se toto in orbe coartatum putavit, non minùs quam si parvâ clausus esset insulâ.—v. I. 62.—*Seriphus.* Una ex insulis Cycladibus.

171. *Figulis munitam.* Babylonem quam Semiramis muro e cocto latere cinxisse dicitur.—Ibi autem mortuus est Alexander.

173. Xerxes quoque maxima suscepit ad gloriam suam augendam.—Creditur enim mons in duas partes divisus fuisse ut classes cum *velis* transirent, alia quoque mira creduntur de Xerxis itinere, quæ Græci mendaces audent affirmare.

175. *Constratum classibus mare* ad Hellespontum.

178. *Aliaque quæ Sostratus narrat,* poeta qui Xerxis res gestas celebravit.—*Madidis alis.* Alis ebriis sive vagis vectus. Audens e vero historiarum cursu errare.—Ebrii autem persæpe, *mādentes*, et *madidi* dicuntur.

179. *Qualis.* Quam turpi fugâ.

180. *Solitus sævire.* Qui prius sævierat. Xerxes enim quum pons suus ad Hellespontum tempestatibus fractus erat, ventis adversis verbera trecenta infligi jussit, et compedes in mare injici quæ Neptunum coercerent.

183. *Mitius id sanè.* Facetè addit poeta mitius egisse Xerxem, quod non urere quoque mare conatus sit.—*Vellet servire.* Dominum enim maris se dixit, Xerxes.

186. *Tardâ per densa cadavera prorâ.* Mare Salaminium post pugnam

- Da spatium vitæ, multos da, Jupiter, annos !
 Hoc recto vultu solum, hoc et pallidus optas.
 Sed quam continuis et quantis longa senectus 190
 Plena malis ! deformem et tetrum ante omnia vultum,
 Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
 Pendentesque genas, et tales adspice rugas,
 Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
 In vetulâ scalpit jam mater simia buccâ. 195
 Plurima sunt juvenum discrimina; pulchrior ille
 Hoc, atque ille alio; multum hic robustior illo.
 Una senum facies, cum voce trementia membra,
 Et jam leve caput, madidique infantia nasi.
 Frangendus misero gingivâ panis inermi : 200
 Usque adeo gravis uxori, natisque sibi que,
 Ut captatori moveat fastidia Cosso.
 Non eadem vini atque cibi, torpente palato,
 Gaudia:—Adspice partis
 Nunc damnum alterius: nam quæ cantante voluptas, 205
 Sit licet eximius citharædus, sitve Seleucus,
 Et quibus auratâ mos est fulgere lacernâ ?
 Quid refert, magni sedeat quâ parte theatri,
 Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
 Conventus? Clamore opus est, ut sentiat auris, 210

apud Æschyli Persas ita describitur.

Σάλασσα δ' οὐκ ἐστ' ἢν ἰδεῖν
 ναναγῶν πλίδουσα καὶ φόνου βροτῶν.

188. Multi longam quoque vitam assidue precibus petunt, quamvis neque hæc optanda est ultra tempus modicum.

189. Recto vultu, quum sanus et hilaris sis, et pallidus quum ægrotes.

193. Adspice. Vide ut illis, qui longis ætate proveci sint, facies simiæ quàm homini similior sit.

194. Tabraca. Urbs Numidiæ, cujus in silvis plurimæ fuerunt simiæ.

196. Jam mater. Ætate proveci.

198. Juvenum alii robustiores, alii debiliores sunt; senes ubique in eundem deducuntur statum.

199. Leve caput. Cùm deciderint capilli.—Madidi infantia nasi. Nasus

ex quo dependet humor sicut in infantia.

202. Moveat fastidia Cosso. Ne Cossus quidem, qui omnia indigna a senibus divitiis ferre solet, hunc tam molestum colere posset.

205. Cantante. Si quis cantet.

206. Seleucus. Cantor forsitan eximius.

207. Auratâ fulgere lacernâ. Tibicines eximii, qui histrionum actionem moderabantur magnificè vestiti in scenam prodire solebant.

209. Vix cornicines exaudiet. Tam surdus est, ut vix magnum cornuum strepitum audire queat, nedum citharædum, aut cantorem.

210. Ut sentiat auris. Ut senis auris audiat, quum servus aliquem

Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
 Præterea minimus gelido jam in corpore sanguis
 Febre calet solâ; circumssilit agmine facto
 Morborum omne genus: quorum si nomina quæras,
 Promptius expediam, quot amaverit Hippiæ mœchos, 215
 Quot Themison ægros auctumno occiderit uno,
 Quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
 Pupillos,
 Percurram citius, quot villas possideat nunc,
 Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat. 220
 Ille humero, hic lumbis, hic coxâ debilis; ambos
 Perdidit ille oculos, et luscis invidet; hujus
 Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis.
 Ipse ad conspectum cœnæ diducere rictum
 Suetus, hiat tantum, ceu pullus hirundinis, ad quem 225
 Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
 Membrorum damno major dementia, quæ nec
 Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
 Cum quo præteritâ cœnavit nocte; nec illos,
 Quos genuit, quos eduxit: nam codice sævo 230
 Hæredes vetat esse suos; bona tota feruntur
 Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris,
 Quod steterat multis in carcere fornicis annis.

venisse annuntiet, aut dicat quota sit diei hora.

215. *Promptius expediam.* Tot sunt morbi senum ut facilius esset quolibet utcumque numerosa enumerare.—*Hippiæ.* Mulier famosissima, Fabricii Velentonis uxor.

216. *Themison.* Medicus clarissimus e Laodiceâ.—Pro quovis medico.

217. *Quot Basilus socios circumscripserit.* Quot olientes causticus Basilus defraudaverit.—*Hirrus.* Tutoris iniqui nomen.

220. Ille qui olim quum juvenis essem, inquit poeta, barbam meam tondabat, divitias et villas innumeras possidet.—Eundem tonsorem hiedem verbis perstrinxit poeta Sat. I. v. 26.—Creditur

fuisse *Cinnamus*, qui mulieris ejusdem muneribus ad equestrem pervenit dignitatem.

222. *Luscis.* Illis, qui unum habent, oculum.

224. *Diducere rictum.* Os aperire, ut cibum accipiat, quod manibus jam inutilibus sibi suggerere nequit.

227. *Dementia* non eadem est ac insaniam sed ea mentis debilitas, quam in senibus sæpè videmus quum memoria deest, et tardius id quod dicitur intelligunt.

232. *Phialen.* Meretricem.—*Artificis halitus oris.* Verba oris scitè fingentis et senem mendaciis confectis decipientis.—Etiam famosissima sit mulier et multos per annos in carcere (angustâ cellâ) fornicis steterit.

Ut vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
 Funera natorum, rogos adspiciendus amatæ 235
 Conjugis, et fratris, plenæque sororibus urnæ.
 Hæc data pœna diu viventibus, ut renovatâ
 Semper clade domûs, multis in luctibus, inque
 Perpetuo mœrore, et nigrâ veste senescant.
 Rex Pylius, magno si quidquam credis Homero, 240
 Exemplum vitæ fuit a cornice secundæ.
 Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem
 Distulit, atque suos jam dextrâ computat annos,
 Quique novum toties mustum bibit ! Oro, parumper
 Attendas, quantum de legibus ipse queratur 245
 Fatorum, et nimio de stamine, cum videt acris
 Antilochi barbam ardentem ; cum quærit ab omni,
 Quisquis adest socius, cur hæc in tempora duret ?
 Quod facinus dignum tam longo admiserit ævo ?
 Hæc eadem Peleus, raptum cum luget Achillem, 250
 Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
 Incolumi Trojâ, Priamus venisset ad umbras
 Assaraci magnis sollennibus, Hectore funus
 Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
 Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus 255
 Cassandra inciperet, scissâque Polyxena pallâ,

234. *Ut. Attamen, etiamsi.*—Si sensus et animus vigeant, etiam infeliciores habendus est senex propter miserrima ea, quæ videre cogitur.

236. *Plena sororibus.* Sororum sine-ribus.

241. *A cornice secundæ.* Cornicis vitæ soli inferioris. Cornix autem dicebatur per novem hominum ætates vivere.

243. *Dextrâ computat annos.* Numerabant veteres per digitos sinistram ad centesimum a centesimo autem ad ducentissimum dextram.

244. *Qui novum toties mustum bibit.* Facetè exponit poeta, quam parva et vilis sint commoda quæ longa ætas dare potest, cum Nestorem felicem prædicat eo quod tot annis mustum

gustaverit. — *Oro.* Rogo ut priusquam eum felicem dicas, attenderes ad id quod ipse dixit.

246. *Nimio de stamine.* — De vitâ diuturnâ nimis. — Stamine scilicet Parcarum.

247. *Antilochi barbam ardentem.* Antilochum in rogo ardentem, a Memnone occisum.

249. *Dignum tam longo ævo.* Propter quod vita longa quasi pœna daretur.

251. *Alius.* Laertes Ulyssis pater, qui errantem filium lugebat.

255. *Ut.* Quum. — *Cassandra et Polyxena.* Priami filiæ.

256. *Scissâ pallâ.* In pompâ funebri vestes scindi solebant.

Si foret extinctus diverso tempore, quo non
 Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
 Eversa, et flammis Asiam ferroque cadentem. 260
 Tunc miles tremulus positâ tulit arma tiarâ,
 Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,
 Qui domini cultris tenuæ et miserabile collum
 Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro.
 Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino 265
 Latravit rictu, quæ post hunc vixerat, uxor.
 Festino ad nostros, et regem transeo Ponti,
 Et Cræsum, quem vox justi facunda Solonis
 Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ.
 Exsilium et carcer, Minturnarumque paludes, 270
 Et mendicatus victâ Carthagine panis,
 Hinc causas habuère. Quid illo cive tulisset
 Natura in terris, quid Roma, beatius unquam,
 Si, circumducto captivorum agmine, et omni
 Bellorum pompâ, animam exhalâsset opimam, 275
 Cum de Teutonico vellet descendere curru?
 Provida Pompeio dederat Campania febres

257. *Si foret extinctus diverso tempore.* Felicior fuisset, si priori tempore mortuus esset, antequam Paris Helenam belli causam in Trojam attulisset.

259. *Longa dies. Longa vita.*—*Quid contulit.* Priamo.

260. *Asiam.* Trojam Asiæ urbem.

261. *Miles tremulus.* Senex Priamus arma induit, captâ Trojâ, et a Neoptolemo ad aram Jovis occisus est.—Virg. *Æn.* II. 606.

264. *Fastiditus aratro.* Remissus a laboribus agrestibus propter ætatem inutilis.

265. Priami mors utcumque hominis mors fuit. Hecubæ autem uxoris suæ fatum adhuc infelicius est, quæ in canem conversa dicitur.

267. *Regem Ponti.* Mithridatem, qui senex, bellis infelicitèr adversus Romanos gestis morte violentâ periiit.

268. Cræsus rex Iydiæ summâ

usum fortunâ per multos annos, a Cyro devictus regnum suum perdidit.—Illum, quum aliquando se felicissimum esse prædicaret, jussit Solon ad finem vitæ spectare, nec quenquam felicem dicere, donec vidisset qualem ad mortem perveniret.

270. Nisi tam longa fuisset Marii vita non perperussus esset *exilium, carcerem*, latebras in paludibus, et mendici vitam apud Carthaginem.

272. *Illo cive.* Mario. Quanto beatior fuisset, si mediâ in gloriâ, quum e curru, quo de Teutonibus triumphârat, descenderet, mortuus esset.

277. *Provida.* Quasi vidisset Campania ea quæ Pompeio eventura erant.—Melius fuisset si Pompeius febre in Campaniâ mortuus esset, nam precibus publicis servatus postea crudeli morte cecidit.

Optandas: sed multæ urbes, et publica vota,
 Vicerunt: igitur Fortuna ipsius et Urbis
 Servatum victo caput abstulit. Hoc cruciatu 280
 Lentulus, hac pœnâ caruit, ceciditque Cethegus.
 Integer, et jacuit Catilîna cadavere toto.

Formam optat modico pueris, majore puellis
 Murmure, cum Veneris fanum videt anxia mater,
 Usque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit, 285
 Corripias? pulchrâ gaudet Latona Dianâ.
 Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
 Ipsa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
 Accipere, atque suam Rutilæ dare. Filius autem
 Corporis egregii miseros trepidosque parentes 290
 Semper habet. Rara est adeo concordia formæ
 Atque pudicitia! Sanctos licet horrida mores
 Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinos.
 Sed casto quid forma nocet? Quid profuit immo
 Hippolyto grave propositum? quid Bellerophonti? 295
 Erubuit nempè hæc, ceu fastidita, repulsâ.

281. *Lentulus, Cethegus, Catilina*, conjurati feliciore morte quam Pompeius perierunt, et minus ignominiosâ, quum ne his quidem caput abscissum est.

283. *Modico pueris majore puellis murmure*. Mâtres enim plaris esse putant filias, quam pueros formam habere amabilem.

285. *Ad delicias votorum*. Ita ut pro eis vota deliciarum et dulcedinis plena faciat.—Equidem libenter auctorem invenim qui *delicias* in sensu *satietaſis* aut *fastidii* habeat.—Cicero quidem verbo *fastidium* epitheton adjungit *delicatisimum*. De. fin. 1. 2. Sed frustra delicias in sensu satietaſis quæſivi; ut hunc locum interpretarer "mater deam precibus fatigat, dum ipsa dea eas propter satietaſem fastidiat."

286. *Cur tamen inquit mater*, hæc vota corripis, aut reprehendis, quum ipsa Latona formâ filie suæ Dianæ gaudeat.

287. *Respondet poëta, exemplum Lucre-*

tis docere ne quis velit filiam suam formosam esse, ne quid mali patiatur.

288. *Virginia quoque libenter Rutilæ deformitatem acciperet*, et formam suam Rutilæ daret, si ita fatum crudele vitare posset.

290. *Miseros trepidosque*. *Anxios*.

292. *Horrida*. *Aspera*. *Severa*.—Etiamsi maximâ in severitate educatus sit.

294. *Se defendit mater*;—si castus sit, quid forma nocere potest?

296. *Grave propositum*. Firma mens et casta.—*Hippolyto*. Hippolytus Theſei filius pulcherrimus, a Phædrâ novercâ, cujus amoris non obſequabatur, apud patrem accusatus, quum iram paternam fugeret, ab equis marinis raptus miserè periit.—*Bellerophonti*. Bellerophon Glauci filius a Præto Argivorum rege hospitio exceptus, quum uxoris ejus Sthenobœæ amorem repudiasset, ab eâ accusatus apud Prætum, ad Iobaten missus est, ut interficeretur.

Nec Sthenobœa minus, quam Cressa, excanduit; et se
 Concussêre ambæ. Mulier sævissima tunc est,
 Cum stimulos odio pudor admovet. Elige, quidnam
 Suadendum esse putes, cui nubere Cæsaris uxor 300
 Destinât? Optimus hic, et formosissimus idem
 Gentis patriciæ, rapitur miser, exstinguendus
 Messalinæ oculis: dudum sedet illa parato
 Flammeolo; Tyriusque palam genialis in hortis
 Sternitur; et ritu decies centena dabuntur 305
 Antiquo; veniet cum signatoribus auspex.
 Hæc tu secreta, et paucis commissa, putabas?
 Non, nisi legitime, vult nubere: quid placeat, dic:
 Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas:
 Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res, 310
 Nota urbi et populo, contingat Principis aures.
 Dedecus ille domûs sciet ultimus: interea tu
 Obsequere imperio, si tanti vita dierum
 Paucorum. Quidquid melius leviusque putâris,
 Præbenda est gladio pulchra hæc et candida cervix, 315
 Nil ergo optabunt homines? Si consilium vis,
 Permittes ipsis expendere numinibus, quid
 Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.
 Nam, pro jucundis, aptissima quæque dabunt Di.

297. *Æquè irascobantur Sthenobœa et Cressa Phædra.—Se concussere.* Commotæ sunt irâ.

299. *Cum stimulos odio pudor admovet.* Cum irascatur eo quod facinoris sibi conscia sit.

300. Quid eum agere jubes quem propter formam Messalina Claudii uxor amat.—Messalina insano amore capta, absente marito suo Claudio Imperatore, C. Sillio juveni nobili et formosissimo palam nubit. —Sillio igitur formoso mors certa fuit, si enim amorem Messalinæ recusasset, mors ab eâ metuenda erat, si acceperisset, a Claudio, simul ac rem audierat.

308. *Exstinguendus Messalinæ oculis.* Ad mortem Messalinæ amore allatam.

304. Describuntur solemnia nuptiarum. —*Flammeolo.* Velo nuptiali.

306. *Cum signatoribus auspex.* Auspex qui nuptias omnibus felices prædicet, et signatores qui tabulas conficiant.

318. *Si tanti vita dierum paucorum.* Si scelus admittere velis, ut paucos per dies vitam retineas; sive enim duxeris Messalinam, sive negâris, utrumque feceris, Silli, tibi moriendum est.

316. Nihilne ergo est, quod optent homines, cum hæc, quæ plurimi precibus petunt, damna sint, potius quam commoda?

317. Verè sapientis consilium.

319. Di enim sciunt quid vere profuturum sit; homines id precantur quod sibi in præsens jucundum videtur.

Carior est illis homo, quam sibi. Nos, animorum 320
 Impulsu, et cæcâ magnâque cupidine ducti,
 Conjugium petimus, partumque uxoris : at illis
 Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor.
 Ut tamen et poscas aliquid, voveasque sacellis
 Exta, et candiduli divina tomacula porci; 325
 Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
 Fortem posce animum, mortis terrore carentem,
 Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
 Naturæ, qui ferre queat quoscumque labores,
 Nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores 330
 Heroulis ærumnas credat, sævosque labores,
 Et Venere et cœnis et plumâ Sardanapali.
 Monstro, quod ipse tibi possis dare : semita certe
 Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
 Nullum numen habes, si sit prudentia, nos te 335
 Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus.

323. *Qui pueri. Qualia.*

324. Ut habeas quod a Dis petas, quum quidlibet doni offeras.

325. *Divina. Dis oblata.—Tomacula. Viscera minutatim conelata.*

331. Animus, qui quoslibet labores, cum virtute, luxui et ignaviæ anteferat.

333. *Monstro quod ipse tibi possis dare, si enim virtutem habeas, felix sis necesse est.*

335. Si homines prudenter agerent, felicitatem sibi dare possent, neque quidquam a fortunâ peterent; quæ nullam ita haberet potentiam.

SATIRA UNDECIMA.

*Juvenalis Persicum amicum suum ad cœnam invitaturus, eorum
primum perstringit stultitiam, qui lautiores parant epulas,
quam quas facultatum suarum modus ferat.*

ATTICUS eximie si cœnat, lautus habetur ;
Si Rutilus, demens: quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quam pauper Apicius? Omnis
Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum,
De Rutilo: nam dum valida ac juvenilia membra 5
Sufficiunt galeæ, dumque ardent sanguine, fertur,
Non cogente quidem, sed nec prohibente tribuno,
Scripturus leges et regia verba lanistæ.
Multos porro vides, quos, sæpe elusus, ad ipsum
Creditor introitum solet expectare macelli, 10
Et quibus in solo vivendi causa palato est.
Egregius cœnat meliusque miserrimus horum,
Et cito casurus, jam perlucente ruinâ.

1. *Atticus.* Pro quovis nobili et divite.

2. *Rutilus,* pro quovis paupere.

3. *Apicius.* Luxuriosus. Apicius enim ob victum luxuriosum celebratus est.

4. *Convictus.* Convivia. Ii qui in conviviis sunt. — Ita *Thermæ*, qui in thermis sunt. *Stationes*, qui in locis sunt ubi homines consistere solent. — Et omnes, qui in theatro sunt, de Rutilo colloquuntur.

5. Dicunt enim Rutilum, consumptis in luxuriâ bonis, ad eam venturum esse

inopiam ut gladiatorem, etiam non coactus, se professurus sit.

8. *Scripturus.* Sibi descripturus ut ediscat. — *Regia verba.* Superba, imperantia jussa ejus qui artem docet.

10. *Creditor* eos ad macellum expectat, quo conveniunt ad delicias comparandas etiamsi debita prioraolvere nequeant.

12. Quo pauperior sit quilibet ex his, eo egregius cœnat, etiamsi ruina ejus jam planè appareat, sicut in pariete cito casuro lux per rimas incidit.

Interea gustus elementa per omnia quæerunt,
 Nunquam animo pretiis obstantibus : interius si 15
 Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
 Ergo haud difficile est perituram arcessere summam,
 Lancibus oppositis, vel matris imagine fractâ,
 Et quadringentis nummis condire gulosum
 Fictile: sic veniunt ad miscellanea ludi. 20
 Refert ergo, quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
 Luxuria est; in Ventidio laudabile nomen
 Sumit, et a censu famam trahit. Illum ego jure
 Despiciam, qui scit quanto sublimior Atlas
 Omnibus in Libyâ sit montibus; hic tamen idem 25
 Ignoret, quantum ferratâ distet ab arcâ
 Sacculus. E cœlo descendit *Γρωδί σκαυρόν*,
 Figendum, et memori tractandum pectore, sive
 Conjugium quæras, vel sacri in parte senatûs
 Esse velis (nec enim lorica poscit Achillis 30
 Thersites, in quâ se traducebat Ulysses);
 Ancipitem seu tu magno discrimine causam
 Protegere affectas; te consule, dic tibi, qui sis,
 Orator vehemens, an Curtius et Matho buccæ.

14. *Gustus*. Epulas. Delicias.

15. *Interius*. Si acrius id quod agunt inspicias.

17. *Perituram arcessere summam*. Pecuniam mutuò accipere, quam luxuriâ perdant.

18. *Lancibus oppositis* pignori.—Pretiosa quolibet pignori opponunt, et etiam vetustas parentum imagines.

19. *Condire gulosum fictile*. Cibos delicatos effiere in vase ingente sed fictili, lancibus argenteis pignori oppositis.

20. *Sic. Luxuriâ*.—*Miscellanea ludi*. Immundam et mixtam saginam gladiatoris. —Gladiatores fiunt.

22. *Ventidio*. Ditore quolibet.

23. *Illum ego despiciam*, qui res externas, sicut montes, inter se comparare rectè sciat, sed tamen nequeat ita facultates suas, cum ditiorum censu comparare ut videat, quid

cuique conveniat.—*Ferratâ arcâ*. Divitum.—*Sacculus*. Pauperum.

27. *Γρωδί σκαυρόν*. Quæ sententia in templo Delphico aureis litteris inscripta est. Ab aliis Thaleti ascribitur, aliis ipsi Apollini. Sunt qui alios auctores proferant.

28. *Figendum*. Cuique in memoriâ suâ.

29. *In parte senatus esse velis*. Sênator fieri velis.

31. *Thersites*. Ipse etiam Thersites, utcumque se stolidè jactasset, non ita immemor ignaviæ suæ fuit ut Achillis mortui arma peteret, in quibus etiam Ulysses se traducebat ridiculum effecit, quum tanto Achilli impar esset.

33. *Dic tibi, qui sis*. Interroga teipsum, qualis sis.

34. *Buccæ*. Causidici ventosi et inepti, qui buccis inflatis clamorem ingentem excitant, sed nihil aptum dicunt.

Noscenda est mensura sui, spectandaque rebus 35
 In summis minimisque; etiam cum piscis emetur,
 Ne mullum cupias, cum sit tibi gobio tantum
 In loculis: quis enim te, deficiente crumenâ,
 Et crescente gulâ, manet exitus; ære paterno,
 Ac rebus mersis in ventrem, fenoris atque 40
 Argenti gravis, et pecorum, agrorumque capacem?
 Talibus a dominis, post cuncta, novissimus exit
 Annulus, et digito mendicat Pollio nudo.
 Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
 Luxuriæ; sed morte magis metuenda senectus. 45
 Hi plerumque gradus: conducta pecunia Romæ,
 Et coram dominis, consumitur: inde ubi paulum,
 Nescio quid, superest, et pallet fenoris auctor,
 Qui vertère solum, Baias, et ad ostrea currunt.
 Cedere namque foro jam non est deterius, quam 50
 Esquilias a ferventi migrare Suburâ.
 Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
 Mœstitia est, caruisse anno Circensibus uno.
 Sanguinis in facie non hæret gutta: morantur
 Pauci ridiculum effugientem ex Urbe pudorem. 55

35. *Mensura sui.* Quales ad res subeundas quisque sit aptus et utilis.

37. *Mullum.* Piscem pretiosum. — *Gobio.* Gobionis piscis vilis pretium.

40. *Rebus mersis in ventrem.* Quam omnia insumpseris ut luxuriæ amor indulgeres; qui (venter seu luxûs amor) omnia perdere solet. Atque ideò agrorum, pecorum et aliorum hujusmodi capax dicitur.

42. *Novissimus exit annulus.* Ultimus venditur seu obpigneratur annulus aureus equitum insigne.

43. *Pollio.* Equestris quidam luxuriâ penitus perditus.

44. Mors præmatura et acerba minus hominibus luxuriosis metuenda est, quam senectus. — Si enim ad senectutem perveniant, cum nihil habeant, quo luxuriæ indulgeant, ipsâ morte miserior est senectus.

46. *Gradus.* Per quos ad inopiam veniunt. — *Conducta.* Fenore accepta.

47. *Dominis.* Feneratoribus, quorum reverâ pecunia est.

48. *Pallet fenoris auctor, fenerator,* ne pecuniam suam perdat.

49. *Il, qui in exsiliû abiêre, festinant* (ne a creditoribus corripiantur) ad Baias.

50. *Cedere foro.* Mercatores foro versari dicuntur, quum autem nequeant debita persolvere, et ea quæ pacti sint, perficere, *foro cedunt.* Hoc autem nunc non turpius habetur quam domum mutare ab unâ urbis parte in aliam.

53. *Circensibus.* De ludorum spectandorum cupiditate. Vid. S. x. v. 80.

54. *Sanguinis in facie non hæret gutta.* Nihil ruboris (pudoris) est. Pauci sunt hodiè in urbe qui pudorem a plurimis irrisum retinent.

Experiêre hodie, numquid puleherrima dictu,
 Persice, non præstent vitâ vel moribus, et re;
 Sed laudem siliquas occultus ganeo; pultes
 Coram aliis dictam puero, sed in aure placentas.
 Nam cum sis conviva mihi promissus, habebis 60
 Euandrum, venies Tirynthius, aut minor illo
 Hospes, et ipse tamen contingens sanguine cælum:
 Alter aquis, alter flammis, ad sidera missus.
 Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
 De Tiburtino veniet pinguis agros 65
 Hædulus, et toto grege mollior, inscius herbas,
 Necdum ausus virgas humilis mordere salicti,
 Qui plus lactis habet, quam sanguinis; et montani
 Asparagi, posito quos legit villica fuso.
 Grandia præterea, tortoque calentia fœno 70
 Ova adsunt ipsis cum matribus, et servatæ
 Parte anni, quales fuerant in vitibus, uvæ:
 Signinum Syriumque pirum: de corbibus idem
 Æmula Picens, et odoris mala recentia,
 Nec metuenda tibi, siccatur frigore postquam 75
 Auctumnum, et crudi posuere pericula succi.
 Hæc olim nostri jam luxuriosa senatûs

56. Poeta ad Persicum conversus, hodiè cognosces, inquit, utrum hæc quæ de frugalitate dixi reverâ sentiam, an aliquas (victum frugalem) laudem, clam vero ganeo (gulosus) sim.

59. An coram aliis jubeam pultes mihi adferri, sed clam placentas delicatiores.

61. Euandrum. Hospitem me invenies æquè ac Evandrum frugalem. — Tirynthius. Hercules. — Minor illo, Æneas. — Quos hospitio excepit olim Evander.

62. Contingens sanguine cælum. Æneas Veneris filius. Originem a Diis repetens.

63. Æneam unda Numici, abluto omni quod mortale ei inerat, Deum effecit; — Herculis autem animam flammæ in monte Cêtâ sacratæ ad cælum rapuere.

64. Nullis ornata macellis. Non ex urbe allata.

66. Inscius herbas. Lactens cui adhuc lac solum nutrimento est.

70. Torto calentia fœno. Recentia, modo sumpta e nido calente. — Matribus. Gallinis.

71. Servatæ uvæ. Pensiles. Hodiè uvæ ita servantur formam suam fere retinentes, viliores autem compressæ in arcum rediguntur.

73. Signinum. A Signiâ Latii oppido. — Syrium. Tarentinum, olim a Syriâ allatum. — De corbibus idem. Promissæ, quod simplicitatem epularum exhibet.

74. Æmula Picens mala. Certantia cum Picens.

75. Quæ salubria sunt, postquam suorum autumnalem deposuere, et maturiora facta sunt.

Cœna fuit. Curius, parvo quæ legerat horto,
 Ipse focus brevibus ponebat oluscula; quæ nunc
 Squalidus in magnâ fastidit compede fossor, 80
 Qui meminit, calidæ sapiat quid vulva popinæ.
 Sicci terga suis, rarâ pendentia crate,
 Moris erat quondam festis servare diebus,
 Et natalicium cognatis ponere lardum,
 Accedente novâ, si quam dabat hostia, carne. 85
 Cognatorum aliquis, titulo ter consulis, atque
 Castrorum imperiis et dictatoris honore
 Functus, ad has epulas solito maturius ibat,
 Erectum domito referens a monte ligonem.
 Cum tremarent autem Fabios, durumque Catonem, 90
 Et Scauros, et Fabricios, postremo severos
 Censoris mores etiam collega timeret;
 Nemo inter curas et seria duxit habendum,
 Qualis in Oceani fluctu testudo nataret,
 Clarum Trojugenis factura ac nobile fulcrum: 95
 Sed nudo latere, et parvis frons ærea lectis
 Vile coronati caput ostendebat aselli,
 Ad quod lascivi ludebant ruris alumni.
 Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex.
 Tunc rudis, et Graias mirari nescius artes, 100
 Urbibus eversis prædarum in parte repertâ

78. *Curius Dentatus.* Dux Romanorum insignis.

80. *In magnâ compede fossor.* Servus compedibus vinctus.

81. *Quid sapiat.* Qualem habeat saporem.

82. *Sicci.* Fumo exsiccati. — *Rard.* Vento aërique perviâ.

84. *Natalicium.* Die natali appositum. In diem natalem servatum.

85. *Si quam dabat hostia.* Carnem recentem dapibus non addiderunt, nisi fortè hostia eo die mactata esset.

87. *Dictatoris honore functus.* Summi Magistratus agros ipsi colebant.

89. *Erectum.* Humeris sublatum. — *Domito a monte.* Ab agro labore subacto.

90. *Cum tremarent.* Dum timebant.

92. C. Claudio Nerone et M. Livio Salinatore Censoribus, Livius Neronem Nero Livium ordine suo amovit. — Vid. Livii. Lib. xxix. c. 37.

95. Ex quâ lectus ornari possit, quo jaceant nobiles.

96. *Nudo latere.* Inornatâ spondâ.

97. *Caput coronati aselli.* Solum ornamentum exhibebat lectus asini caput vite coronatum, eò quod dicebatur pampinos prærodendo vitium putandarum rationem edocuisse.

98. *Ruris alumni.* Rustici asinum facètè illudentes.

Magnorum artificum frangebat pocula miles,
 Ut phaleris gauderet equus, cœlataque cassis
 Romulæ simulacra feræ mansuescere jussæ
 Imperii fato, geminos sub rupe Quirinos, 105
 Ac nudam effigiem clypeo venientis et hastâ,
 Pendentisque Dei, perituro ostenderet hosti.
 Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.
 Ponebant igitur Tusco farrata catino;
 Omnia tunc, quibus inideas, si lividulus sis. 110
 Templorum quoque majestas præsentior, et vox
 Nocte fere mediâ, medianque audita per Urbem,
 Litore ab Oceani Gallis venientibus, et Dîs
 Officium vatis peragentibus, his monuit nos.
 Hanc rebus Latiis curam præstare solebat 115
 Fictilis, et nullo violatus Jupiter auro.
 Illa domi natas, nostrâque ex arbore, mensas
 Tempora viderunt: hos lignum stabat in usus,
 Annosam si forte nucem dejecerat Eurus.
 At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas, 120
 Nil rhombus, nil dama sapit; putere videntur
 Unguenta atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
 Grande ebur, et magno sublimis pardus hiatu,

102. Miles vasa eximia frangebat, ut inde equo seu armis ornamentum fieret.

104. Ut miles in casside suâ expressam haberet Romuli historiam, lupam geminos nutrientem, et in summa galeâ quasi *pendentem* Martem puerorum patrem.

106. *Clypeo venientis*. Martis venientis cum clypeo.

109. *Farrata*. Cibos e farre.—*Pultem*.—*Tusco catino*. Vase fictili.—Ex Etruriâ enim plurima erant fictilia.

110. Possis priscis illis invidere, etiamsi pauperes fuerint, quum omnia quæ vitam felicem efficere possiderent.

111. *Majestas*. Namina.—*Præsentior*; magis propitia erat.

113. Quum Galli in Romam venturi erant, Dîi ipsi voce Romanos monuerunt. Vid. Liv. v. 32.

114. *His*. Ex his templis. A templis ita cultis.

116. *Fictilis Jupiter*. Quum Jovis simulacrum fictile erat, et nondum auro ornabatur, quoniam divitiis res sacras quasi dedecorare videantur.

118. *Hos lignum stabat in usus*. Veteres, si forsitan arbor ceciderat, mensas sibi e ligno conficiebant, neque longè, sicut hodierni, lignum petiverunt. *Stabat*. Erat.

121. *Nil dama sapit*. Deliciis exquisitissimis nihil saporis habere videntur, nisi mensis splendidis imponantur.

122. *Latos orbes*. Mensas grandes.—*Grande ebur et pardus*. Fulcrum eburneum in pardi hiantis figuram cœlatum.

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
 Et Mauri celerea, et Mauro obscurior Indus, 125
 Et quos deposuit Nabatæo bellua saltu,
 Jam nimios, capitique græva. Hinc surgit orexis,
 Hinc stomacho bilis : nam pes argenteus illis,
 Annulus in digito quod ferreus. Ergo superbum
 Convivam caveo, qui me sibi comparat, et res 130
 Despicit exiguas : adeo nulla uncia nobis
 Est eboris, nec tessellæ, nec calculus ex hac
 Materiâ : quin ipsa manubria cultellorum
 Ossea : non tamen his ulla unquam opsonia fiunt
 Rancidula, aut ideo pejor gallina secatur. 135
 Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
 Pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
 Sumine cum magno lepus, atque aper, et pygargus,
 Et Scythicæ volucres, et phœnicopterus ingens,
 Et Gætulus oryx, hebeti lautissima ferro 140
 Cæditur, et totâ sonat ulmea cœna Suburâ.
 Nec frustum capreae subducere, nec latus Afræ

124. *Porta Syenes.* Syene oppidum in confinio Ægypti et Æthiopiæ, unde *porta* dicitur, quia per eam in Ægyptum transitus mercatoribus.

125. *Obscurior.* Nigrior.—*Nabatæi* Petræ in Arabiâ Petræâ incolæ.

126. *Deposuit.* Elephanti dentes majores biennio quovis deponere, sicut cervi cornua sua quotannis, feruntur.

127. *Orexis.* Ciborum appetitus quem *bilis* in stomacho excitat.—Poeta divites faciet irridet, qui majore cum voluptate e mensis eburneis cibum acciperent.—*Mensam* autem in fulcro argenteo contemnunt, sequè ac annulum ferreum.

130. *Caveo.* Ne invitem.

132. Ne ea quidem, quæ omnes ex ebore facta habent, mihi eburnea sunt.—*Tessellæ.* Latrunculi, quibus in ludo quodam usi sunt Romani.

134. *His.* Cultellis quorum manubria ossea sunt.—Et ideo vilia.

136. *Structor.* Vide. S. V. v. 120.

137. *Pergula.* Pergulae cellulae erant in quibus artifices opera sua venalia exponebant, et artium professores eas publicè docebant.—*Trypheri doctoris,* structoris clarissimi qui pergulam in suburâ habuit, ibique artem fercula scindendi discipulis tradebat.

138. *Sumine.* Mammæ suillæ post partum recentem exsecræ, et lactis plenæ *sumen* dictæ sunt.—*Pygargus.* Caprea Libyca.

139. *Scythicæ volucres,* quæ a Phaside Colchidis flumine *Phasianæ* dicuntur.—*Phœnicopterus avis* Africana, quæ pinnae habet colore Phœnicio.

140. *Oryx.* Caprea unicornis e Gætuliâ.—*Hebeti.* Ferrum usu assiduo hebetatur.

141. *Ulmea cana.* Ea enim quæ dissecant discipuli simulacra sunt ciborum ex ulmo sive alio ligno vili conficta—quæ tamen *lautissima* videntur.

142. Servus meus rudis, ait poeta, non didicit acitè subducere furto partes

Novit avis noster tirunculus, ac rudis omni
 Tempore, et exiguae furtis imbutus ofellæ.
 Plebeios calices, et paucis assibus emtos, 145
 Porriget incultus puer, atque a frigore tutus :
 Non Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
 Quisquam erit, et magno : cum posces, posce Latine.
 Idem habitus cunctis, tonsi, rectique capilli,
 Atque hodie tantum propter convivia pexi. 150
 Pastoris duri hic est filius, ille bubulci.
 Suspirat longo non visam tempore matrem,
 Et casulam et notos tristes desiderat hædos
 Ingenui vultûs puer, ingenuique pudoris,
 Quales esse decet, quos ardens purpura vestit : 155
 Hic tibi vina dabit, diffusa in montibus illis,
 A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit :
 Namque una atque eadem est vini patria, atque ministri.
 Nostra dabunt alios hodie convivia ludos :
 Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis 160
 Altisoni dubiam facientia carmina palmam.
 Quid refert, tales versus quâ voce legantur ?
 Sed nunc dilatis averta negotia curis,
 Et gratum requiem dona tibi, quando licebit
 Per totam cessare diem : non fenoris ulla 165
 Mentio ; nec, primâ si luce egressa, reverti
 Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor,

ciborum delicatiorum, quam talia apud me rarò videt ; novit solummodò furta parvuli cujuslibet, et vilis, qualia ipse mihi apponere soleo.

146. *A frigore tutus.* Crassâ veste tectus.

147. *Non Phryx aut Lycius.* Divites enim maximâ curâ servos e Græciâ et Asiâ comparabant elegantes. — *Mangone*, qui servos peregrinos vendebat.

148. *Posce Latine.* Cùm servi Itali sint.

150. *Propter convivia pexi*, qui vulgo incompti et hirsuti sunt.

164. *Ejus pudoris est servus*, quem præ

se gerere debent juvenes nobiles, qui ardente, splendidâ purpurâ vestiuntur.

168. *Eadem est vini patria.* Non longe petita sunt vina neque transmarina.

160. *Conditor Iliados cantabitur.* Recitabit aliquis Homeri carmina.

161. *Maronis carmina* ita eximia ut dubium faciant annon ipsum Homerum superaverit.

162. *Quâ voce.* Pulcra erunt carmina, etsi servus, qui ea recitat non ita dulcem habeat vocem.

165. *Cessare.* Nihil omninò agere, aut curare.

167. *Bilem tibi contrahat uxor.* Ne

Humida suspectis referens multicia rugis,
 Vexatasque comas, et vultum auremque calentem.
 Protinus ante meum, quidquid dolet, exue limen : 170
 Pone domum, et servos, et quidquid frangitur illis,
 Aut perit : ingratos, ante omnia, pone sodales.
 Interea Megalesiacæ spectacula mappæ
 Idæum solenne colunt, similisque triumpho
 Præda caballorum prætor sedet, ac (mihi pace 175
 Immensæ nimisæque licet si dicere plebis)
 Totam hodie Romam Circus capit; et fragor aurem
 Percutit, eventum viridis quo colligo panni.
 Nam, si deficeret, mœstam attonitamque videres
 Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis 180
 Consulibus. Spectent juvenes, quos clamor, et audax
 Sponsio, quos cultæ decet assedissee puellæ :
 Spectent hoc nuptæ juxta recubante marito,
 Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis.
 Nostra bibat verum contracta cuticula solem, 185
 Effugiatque togam. Jam nunc in balnea, salvâ
 Fronte, licet vadas, quamquam solida hora supersit
 Ad sextam. Facere hoc non possis quinque diebus
 Continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ
 Magna. Voluptates commendat rarior usus. 190

iram tibi excitet uxor eo die, etai eam suspectam habetas, sed curarum omnium obliviscere.

168. *Multicia*. Vestes tenues.—Enumerantur signa quæ eam suspectam reddunt.

170. Omne, quod tibi dolet, e mente abijce, simul ac domum meam intraveris.

171. *Pone domum*. Obliviscere domûs, et servorum.

178. *Megalesiacæ spectacula mappæ*. Megalesia ludi Circenses erant in honorem Cybeles.—*Mappa* signum ludis committendis pro ipsis ludis.—Spectacula autem in honorem Deæ Idææ exhibita Idæum solemne colere dicuntur.

175. *Præda caballorum prætor*. Cujus res familiaris insumitur in equos alendos,

qui in ludis Circensibus currai ejus jungantur. — *Pace plebis*. *superius* dictum.

178. *Viridis panni*. Cui colori favebat populus. Vid. Sat. VII. 114.

182. *Audax sponsio* facta pro victoriâ hujus sive illius factionis.

184. Licentiam ludorum innuit poeta.

186. *Bibat*, fruatur. — *Contracta*, in rugas,—vetula.

186. *Togam*. Turbas hominum, negotia.—*Jam nunc*, etai quinta tantum diei hora sit.

187. *Salvâ fronte*. Sine pudore—cùm convivia ab horâ sextâ die festo non indecora sint.

188. *Liberiis indulget*, quam semel tantummodo faciendum est.

SATIRA DUODECIMA.

—♦—

*Juvenalis Corvino scribit, se vota Diis persoluturum esse propter
reditum Catulli,—inde obiter in hæredipetas graviter invehitur.*

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
 Quâ festus promissa Deis animalia cespes
 Exspectat. Niveam Reginæ ducimus agnam :
 Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maurâ.
 Sed procul extensum petulans quatit hostia funem, 5
 Tarpeio servata Jovi, frontemque coruscat ;
 Quippe ferox vitulus, templis maturus et aræ,
 Spargendusque mero, quem jam pudet ubera matris
 Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
 Si res ampla domi, similisque affectibus esset, 10
 Pinguior Hispullâ traheretur taurus, et ipsâ
 Mole piger, nec finitimâ nutritus in herbâ ;
 Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
 Iret, et a grandi cervix ferienda ministro,

2. *Cespes festus.* Ara e vivo cespite festo die exstructa.

3. *Reginæ.* Junoni.

4. *Par vellus.* Agna velleris nivei dabitur Minervæ pugnanti cum *Gorgone Maurâ*, ope Ægidis, cujus in medio caput erat Medusæ Gorgonis, in finibus Mauritanis a Perseo interfectæ.

6. *Frontem coruscat.* Caput jactat, sicut solent juvenes.

8. *Quem jam pudet ubera matris ducere.* Qui matrem spernit, et jam linquit.

9. *Vexat robora.* Satis notum est, ut juvenes in arborum truncos frontes, et cornua, quasi vires tentantes, leviter impingere gaudeant.

10. Si divitiæ mihi essent pares gaudio, quod ob reditum amici sentio.

11. *Hispullâ.* Matronâ quâdam pingui.

12. *Finitimâ in herbâ.* Non in agris suburbanis, sed in pascuis Clitumni pinguibus nutritus, quod crassitie et colore ostenderet.

- Ob redivitum trepidantis adhuc, horrendaque passi 15
 Nuper, et incolumem sese mirantis amici.
 Nam, præter pelagi casus, et fulguris ictum
 Evasi, densæ cœlum abscondere tenebræ
 Nube unâ; subitusque antennas impulit ignis;
 Cum se quisque illo percussus crederet, et innox 20
 Attonitus nullum conferri posse putaret
 Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
 Talia, tam graviter, si quando poëtica surgit
 Tempestas. Genus ecce aliud discriminis: audi,
 Et miserere iterum, quamquam sint cætera sortis 25
 Ejusdem: pars dira quidem, sed cognita multis,
 Et quam votivâ testantur fana tabellâ
 Plurima: pictores quis nescit ab Iside pasci?
 Accidit et nostro similis fortuna Catullo.
 Cum plenus fluctu medius foret alveus, et jam, 30
 Alternum puppis latus evertentibus undis
 Arboris incertæ, nullam prudentia cani
 Rectoris conferret opem; decidere jactu
 Cœpit cum ventis.
 Fundite, quæ mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus, 35
 Præcipitare volens etiam pulcherrima, vestem
 Purpuream, teneris quoque Mæcenatibus aptam,
 Atque alias, quarum generosi graminis ipsum

16. *Trepidantis adhuc.* Qui nuper rediit.

18. *Evasi*, ab amico.—Quod Catullus evasit.

19. *Nube unâ.* Per totum cœli spatium.

21. Quisque attonitus, cum vela flagrantia vidit, credidit naufragium tanto minus esse incendio malum, ut *conferri* (comparari) non posset.

23. Quum poeta tempestatem depingit, ea enumerat, quæ reverâ Catullo accidere.

25. *Sortis ejusdem.* Et si hæc quæ dicturus sum multis accidere; quod testantur tabulæ votivæ, quibus naufragia depinguntur, et quæ in templis collocantur.

28. *Ab Iside pasci.* Quoniam in ejus potissimum templo suspendebantur tabulæ in quibus depicta erant naufragia; quibus pingendis lucrum faciebant pictores.

32. *Latus arboris incertæ*, navis fluctuantis, quæ modo in dextrum modo in levum latus ventis jactabatur.

38. *Decidere.* Litem finire.—Cœpit Catullus pacisci cum ventis, eâ conditione, ut ejectis bonis suis, salva esset vita.

37. *Mæcenatibus.* Delicatis quibuslibet.—Ita. l. 66.

38. Oviurn Hispanarum vellera ab ipse graminis naturâ, et aquis fontis Bœtici colore eximie infusa dicta sunt.

Infecit natura pecus, sed et egregius fons
 Viribus occultis, et Bæticus adjuvat ær. 40
 Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
 Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
 Et dignum sitiente Pholo, vel conjuge Fusci.
 Adde et bascaudas, et mille escaria, multum
 Cælati, biberat quo callidus emtor Olynthi. 45
 Sed quis nunc alius, quâ mundi parte, quis audet
 Argento præferre caput, rebusque salutem?
 Non propter vitam faciunt patrimonia quidam:
 Sed, vitio cæci, propter patrimonia vivunt.
 Jactatur rerum utilium pars maxima: sed nec 50
 Damna levant: tunc, adversis urgentibus, illuc
 Recidit, ut malum ferro submitteret; ac se
 Explicat angustum, discriminis ultima quando
 Præsidia afferimus, navem factura minorem.
 I nunc, et ventis animam committe, dolato 55
 Confisus ligno, digitis a morte remotus
 Quattuor, aut septem, si sit latissima tæda!
 Mox cum reticulis, et pane, et ventre lagenæ,
 Adspice sumendas in tempestate secures.
 Sed postquam jacuit planum mare, tempora postquam 60

42. *Parthenio.* Cælatore eximio.—
Cratera ita capacem, ut urnam caperet.

43. *Dignum* ex quo biberet sitiens
Pholus Centaurus.—*Conjuge Fusci.* Ebriâ
 quâdam.

44. *Bascaudas.* Vasa.—*Multum cælati.* Multa pocula, aliaque ejusmodi
 cæлата.

45. *Ex quibus biberat Philippus*
Macedoniæ rex. Quamobrem pluris aesti-
 mabantur.

47. *Caput.* Vitam.

50. *Jactatur.* In mare ejicitur.—*Sed*
nec damna, jactura bonorum, *levant* peri-
 culum navis.

52. *Recidit.* Res eò redacta est.

53. *Explicat angustum.* Expedit,
 extrahit e difficultatibus et periculis qui-
 bus in angustias redactus erat.—*Discri-*

minis ultima præsidia. Ultima remedia
 periculis adhibita.

54. *Navem factura minorem.* Abscin-
 dendo malum.

57. *Si sit latissima tæda.* Nauta
 inter mortem et se ipsum nihil habet
 præter singulas tabulas, quæ nunquam
 plus quam quattuor digitos aut septem
 crassitudinis habent.—*Tæda* pro tabulâ
 sicut *pinus* pro nave.

59. *Sumendas secures.* Memor sis,
 quum navigare cœperis, præter ea quæ
 ad victum necessaria sumâ, secures quo-
 que tibi sumendas esse ut malum auc-
 cidas.

60. *Tempora prospera vectoris.* Quum
 fortuna ejus qui navi præerat secunda
 erat.

Prospera vectoris, fatumque valentius Euro,
 Et pelago; postquam Parcæ meliora benignâ
 Pensa manu ducunt hilares, et staminis albi
 Lanificæ; modicâ nec multum fortior aurâ
 Ventus adest; inopi miserabilis arte cucurrit 65
 Vestibus extentis, et, quod superaverat unum,
 Velo prora suo: jam deficientibus Austria,
 Spes vitæ cum sole redit: tum gratus Iulo,
 Atque novercali sedes prælata Lavino,
 Conspicitur sublimis apex, cui candida nomen 70
 Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen,
 Et nunquam visis triginta clara mamillis.
 Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,
 Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rursum,
 Quæ pelago occurrunt medio, longèque relinquunt 75
 Italiam: non sic igitur mirabere portus,
 Quos natura dedit: sed truncâ puppe magister
 Interiora petit Baianæ pervia cymbæ
 Tuti stagna sinûs. Gaudent ibi vertice raso
 Garrula securi narrare pericula nautæ. 80
 Ite igitur, pueri, linguis animisque faventes,
 Sertaque delubris, et farra imponite cultris,
 Ac molles ornate focos, glebamque virentem:

61. *Fatum valentius Euro.* Fatum quo salus nautarum continebatur plus tempestate valuit.

63. *Staminis albi lanificæ.* Filum album facientes, quod feliciorum portendit vitam.

66. *Vestibus extentis.* Quibus pro velis uti coacti sunt, velis cum malo in mare projecta.

67. *Velo prora suo.* Velo minore in prorâ.

68. Manè redit spes; tum conspiciunt nautæ montem, quem Iulus Lavinio (a novercâ suâ ita dicto) prætulit, ubi Albam condidit.

70. *Cui candida nomen scrofa dedit.* Vid. Virg. *Æn.* III. 389—VIII. 42. et 81.

71. *Sumen.* Sus. Pars pro toto,—De sumine. Vid. S. XI. 138.

74. *Tyrrhenamque Pharon.* Turrim in portu Ostiæ ad exemplar Phari Alexandrini exstructam. — *Porrecta brachia,* quæ longe in mare procurrant, et portum utrinque includunt.

76. Longè mirabilior est portus Ostiæ arte exstructus, quàm quos ipsa natura usquam paravit.

78. *Baianæ pervia cymbæ.* Ubi in aquis tranquillis tuta esset cymba parva, qualem apud Baias in lacu Lucrino habent.

79. *Vertice raso.* Crines eorum qui e periculo magno salvi evaserant abscissi Diis offerri solebant.

83. *Glebamque virentem.* Aram e cespite vivo.

Jam sequar; et, sacro (quod præstat) rite peracto,
 Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas 85
 Accipiunt fragili simulacra nitentia cerâ.
 Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
 Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
 Cuncta nitent: longos erexit janua ramos,
 Et matutinis operitur festa lucernis. 90
 Nec suspecta tibi sint hæc, Corvine. Catullus,
 Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos
 Tres habet hæredes. Libet expectare, quis ægram
 Et claudentem oculos gallinam impendat amico
 Tam sterili. Verum hæc nimia est impensa: coturnix 95
 Nulla unquam pro patre cadet. Sentire calorem
 Si cœpit locuples Gallita, et Paccius, orbi,
 Legitime fixis vestitur tota tabellis
 Porticus: exsistunt, qui promittant hecatomben;
 Quâtenus hic non sunt, nec venales elephantî, 100
 Nec Latio, aut usquam nostro sub sidere talis
 Bellua concipitur; sed, furvâ gente petita,
 Arboribus Rutulis et Turni pascitur agro,
 Cæsaris armentum, nulli servire paratum
 Privato: siquidem Tyrio parere solebant 105
 Hannibali, et nostris ducibus, regique Molosso

84. *Sacro (quod præstat) rite peracto.* Sacra præstantiora, publicè et Diis majoribus oblata.

86. *Deorum domesticorum simulachra* e cerâ erant, et parva.

88. *Omnes violæ colores.* Violas omnium colorum.

89. *Cuncta nitent, festa sunt.*—Janus affixi sunt rami virides.

90. *Matutinis lucernis.* Lampades die festo ad januas etiam claro in die suspendebantur.

91. Poeta Corvinum monet, ne eum suspectum habeat, quasi hæc lætitiâ senis Catulli gratiam captalet.

93. *Libet expectare, quis.* Diù expectes necesse est prius quàm invenire possis aliquem qui pro salute ejus, qui hæredes habet, quidlibet vilissimum Diis sacrificet.—*Ægram et claudentem oculos.* Morientem, atque inde viliores.

95. *Hæc.* Gallina.—*Coturnix.* Pro quâvis ave vilissima. — *Patre.* Eo qui hæredes habet.

96. *Calorem.* Febrem.

98. *Legitimè.* Ritè. — *Fixis.* Suspendis in parietibus. — *Tabellis.* Votivis.—*Porticus.* Ædium, atque templorum.

100. *Quatenus hic non sunt elephantî,* quos Diis promitterent, si possent. Quidlibet enim pro orbis promittere parati sunt.

102. *Elephantî a furvâ (nigrâ) gente* allati in saltibus juxta Ardeam Rutulorum olim metropolin pascuntur.

104. *Cæsaris armentum.* Imperatores olim elephantos in spectacula alebant.

106. *Nostris ducibus.* In bellis Punicis duces Romani elephantis captis in

Horum majores, ac dorso ferre cohortes,
 Partem aliquam belli, et euntem in proelia turrim.
 Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Histrum
 Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras, 110
 Et cadat ante lares Gallitæ, victima sola
 Tantis digna Deis, et captatoribus horum.
 Alter enim, si concedas mactare, vovebit
 De grege servorum magna aut pulcherrima quæque
 Corpora; vel pueris et frontibus ancillarum 115
 Imponet vittas: et, si qua est nubilis illi
 Iphigenia domi, dabit hanc altaribus; etsi
 Non sperat tragicæ furtiva piacula cervæ.
 Laudo meum civem, nec comparo testamento
 Mille rates: nam si Libitinam evaserit æger, 120
 Delebit tabulas, inclusus carcere nassæ,
 Post meritum sane mirandum, atque omnia soli
 Forsan Pacuvio breviter dabit: ille superbus
 Incedet victis rivalibus. Ergo vides, quam
 Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis. 125
 Vivat Pacuvius, quæso, vel Nestora totum:
 Possideat, quantum rapuit Nero: montibus aurum
 Exæquet; nec amet quemquam, nec ametur ab ullo!

hostem utebantur.—*Regi Molosso.* Pyrrho Epirotarum regi.—*Molossi.* Gens Epiri.

107. *Horum.* Elephantorum, quos alii Cæsar.

108. *Partem aliquam*, non minimam.—Quot homines dorso ferat elephantus, satis notum est.

109. *Nulla mora est* per istos hereditas famosas quin illud ebur (elephantus) in aras duceretur.—Ita enim facerent, si elephantorum Romæ copia esset.

112. *Tantis Deis.* Divitibus atque orbis, quos colant homines sequè ac Deos.

113. *Alter enim.* Pacuvius, si humanas victimas mactare liceret, servos suos pro salute divitum voveret.

116. *Imponet vittas.* Servorum aut ancillarum capitibus, quasi victimarum.

117. *Iphigenia.* Filia, quam Deis mactet, sicut Agamemnon filiam suam Iphigeniam.

118. Etsi Pacuvius non speret fore

ut filia sua mortem effugiat, sicut Iphigenia, supposita in locum ejus cervæ.—*Tragicæ.* Quam Tragicæ sinxerunt.

119. Facetè poeta Pacuvium præponit Agamemnoni.—Salutem, inquit, totius classis divitis testamento minime parem censeo.

120. *Libitinam evaserit.* Mortem effugerit.

121. Dives delebit tabulas testamenti quod ante fecerat, et inclusus carcere nassæ, artibus Pacuvii irretitus velut piscis in nassæ (calathio vimineo quo hodie utimur) omnia Pacuvio relinquet.

126. Videre licet quantum pretium mors filie Pacuvio afferre posset.—*Mycenis.* Ita a patriâ suâ dicitur Iphigenia.—Pacuvii autem filia facetè eo nomine vocatur.

128. *Nestora totum.* Quot annos vixit Nestor.

128. Nihil habet poeta crudelius quod in caput Pacuvii imprecetur.

SATIRA DECIMA TERTIA.

*Poeta Calvinum monet, ne nimium quasi in facinore inusitato
perturbetur, eò quod amicus depositum abnegaverit.*

EXEMPLO quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet auctori. Prima est hæc ultio, quod, se
Judice, nemo nocens absolvitur; improba quamvis
Gratia fallaci prætoris vicerit urnâ.
Quid sentire putas omnes, Calvine, recenti 5
De scelere, et fidei violatæ crimine? Sed nec
Tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus; nec rara videmus,
Quæ pateris: casus multis hic cognitus, ac jam
Tritus et e medio Fortunæ ductus acervo. 10
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere major.
Tu quamvis levium minimam exiguanque malorum
Particulam vix ferre potes, spumantibus ardens
Visceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus 15

1. *Exemplo malo.* Scelustum. — Calvinum solatur poeta monendo scelustum minimè pœnas effugere, quem nequitia conscientia angat.

4. Quamvis reus judicium gratiâ absolutus sit.

6. *Sed nec.* Aliæ sequuntur causæ, propter quas Calvino minùs dolendum sit; primùm quod tale damnum ei diviti parum nocere possit,—deinde quòd hujusmodi scelus minimè jam rarum aut mirum sit.

10. *E medio Fortunæ ductus acervo* Qualem Fortuna sæpè protulit.

12. *Vulnere major.* Major quàm quem damnum poscere videatur.

13. Tu damnum hoc parvum patienter perferre nequis.

14. *Spumantibus.* Estuantibus bile et ira.

15. *Sacrum.* Depositum enim abnegare impium habebatur.

Depositum. Stupet hæc, qui jam post terga reliquit
 Sexaginta annos, Fonteio consule natus?
 An nihil in melius tot rerum proficis usu?
 Magna quidem, sacris quæ dat præcepta libellis
 Victrix Fortunæ Sapientia. Ducimus autem 20
 Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
 Nec jactare jugum, vitâ didicere magistrâ.
 Quæ tam festa dies, ut cesset prodere furem,
 Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum
 Quæsitum, et partos gladio vel pyxide nummos? 25
 Rari quippe boni: numerus vix est totidem, quot
 Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.
 Nona ætas agitur, pejoraque sæcula ferri
 Temporibus; quorum scelerei non invenit ipsa
 Nomen, et a nullo posuit Natura metallo. 30
 Nos hominum Divûmque fidem clamore ciemus,
 Quanto Fæsidium laudat vocalis agentem
 Sportula. Dic, senior bullâ dignissime, nescis,
 Quas habeat Veneres aliena pecunia? nescis,
 Quem tua simplicitas risum vulgo moveat, cum 35
 Exigis a quoquam, ne pejeret, et putet ullis

16. Tibine, ait poeta, hæc mira videntur, qui tot per annos, rerum usu edoctus, Romanos expertus sis mores?

18. *In melius proficis.* Sapientior factus es.

19. Magna est ea sapientia, quæ præceptis suis libris traditis homines fortunæ minas contemnere docet, sed ii quoque felices sunt, qui hoc idem experientiâ didicere.

22. *Jactare jugum.* Impatenter ferre incommoda vitæ.—Boves enim impatientes et feroces jugum quatunt, et jactant.

23. Quotidie committuntur flagitia, neque ulla dies est tam sancta, ut in eâ nequeas furem comprehendere.

25. *Gladio.* Vi.—*Pyxide.* Veneno—quod in eâ condebatur.

27. *Thebarum portæ.* Septem numero, ut et ostia Nili.

28. Fingebant Etrusci rerum periodum

e decem sæculis constare.—Ex his autem octo præteritis, e quibus unum quidque priore deterius fuerat.

30. Ita scelestæ est ætas, ut natura ei nullum a metallo nomen imposuerit.

31. Nos, quasi in pio et casto sæculo viveremus, hominum Deûmque fidem testamur propter hujusmodi facinora exclamantes, tanto clamore, quanto utuntur Fæsidii clientes quum eum malè agentem laudant spe sportulæ.—*Sportula.* Turba spe sportulæ accipiendæ conductæ.—I. 84.

33. *Senior bullâ dignissime.* Senex digne qui inter pueros referaris propter rerum imperitiam.—*Bulla* puerorum est insigne.—V. 164.

34. *Quas habeat Veneres.* Quàm grata sit avaris.

35. Ridet te vulgus si quem speres perjurium timere, et Deos sceleris vindices.

Esse aliquod numen templis, aræque rubenti ?
 Quondam hoc indigenæ vivebant more, prius quam
 Sumeret agrestem, posito diademate, falcem
 Saturnus fugiens: tunc, cum virguncula Juno, 40
 Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris;
 Nulla super nubes convivias Cœlicolarum,
 Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor
 Ad cyathos, et jam siccato nectare tergens
 Brachia Vulcanus Liparæâ nigra tabernâ. 45
 Prandebat sibi quisque Deus; nec turba Deorum
 Talis, ut est hodie; contentaque sidera paucis
 Numinibus miserum urgebant Atlanta minori
 Pondere: nondum aliquis sortitus triste profundi
 Imperium, aut Siculâ torvus cum conjuge Pluton. 50
 Nec rota, nec Furiæ, nec saxum, aut vulturis atri
 Pœna; sed infernis hilares sine regibus umbræ.
 Improbis illo fuit admirabilis ævo.
 Credebant hoc grande nefas, et morte piandum,
 Si juvenis vetulo non assurrexerat, et si 55
 Barbato cuicumque puer, licet ipse videret
 Plura domi fraga, et majores glandis acervos.
 Tam venerabile erat præcedere quattuor annis;
 Primaque par adeo sacræ lanugo senectæ !

37. *Rubenti sanguine victimarum.*

38. *Indigenæ hoc sancto vivebant more* aureo sæculo, quo regnavit *Saturnus* prius quam ex imperio a filio suo ejectus agros Latii coleret.

40. *Tunc non ita multi colebantur Dei.*—*Juno virguncula* erat; Jupiter puer in Idæ montis Cretensis antris latebat, neque adhuc in cœlum venerant qui vinum funderent, *puer Iliacus* Ganymedes, neque *Herculis* uxor Hebe, neque *Vulcanus* brachia sua nigra detergens postquam pocula nectaris ebiberat.—*Liparæâ.* Vulcani officina in insulâ *Liparâ* esse fingebatur.

46. *Sibi quisque.* Unusquisque solus. —Neque enim luxuriæ dediti sunt.

48. *Atlanta.* Atlas mons cœlum humeris suis ferre dicebatur.—*Sidera* itaque

(sive cœlum) graviora facta sunt tot novis illatis Deis.

49. Nemo tum temporis erat rex inferorum, quod imperium postea adeptus est Pluton cum *Siculâ conjuge* Proserpinâ, quam in Sicilia errantem rapuit.

51. Poetæ nondum fabulas tradiderant de pœnis mortuorum.—De *Rota* Ixionis, *Furiis*, *Sazo* Syisiphi, aut *Vulture* atro qui Tityum lacerabat.

53. *Admirabilis.* Inusitatum aliquid et mirum.

57. Etiam si ditior esset.—Primi erant hominum cibi, et inde primæ divitiæ, *fraga* et *glandes*.

59. Ita in honore habebantur seniores ut etiam ii, quibus prima crescebat lanugo, a pueris paulo junioribus colerentur.

- Nunc, si depositum non inficietur amicus, 60
 Si reddat veterem, cum totâ ærugine, follem,
 Prodigiousa fides, et Tuscis digna libellis,
 Quæque coronatâ lustrari debeat agnâ.
 Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri
 Hoc monstrum puero, aut miranti sub aratro 65
 Piscibus inventis, et fetæ comparo mulæ,
 Sollicitus, tamquam lapides effuderit imber,
 Examenve apium longâ consederit uvâ
 Culmine delubri; tamquam in mare fluxerit amnis
 Gurgitibus miris et lactis vortice torrens. 70
 Intercepta decem quereris sestertia fraude
 Sacrilegâ? quid si bis centum perdidit alter
 Hoc arcana modo? majorem tertius illâ
 Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
 Tam facile et pronum est superos contemnere testes, 75
 Si mortalis idem nemo sciat! Adspice, quantâ
 Voce neget! quæ sit ficti constantia vultûs!
 Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina, jurat,
 Et Martis frameam, et Cirrhæi spicula vatis,
 Per calamos venatricis pharetramque Puellæ, 80
 Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem:
 Addit et Herculeos arcus, hastamque Minervæ,
 Quidquid habent telorum armamentaria cœli.
 Si vero et pater est: Comedam, inquit, flebile natâ
 Sinciput elixi, Pharioque madentis aceto. 85

61. Nunc si quis depositum justè reddat, mirum habetur.—*Follem* crumenam, saccum.—*Cum totâ ærugine.* Cum totâ pecuniâ intactâ, et quæ eam ob causam æruginem contraxit.

62. Prodigium esse videtur dignum, quod cum aliis prodigiis in haruspicum libris notetur, et sacrificiis lustratur.—*Tuscis.* Ex Etruriâ haruspices plurimi erant.

66. *Comparo.* Par prodigium esse censeo.

68. *Uvâ.* Globo apes inter se nectuntur in formam racemi.—Prodigia autem hic

enumerata apud Livii historias persæpe celebrantur.

73. *Arcana.* Secretâ apud aliquem deposita, ita ut nequeant testes proferri.

78. Juramenta omnia suscipiet.—*Fulmina Tarpeia* Jovis Capitolini.—*Frameam* gladium sive hastam.—*Cirrhæi vatis.* Apollinis a Cirrhâ Phocidis oppido.

84. *Si pater est* addit horribilem impressionem, se filii sui *sinciput* (hic pro capite) manducaturum, nisi verum sit, quod asseverat.

86. Facetè addit poeta quali cum condi-

Sunt, in Fortunæ qui casibus omnia ponant,
 Et nullo credant mundum rectore moveri,
 Naturâ volvente vices et lucis et anni;
 Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangunt.
 Est alius, metuens ne crimen poena sequatur : 90
 Hic putat esse Deos, et pejerat, atque ita secum :
 Decernat, quodcumque volet, de corpore nostro
 Isis, et irato feriat mea lumina sistro,
 Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.
 Et phthisis, et vomicæ putres, et dimidium crus 95
 Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram
 Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyrâ, nec
 Archigene : quid enim velocis gloria plantæ
 Præstat, et esuriens Pisææ ramus olivæ?
 Ut sit magna, tamen certe lenta ira Deorum est. 100
 Si curant igitur cunctos punire nocentes,
 Quando ad me venient? sed et exorabile Numen
 Fortasse experiar : solet his ignoscere : multi
 Committunt eadem diverso crimina fato :
 Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema. 105
 Sic animum, diræ trepidum formidine culpæ,
 Confirmat : tunc te sacra ad delubra vocantem
 Præcedit, trahere immo ultro, ac vexare paratus.
 Nam, cum magna malæ superest audacia causæ,
 Creditur a multis fiducia. Mimum agit ille, 110

mento filii caput edere paratus sit.—
Phario. Egyptio. — Pharos. Egypti
insula parva.

88. Qui *Fortunæ casibus omnia* dirigi credunt, ii minimè timebunt juramentum falsò suscipere, quum Deos esse, qui pœnas exigant, negent.

90. *Alius.* Etiam si metuat ne poena sequatur, tamen se lucro præsentē solatur.

93. *Sistro.* Æreum crepitaculum erat sistrum quod Isis, et sacerdotes ejus gerebant.

95. Anne hæc Deorum pœnæ, inquit pauper, tantæ sunt ut timeam eas simul cum divitiis accipere?

98. *Locupletem.* Cum divitiis conjunctam,

97. *Ladas.* Agilis quilibet et velox, qualis erat Ladas Alexandri cursor qui in olympicis palmam tulit.—Melius est tardum esse et divitem, quam velocem ac pauperem.—*Si non eget Anticyrâ.* Nisi demens sit.—In Anticyrâ enim nascebatur Hellebori (insanis medicinæ) genus optimum.—*Archigene.* Medico.

99. *Esuriens ramus.* Præmium cum paupertate.

108. *Trahere ultro paratus.* Tantum adest ab eo ut timeret.

109. Cum magna adsit audacia, creditur a multis innocentis fiduciā esse.

110. *Mimum agit.* Partes agit, quales scurra in Catulli mimo aliquo.

Urbani qualem fugitivus scurra Catulli :
 Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis,
 Vel potius, quantum Gradivus Homericus : Audis,
 Jupiter, hæc, nec labra mōves, cum mittere vocem
 Debueras, vel marmoreus, vel aëneus ? aut cur 115
 In carbone tuo chartâ pia thura solutâ
 Ponimus, et sectum vituli jecur, albaque porci
 Omenta ? ut video, nullum discrimen habendum est
 Effigies inter vestras statuamque Vagellâ.
 Accipe, quæ contra valeat solatia ferre, 120
 Et qui nec Cynicos, nec Stoïca dogmata legit,
 A Cynicis tunicâ distantia ; non Epicurum
 Suspicit exigui lætum plantaribus horti.
 Curentur dubii medicis majoribus ægri ;
 Tu venam vel discipulo committe Philippi. 125
 Si nullum in terris tam detestabile factum
 Ostendis, taceo ; nec pugnis cædere pectus
 Te veto, nec planâ faciem contundere palmâ ;
 Quandoquidem accepto claudenda est janua damno,
 Et majore domûs gemitu, majore tumultu, 130
 Planguntur nummi, quam funera ! Nemo dolorem
 Fingit in hoc casu, vestem deducere summam
 Contentus, vexare oculos humore coacto.
 Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.
 Sed si cuncta vides simili fora plena querelâ ; 135

113. *Gradivus Homericus.* Mars apud Homerum.

115. *Marmoreus, vel aëneus.* Tantum est facinus, ut dignum sit in quod exclames etiam e statuâ marmoreâ.

116. Aut cui bono aris tuis thus imponimus, solutâ chartâ in quâ thus involutum est ?

118. *Ut video.* Nisi pœnas tanto pro scelere exigas, statuas tuæ mihi videntur nihilo præstantiores esse statuis *Vagellâ* hominis stulti.

120. *Accipe solatia,* quæ ego afferre valeam, nullius Philosophi præceptis edoctus.

122. *A Cynicis tunicâ distantia.* Parum distat inter Cynicos et Stoïcos.

123. *Suspicit.* Miratur.

124. *Ægri dubii.* Ii, quorum salus dubia est.—Eos, qui majore afficiuntur dolore solentur philosophi, tu autem audias licet indoctum.—*Philippi.* Medici indocti.

127. Non vetabo, quin maximè luctui indulgeas.

131. *Nemo* amissâ pecuniâ, dolorem fingit, sicut in funere, veste mutatâ et paucis expressis lacrymis.—Dolorem enim reverâ omnes sentiunt.

Si, decies lectis diversâ parte tabellis,
 Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
 Arguit ipsorum quos litera, gemmaque princeps
 Sardonychum, oculis quæ custoditur eburnis;
 Ten', o delicias ! extra communia censes 140
 Ponendum ? quî tu gallinæ filius albæ,
 Nos viles pulli nati infelicibus ovis ?
 Rem pateris modicam, et mediocri bile ferendam,
 Si flectas oculos majora ad crimina. Confer
 Conductum latronem, incendia sulfure cœpta, 145
 Atque dolo, primos cum janua colligit ignes :
 Confer et hos, veteris qui tollunt grandia templi
 Pocula adorandæ robiginis, et populorum
 Dona, vel antiquo positas a rege coronas.
 Hæc ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus, qui 150
 Radat inaurati femur Herculis, et faciem ipsam
 Neptuni ; qui bracteolam de Castore ducat.
 An dubitet, solitus totum conflare Tonantem ?
 Confer et artifices mercatoreinque veneni,
 Et deducendum corio bovis in mare, cum quo 155
 Clauditur adversis innoxia simia fatis.

136. Si sæpe fiat, ut, *tabellis* (cautionibus, obligationibus) non semel sed *decies*, et *diversâ* in *parte* (varii locis) coramque testibus qui eas subsignârunt, *lectis* a creditore, et ipsâ debitorum manu scriptis, tamen hæc *chirographa* (has tabulas) conficta et adulterina, ideoque *supervacua* (quibus nulla insit vis probandi) esse dicant il, *quos arguit* (convincit) *ipsorum litera* (scriptura, manus,) et *sardonyx* (sigillum gemmæ insculptum,) tu minimè causam habes, propter quam ita indigneris.

137. *Chirographa ligni*. Cautiones manu debitoris in tabulis ligneis scriptæ.

140. *O delicias ! O hominem ridiculum — Extrâ communia ponendum*, quasi cæteris graviora passus sis. — Vel—te casibus naturæ eximendum esse censes ?

141. *Qui*, quâ ratione præ ceteris felix habendus es, nos autem viliores et minore in fortunâ nati ?

143. *Bile*. Irâ.

144. *Confer* compara cum tuo damno *latronem conductum* ad necem alicui inferendam.—*Incendia sulfure januæ* appposito excitata.

148. *Adorandæ robiginis*. Adoranda propter vetustatem.

150. Alii sunt, qui aurum ab ipsis Deorum simulacris detrahant.

153. Cur autem furta huiusmodi minora recusaret, qui totam Jovis effigiem ablatam in liquidum redigere solitus est ?

155. *Deducendum in mare*. Parricidam, quem in sacco coriaceo cum simiâ, serpente, gallo, et cane inclusum in mare aut flumen mergebant.

156. *Simia faceté innoxia* dicitur, quæ penam nullo scelere meruit.

Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus Urbis
 Usque a lucifero, donec lux occidat, audit ?
 Humani generis mores tibi nôsse volenti
 Sufficit una domus : paucos consume dies, et 160
 Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.
 Quis tumidum guttur miratur in Alpibus ? aut quis
 In Meroë crasso majorem infante mamillam ?
 Cærule quis stupuit Germani lumina, flavam
 Cæsariem, et madido torquentem cornua cirro ? 165
 Nempe quod hæc illis natura est omnibus una.
 Ad subitas Thracum volucres, nubemque sonoram,
 Pygmæus parvis currit bellator in armis :
 Mox impar hosti, raptusque per aëra curvis
 Unguibus a sævâ fertur grue : si videas hoc 170
 Gentibus in nostris, risu quatiare : sed illic,
 Quamquam eadem assidue spectentur proelia, ridet
 Nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.
 Nullane perjuri capitis, fraudisque nefandæ,
 Poena erit ? Abreptum crede hunc graviore catenâ 175
 Protinus, et nostro (quid plus velit ira ?) necari
 Arbitrio : manet illa tamen jactura ; nec unquam
 Depositum tibi sospes erit : sed corpore trunco
 Invidiosa dabit minimus solatia sanguis.
 At vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ. 180

167. Hæc minima est pars scelerum, quæ ad se delata Rutilius Gallicus urbis præfectus quotidie a mane ad vesperam audit.

160. *Una domus.* Rutilii Gallici, ubi scelera omnia audire licet.

161. *Aude dicere.* Dic, si audeas.—Non audebis te ipsum miserum dicere cum tua damna aliis comparaveris.

162. *Tumidum guttur.* Gens adhuc in Alpibus est, quorum plurimi ingentem habent in cervice tumorem. Eos hodie *Gottres* dicimus.

163. *Meroë.* Insulâ Nili.—*Mamillam.* Mulieris.

164. *Cærule lumina.* Quæ in Italiâ

rara erant.—*Cirros* madidatos in cornua utrinque capitis torquebant Germani.—Poeticè autem *Cæsaries* torquere dicitur. Germani autem ferè omnes ita caput ornabant.

167. *Nubemque sonoram.* Multitudinem gruum.—Nota est de pygmæis et gruibus fabula.

175. *Abreptum crede hunc.* Finge eum catenâ oneratum abductum esse, quid tibi prodesset ? — Damnum enim manet, et præterea sanguis etiam minimus a corpore ejus effusus invidiam tibi conflabit.

180. Respondet Calvinus. — Deinde iterum versu 181 poeta.

Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
 Interdum, aut levibus, videas flagrantia causis.
 Quantulacunque adeo est occasio, sufficit iræ.
 Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis
 Ingenium, dulcique senex vicinus Hymetto, 185
 Qui partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
 Accusatori nollet dare. Plurima felix
 Paulatim vitia atque errores exuit omnes,
 Prima docet rectum, Sapientia: quippe minuti
 Semper et infirmi est animi exiguique voluptas 190
 Ultio: continuo sic collige, quod vindictâ
 Nemo magis gaudet, quam femina. Cur tamen hos tu
 Evasisse putes, quos diri conscia facti
 Mens habet attonitos, et surdo verbere cædit,
 Occultum quatiente animo tortore flagellum? 195
 Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis,
 Quas et Cædicius gravis invenit, et Rhadamanthus,
 Nocte dieque suum gestare in pectore testem.
 Spartano cuidam respondit Pythia vates,
 Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret 200
 Depositum retinere, et fraudem jure tueri
 Jurando: quærebat enim, quæ numinis esset
 Mens, et an hoc illi facinus suaderet Apollo.
 Reddidit ergo metu, non moribus; et tamen omnem
 Vocem adyti dignam templo, veramque probavit, 205

184. *Chrysippus* stoicus non diceret vindictam tantum esse bonum, neque *Thales*, neque *Socrates* *Hymetto* monti Attico vicinus.

186. Qui ipsâ in morte venenum accusatori suo vindictæ causâ non dedisset.

187. *Felix* Philosophia, quæ homines felices reddit, multa exuit vitia, sed primum omnium docet quid sit verè *rectum*, justum.

191. *Sic collige*. Ab hoc disce ultionem infirmi animi voluptatem esse, nempe quòd vindictâ maximè gaudeat femina.

194. *Surdo*. Tacito, inaudito.

196. Pœnas sentiunt graviore, quam quas invenit *Cædicius* aulicus *Neronis* crudelis, aut *Rhadamanthus* iudex apud inferos.

199. *Spartano cuidam*. *Glaucus* Epicydis filius dubitavit an redderet *Milesio* cuidam pecuniam apud se depositam;—consulentem ergo oraculum respondit *Deus* eum non impunitum fore quod etiam dubitasset in tali re.—Vid. *Herodot.*—VI. 86.

204. *Reddidit ergo metu* oraculi non propter virtutis amorem. Itaque pœnam non effugit.

Exstinctus totâ pariter cum prole domoque,
 Et, quamvis longâ deductis gente, propinquis.
 Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
 Nam, scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
 Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit? 210
 Perpetua anxietas nec mensæ tempore cessat,
 Faucibus ut morbo siccis, interque molares
 Difficili crescente cibo; sed vina misellus
 Exspuit: Albani veteris pretiosa senectus
 Displicet: ostendas melius, densissima ruga 215
 Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
 Nocte brevem si forte indulsit cura soporem,
 Et toto versata toro jam membra quiescunt;
 Continuo templum, et violati numinis aras,
 Et (quod præcipuis mentem sudoribus urget) 220
 Te videt in somnis: tua sacra et major imago
 Humanâ turbat pavidum, cogitque fateri.
 Hi sunt, qui trepidant, et ad omnia fulgura pallent,
 Cum tonat: exanimes primo quoque murmure cœli;
 Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed 225
 Iratus cadat in terras, et iudicet ignis.
 Illa nihil nocuit? curâ graviore timetur
 Proxima tempestas, velut hoc dilata sereno.
 Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
 Si cœpère pati, missum ad sua corpora morbum 230
 Infesto credunt a numine: saxa Deorum

207. *Propinqui* quoque perière, etsi genus suum ab antiquâ parte stirpis ejus ducerent; ita ut minùs arcte cognati essent.

208. *Sola voluntas*. Scelus enim non admisit Glaucus.—Dubitavit tantum an admitteret.

210. *Cedo*. Dic, quas pœnas eum datum esse credas, si *conata peregit*.

213. *Crescente cibo*. Faucibus hærente donec major fieri videatur.—*Vina exspuit*. Quia nullam percipit voluptatem.

214. Etiam vetus vinum Albanum displicet.—Et si melius dederis, frons

ei contrahitur, quasi acre dedisses Falernum.

221. *Tua imago* ei in insomniis major corpore humano videtur.

223. *Hi*. Consilii facinoris.

225. Non expectant ignem fortuitum casurum esse, sed a cœlo in se vindicem sceleris venturum. Deinde si illa tempestas nihil nocuerit proximam trepidi expectant tempestatem, quasi dies serenus fatum suum tantum distulerit.

231. *Saxa Deorum hæc credunt*.—Credunt Deos morbis quasi telis uti.

Hæc et tela putant. Pecudem spondere sacello
 Balantem, et Laribus cristam promittere galli,
 Non audent: quid enim sperare nocentibus ægris
 Concessum? vel quæ non dignior hostia vitâ? 235
 Mobilis et varia est ferme natura malorum.
 Cum scelus admittunt, superest constantia: quid fas,
 Atque nefas, tandem incipiunt sentire, peractis
 Criminibus: tamen ad mores natura recurrit
 Damnatos, fixa et mutari nescia: nam quis 240
 Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
 Ejectum semel attritâ de fronte ruborem?
 Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno
 Flagitio? Dabit in laqueum vestigia noster
 Perfidus, et nigri patietur carceris uncum, 245
 Aut maris Ægæi rupem, scopulosque frequentes
 Exsulibus magnis. Poenâ gaudebis amarâ
 Nominis invisi; tandemque fatebere lætus,
 Nec surdum nec Tiresiam quemquam esse Deorum.

232. Vota suscipere non audent Deis, quibus se infensos esse sciunt.

235. *Quæ non dignior hostia vitæ.* Victima, cujus vitam promittit scelestus si ipse salvus evaserit, dignior est tali homine vitæ.

237. *Superest constantia.* Plus habent audaciæ, quam satis est.

240. *Damnatos.* Scelestos, quorum nequitias ipsi conscii sunt.

242. *Attritâ de fronte.* Durâ, et quæ pudorem sentire nequit.

244. *Dabit in laqueum vestigia.* In vincula olim ducetur.

245. *Uncum* in carceris muro affixum, cui catenæ adligatæ sunt.

246. *Exilium patietur.*—Vid. I. 62.

249. *Tiresiam*, cæcum, instar Tiresiæ, ut non videat hominum facinora.

SATIRA DECIMA QUARTA.

Liberorum nequitia ab ipsis parentibus plerumque oritur.

PLURIMA sunt, Fuscine, et famâ digna sinistra,
Et nitidis maculam hæsuram figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
Si damnosa senem juvat alea, ludit et hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo. 5
Nec melius de se cuiquam sperare propinquo
Concedet juvenis, qui radere tubera terræ,
Boletum condire, et eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit, nebulone parente,
Et canâ monstrante gulâ. Cum septimus annus 10
Transierit puero, nondum omni dente renato,
Barbatus licet admoveas mille inde magistros,
Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu

2. Quæ labem turpitudinis in res aliter præclaras inurant.

5. *Bullatus*. Qui adhuc puer est, et bullam gerit.—*Fritillo*. Vasculo, in quo tali et tessera concutiantur.

6. Nec spes est filii mores meliores quam parentis fore, a quo gulæ indulgere didicerit.

7. *Radere*. Corticem cultello abradere.—*Tubera terræ*. Quæ hodiè dicimus 'Truffles.'

8. *Eodem jure*. Quo utitur pater.

9. *Ficedulas*. Aves parvulas in deliciis maximè habitas.—*Mergere*. Totas devorare.—Ita hunc locum exponit vir

eruditissimus Ruperti. — Equidem ita intelligere mallet.—Puer a patre discit quomodo saporem optimum ficedulis addat mergendo eas eodem jure, quo coctas perfundi solent.—Homines enim gulæ dediti varias mortes variis invenere animalibus.—Ita. Horatius. Lib. II. Sat. 4. 17.

Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno;
Hoc teneram faciet.

10. *Canâ gulâ*. Sene gulæ dedito.

12. *Barbatus*. Philosophos, qui barbam alebant.—*Hinc inde*. Romanos, Græcosque.

Semper, et a magnâ non degenerare culinâ.
 Mitem animum, et mores modicis erroribus æquos, 15
 Præcipit, atque animas servorum et corpora nostrâ
 Materiâ constare putat, paribusque elementis;
 An sævire docet, Rutilus? qui gaudet acerbo
 Plagarum strepitu, et nullam Sirena flagellis
 Comparat, Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus; 20
 Tum felix, quoties aliquis, tortore vocato,
 Uritur ardenti, duo propter lintea, ferro.
 Quid suadet juveni lætus stridore catenæ,
 Quem mire afficiunt inscripta ergastula, carcer
 Rusticus? 25
 Sic natura jubet: velocius et citius nos
 Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
 Cum subeunt animos auctoribus. Unus et alter
 Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benignâ,
 Et meliore luto, finxit præcordia Titan: 30
 Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
 Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
 Abstineas igitur damnandis: hujus enim vel
 Una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
 Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis 35
 Turpibus ac pravis omnes sumus; et Catilinam

14. *A magnâ non degenerare culinâ.* Non minùs luxuriôsè quàm pater ejus vivere.

15. *An pater Rutilus mitem animum filios docebit, an sævitiam,* cùm ipse penis servorum gaudeat, et familiæ suæ tam metuendus sit, quam fuère olim Læstrygonum rex Antiphates, aut Cyclops Polyphemus.

19. *Nullam Sirena.* Nullam vocem etiam dulcissimam.

22. *Uritur ardenti ferro.* Servis propter flagitia notæ inurebantur.—*Duo propter lintea.* Minimam ob causam.—*Vilia ob lintea amissa seu subrepta.*

23. *Catenæ.* Compedum, quibus servi in ergastulis vincuntur.

24. *Inscripta ergastula.* In quibus

servi inscripti sunt, sive stigmatibus fronti inusto notati.

25. *Rusticus.* In villis enim, non in oppidis erant ergastula.

27. *Magnis auctoribus.* Quam ii, quorum exempla contemplerur, magnam habeant auctoritatem, sicut parentes.

30. *Titan.* Prometheus, cujus pater Iapetus unus e Titanibus fuisse dicitur, ex limo primum hominem formâsse fingitur.

32. *Trahit,* ducit eos *orbita,* vitæ ratio, *monstrata diu,* usitata, quam in parentibus suis diu viderant.

33. *Hujus enim vel una potens ratio est.* Ad hoc suadendum, satis argumenti est, quæ sequitur, ratio.

Quocumque in populo videas, quocumque sub axe :
 Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus usquam.
 Nil dictu fœdum visuque hæc limina tangat,
 Intra quæ puer est : procul hinc, procul inde puellæ 40
 Lenorum, et cantus pernoctantis parasiti.
 Maxima debetur puero reverentia : si quid
 Turpe paras, ne tu pueri contemseris annos :
 Sed peccaturo obstet tibi filius infans :
 Nam, si quid dignum censoris fecerit irâ 45
 Quandoque, et similem tibi se non corpore tantum,
 Nec vultu dederit, morum quoque filius, et qui
 Omnia deterius tua per vestigia peccet,
 Corripies nimirum, et castigabis acerbo
 Clamore, ac post hæc tabulas mutare parabis. 50
 Unde tibi frontem libertatemque parentis,
 Cum facias pejora senex, vacuumque cerebro
 Jam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?
 Hospite venturo, cessabit nemo tuorum.
 Verre pavementum ; nitidas ostende columnas ; 55
 Arida cum totâ descendat aranea telâ ;
 Hic leve argentum, vasa aspera tergeat alter ;
 Vox domini furit instantis, virgamque tenentis.
 Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
 Atria displiceant oculis venientis amici, 60

38. *Bruti avunculus.* Cato Uticensis.—Homines praves ubique invenire licet, boni autem et fortes rarius occurrunt.

40. *Puella lenorum.* Meretrices, quas adducunt lenones.

43. *Ne tu pueri contemseris annos.* Ne credas filium tuum, per setatem, turpitudinem eorum, quæ agis, nescire.

47. *Morum quoque filius* Cujus mores patris moribus similes sunt, ut corpus corpori.

50. Si quando te ipsum imitatus sit, odio eum prosequeris, atque e tabulis rejicies, quasi indignus esset, qui hæres fieret.

51. *Frontem.* Severitatem. — Quo vultu filium increpabis?

52. Cùm adeo insanus sis, ut cucurbita opus sit, quæ capiti tuo inani adhibita insaniam levet. — *Cucurbita.* Instrumentum, quo utuntur chirurgi ad sanguinem elicendum e cute, præcipuè in partibus capiti propinquis. — *Hoc.* Quasi poeta senis caput digito monstraret. — *Ventosa.* Aere plena.

54. Si hospes tibi venturus sit maxime habes curam ne quid oculos ejus offendant, ita ut nemo e famulis tuis otiosus sit.

56. *Arida.* Macra, tenuis.

57. *Vasa aspera.* Signis exstantibus ; cælati.

59. *Miser trepidas.* Anxius es. Curis cruciaris.

Ne perfusa luto sit porticus : et tamen uno
 Semodio scobis hæc emendat servulus unus.
 Illud non agitas, ut sanctam filius omni
 Adspiciat sine labe domum, vitioque carentem?
 Gratum est, quod patriæ civem populoque dedisti, 65
 Si facis, ut patriæ sit idoneus, utilis agris,
 Utilis et bellorum et pacis rebus agendis.
 Plurimum enim intererit, quibus artibus et quibus hunc tu
 Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
 Nutrit, et inventâ per devia rura lacertâ : 70
 Illi eadem sumtis quærun animalia pinnis.
 Vultur, jumento et canibus crucibusque relictis,
 Ad fetus properat, partemque cadaveris affert.
 Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, et se
 Pascentis, propriâ cum jam facit arbore nidos. 75
 Sed leporem aut capream famulæ Jovis et generosæ
 In saltu venantur aves : hinc præda cubili
 Ponitur : inde autem, cum se matura levârit
 Progenies, stimulante fame, festinat ad illam,
 Quam primum prædam rupto gustaverat ovo. 80
 Ædificator erat Cetronius, et modo curvo
 Litore Caietæ, summâ nunc Tiburis arce,
 Nunc Prænестinis in montibus, alta parabat
 Culmina villarum, Græcis longèque petitis
 Marmoribus vincens Fortunæ atque Herculis ædem ; 85
 Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides.

61. *Et tamen hæc mendæ minimo sumptu, minimoque labore corrigi possunt.*

63. Ita anxius es ut domus nitida sit ; nullam autem curam geris ut in castâ domo vitisque carente filius tuus instituat ?

65. Natum procreâsse, si eum benè instituas, patriæ gratum est, si malè, damnum.

69. Ipsa quoque animalium exempla docent mentibus et moribus infixa hærrere, quæ ab ineunte ætate, et a parentibus discuntur.

72. *Crucibus.* Quibus non modo servi, sed etiam sicarii et homicidæ adfigebantur.

74. Itaque vultur simul ac adoleverit eodem, cui adsuevit, cibo vescitur.

76. *Famulæ Jovis.* Aquilæ.

80. *Rupto ovo.* Cùm ovo exclusa esset.

82. *Tibur, Præneste.* Urbes Latii non procul a Româ locis editis sitæ.— Præneste celebre erat templum Fortunæ.— Tibure autem templum erat Herculis.

86. *Posides spado.* Claudii Cæsaris

Dum sic ergo habitat Cetronius, imminuit rem,
Fregit opes: nec parva tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas. 90

Quidam, sortiti metuentem sabbata patrem,
Nil præter nubes et cœli numen adorant;
Nec distare putant humanâ carne suillam,
Quâ pater abstinuit; mox et præputia ponunt:
Romanas autem soliti contemnere leges, 95
Judaicum ediscunt et servant ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moses:
Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti:
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos.
Sed pater in causâ, cui septima quæque fuit lux 100
Ignava, et partem vitæ non attigit ullam.

Sponte tamen juvenes imitantur cætera: solam
Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.
Fallit enim vitium specie virtutis et umbrâ
Cum sit triste habitu, vultuque et veste severum. 105
Nec dubie, tamquam frugi, laudatur avarus,
Tamquam parcus homo, et rerum tutela suarum
Certa magis, quam si fortunas servet easdem
Hesperidum serpens, aut Ponticus. Adde, quod hunc, de
Quo loquor, egregium populus putat acquirendi 110

libertus ædes et villas ædificabat quæ
Capitolia Romana magnificentia super-
abant.

89. Cetronii filius exemplum patris
secutus ruinam sibi attulit.

91. *Metuentem sabbata patrem.* Ju-
dæum sabbata religiose colentem et obser-
vantem.

92. Quod Judæi nulla in templis simu-
lachra deorum haberent, Romani eos nubes
et cælum colere credebant.

93. Abstinent a carne suillâ, eâdem curâ
quâ alii a carne humanâ.—Deinde legem a
patribus traditam observantes præputia
quoque circumcidunt.

98. *Non monstrare vias.* Judæi non
nisi Judæis eadem sacra colentibus ulla

præstant officia.—Nemini nisi Judæo viam
monstrant, necque sitientes ad fontem
deducunt, præter Judæos.—*Verpos.* Ju-
dæos, circumcisos, recutitos.

101. *Ignava.* Laboris et negotii
expers.—*Partem vitæ non attigit ullam.*
Nullam partem vitæ negotiorum suscepit.

102. Cætera autem patrum vitia saltem
sponte imitantur pueri, avaritiam autem
imitari ferè coguntur, quum pro virtute
laudetur.

109. *Hesperidum serpens,* qui Hesper-
idum hortos et poma custodiebat. *Draco*
autem *Ponticus* aureum vellus in Ponto
apud Colchos servabat.

Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris.
 Sed crescunt quocumque modo, majoraque fiunt
 Incude assiduâ, semperque ardente camino.
 Et pater ergo animi felices credit avaros,
 Qui miratur opes, qui nulla exempla beati 115
 Pauperis esse putat: juvenes hortatur, ut illam
 Ire viam pergant, et eidem incumbere sectæ.
 Sunt quædam vitiorum elementa: his protinus illos
 Imbuit, et cogit minimas ediscere sordes.
 Mox acquirendi docet insatiabile votum. 120
 Servorum ventres modio castigat iniquo,
 Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet unquam
 Mucida cœrulei panis consumere frusta,
 Hesternum solitus medio servare minutal
 Septembri; nec non differre, in tempora cœnæ 125
 Alterius, conchem æstivam, cum parte lacerti
 Signatam, vel dimidio putrique siluro,
 Filaque sectivi numerata includere porri.
 Invitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.
 Sed quo divitias hæc per tormenta coactas, 130
 Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,
 Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?

111. *Fabris.* Acquirendi artificibus.
Avaris.

112. *Quocumque modo,* quantumvis turpi.
 "Rem: si possis rectè, si non quocumque
 modo rem." Hor. — *Incude assidud.*
Stadio et curâ assiduâ.

115. *Nulla exempla* exstitisse credit
 pauperum et simul felicium.

117. *Sectæ.* Vitæ rationi.

119. *Minimas sordes.* Quæ avaritiæ
 principia sunt, et quasi elementa.

120. *Moz.* Ita paulatim docet.

121. *Castigat.* Cruciat esurientes coer-
 cens.

123. *Mucida.* Ob longum situm. —
Cœrulei. Nigri.

125. *Medio Septembri.* Cibos hesternos
 servat eo etiam in mense, quo Romæ
 pestilens sævit sæstus, ideoque obsonia

citius corrumpuntur. — *Minutal.* Obsonia
 ex variis rebus minutatim concisis.

126. *Conchem.* Fabam cum cortice
 elixam, — *æstivam*, ideoque duriorum quam
 primo veris tempore esset. — *Lacerti.*
Piscis vilis.

127. *Signatam.* Notâ appositâ ad
 fraudes servorum prohibendas. — *Siluro.*
Piscis genus vile in Nilo abundans erat
silurus.

128. *Porrum* est vel *capitatum*, in caput
 nutritum, vel sectile, quod vilius est;
 quum surculi virides secantur. — *Fila.*
Surculi. — *Numerata* ne unum surripere
 possit servus.

129. *Aliquis de ponte.* Mendicis
 recusaret ad talem venire cœnam. — Vid.
Sat. 4. — 116.

130. *Quo divitias.* Scilicet habes. —
Tormenta. Curas. — *Animi sollicitudines.*

Interea pleno cum turget sacculus ore,
 Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crevit;
 Et minus hanc optat, qui non habet. Ergo paratur 135
 Altera villa tibi, cum rus non sufficit unum,
 Et proferre libet fines; majorque videtur,
 Et melior, vicina seges: mercaris et hanc, et
 Arbusta, et densâ montem qui canet olivâ.
 Quorum si pretio dominus non vincitur ullo, 140
 Nocte boves macri, lassoque famelica collo
 Jumenta, ad virides hujus mittentur aristas;
 Nec prius inde domum, quam tota novalia sævos
 In ventres abeant, ut credas falcibus actum.
 Dicere vix possis, quam multi talia plorent, 145
 Et quot venales injuria fecerit agros.
 Sed qui sermones? quam foedæ buccina famæ?
 Quid nocet hæc? inquit: tunicam mihi malo lupini,
 Quam si me toto laudet vicinia pago,
 Exigui ruris paucissima farra secantem. 150
 Scilicet et morbis et debilitate carebis,
 Et luctum et curam effugies, et tempora vitæ
 Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur;
 Si tantum culti solus possederis agri,
 Quantum sub Tatio populus Romanus arabat! 155
 Mox etiam fractis ætate, ac Punica passis
 Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiosque Molossos,

135. *Paratur.* Alteram mercaris.

139. *Canet olivâ.* Mons canet floribus olivarum quibus consitus est.

140. Si quis tibi vicinus sit ager, quem dominus vendere nonvult, injuriis eum lacessis, ut inde abire, et agros vendere cogatur.

141. *Macri, famelica.* Domini ob avaritiam.

143. *Novalia.* Agri, qui alternis seruntur annis.—Hic pro segete.

144. *Actum.* Rem peractam esse.

146. Quot agrorum dominos injuriæ coegerunt ut agros suos venderent.

147. *Sed qui sermones.* Quales de avaro fiunt sermones.—Quam foeda est ejus fama.—*Buccina* famæ tribuitur, quæ omnia voce clarâ divulgat.

148. *Tunicam mihi malo lupini.* Verba avari.—Laudes omnium vicinorum non fabæ folliculo aestimo.—Si pauper essem.

151. Respondet poeta.—Scilicet credis te felicem fore, si tantum agri possederis, quantum populus universus Tatio sub rege colebat.

156. *Mox.* Paulo post Tatii regnum.

157. *Immanem.* Bello potentem.—*Molossos.* Epiroticos.—Enses Epirotarum quos duxit Pyrrhus.

Tandem pro multis vix jugera bina dabantur
 Vulneribus : merces hæc sanguinis atque laboris
 Nullis visa unquam meritis minor, aut ingratæ 160
 Curta fides patriæ. Saturabat glebula talis
 Patrem ipsum, turbamque casæ, quâ feta jacebat
 Uxor, et infantes ludebant quattuor, unus
 Vernula, tres domini : sed magnis fratribus horum,
 A scrobe vel sulco redeuntibus, altera cœna 165
 Amplior, et grandes fumabant pultibus ollæ.
 Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
 Inde fere scelerum causæ ; nec plura venena
 Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum
 Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido 170
 Indomiti censûs : nam, dives qui fieri vult,
 Et cito vult fieri : sed quæ reverentia legum,
 Quis metus aut pudor est unquam properantis avari?
 Vivite contenti casulis et collibus istis,
 O pueri, Marsus dicebat et Hernicus olim, 175
 Vestinusque senex ; panem quæramus aratro,
 Qui satis est mensis : laudant hoc numina ruris,
 Quorum ope et auxilio, gratæ post munus aristæ,
 Contingunt homini veteris fastidia quercûs.
 Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto 180

160. *Nullis visa curta fides patriæ.* Nemini patria visa est minus dedisse quam pacta esset.—*Curta.* Manca, imperfecta.

161. *Glebula.* Ager parvulus.

164. *Unus Vernula.* Unus ex infantibus servæ filius est domi natus,—tres autem ipsius domini filii,—ipsi mox domini futuri.—Notatur domûs simplicitas ubi plures sunt domini quam servi.

166. *A scrobe.* A fodiendo. — *Vel sulco,* ab agro arando.—*Altera cœna,* parvulus enim cœna exigua jam antè apposita erat.—*Pultibus.* Puls, pauperum cibus, ex farinâ, fabis, aut hordeo parabatur, quâ Romani ante panis usum vescebantur.

171. *Indomiti.* Magni, immensi.

174. *Vivite contenti.* Inducitur] sermo *Marsi Hernici Vestinique senis* cum filiis suis, quo laudatur morum priscorum frugalitas. — Gentes sunt laboribus bellisque asperæ. E quibus Marsi inter Æquos et Pelignos siti sunt,—Hernici in Latio,—Vestini inter flumina Aternum et Vomanum.

179. *Quorum auxilio* fit ut homines quercûs fructum, priscorum cibum fastidire possint.

180. *Nil vetitum,* iniquum, *fecisse volet* homo frugalis, qui vestitum propter usum quem præstat assumit, quemque non pudet habitu crasso uti.

Per glaciem perone tegi ; qui submovet Euros
 Pellibus inversis : peregrina, ignotaque nobis,
 Ad scelus atque nefas, quæcumque est, purpura ducit.

Hæc illi veteres præcepta minoribus : at nunc,
 Post finem auctumni, mediâ de nocte supinum 185
 Clamosus juvenem pater excitat : Accipe ceras ;
 Scribe, puer ; vigila ; causas age ; perlege rubras
 Majorum leges, aut vitem posce libello.
 Sed caput intactum buxo, naresque pilosas
 Annotet, et grandes miretur Lælius alas. 190
 Diræ Maurorum attegias, castella Brigantum,
 Ut locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
 Afferat : aut, longos castrorum ferre labores
 Si piget, et trepidum solvunt tibi cornua ventrem
 Cum lituis audita, pares, quod vendere possis 195
 Pluris dimidio ; nec te fastidia mercis
 Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra :
 Neu credas ponendum aliquid discriminis inter
 Unguenta et corium : lucri bonus est odor ex re
 Quâlibet. Illa tuo sententia semper in ore 200
 Versetur, Dis atque ipso Jove digna, poëtæ :
 “ Unde habeas, quærit nemo ; sed oportet habere.”

181. *Pero*. Corium crudum.

182. *Pellibus inversis*. Quæ introrsum pilos habent.

183. *Quæcumque est*. Priscus enim ille, qui loquitur, purpuram nondum viderat.

185. *Post finem autumnii*. Brevioribus jam diebus antelucanam lucubrationem incipiebant Romani.

186. *Ceras*. Tabulas ceratas.

187. *Rubras majorum leges*. Veteres Romani librorum principia ac titulos minio notabant.—*Vitem posce libello*. Pete centurionatum libello supplice.—*Vitem*. Centurionis insigne.—*Quâ milites castigabat*.

189. Exhibe te inculum, ac pilosum, ut militis idoneus videaris.—*Buxo*. Pectine buxo.—*Alas grandes*. Hirsutas.—*Lælius* pro quovis imperatore.

191. *Attegias*. Casas, mapalia.—*Brigantum*, Britannis populi.

192. Ut centurio primi pili fias.—*Locupletem aquilam*.—Auream aquilam quam custodiit centurio primi pili.—*Quæ dignitas* admodum quæstiosa erat.

194. Si cornuum lituorumque sonus timorem tibi excitet, mercaturam exerce.

196. Ne fastidias merces viliores, aut fætidias, sicut coria, quæ trans Tiberim portanda sunt ; ibi enim opera putida conficiebantur.

199. *Lucri bonus est odor ex re quâlibet*. Vespasiani ferè verba.

201. *Dis atque ipso Jove digna*. Ironice hoc dictum esse nemo non videbit.—*Poëtæ*. Ennii.

Hoc monstrant vetulæ pueris repentibus assæ :
 Hoc discunt omnes, ante Alpha et Beta, puellæ.
 Talibus instantem monitis quemcumque parentem 205
 Sic possem affari : Dic, o vanissime, quis te
 Festinare jubet ? meliorem præsto magistro
 Discipulum : securus abi : vincêris, ut Ajax
 Præteritit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
 Parcendum teneris : nondum implevêre medullas 210
 Maturæ mala nequitia : cum pectere barbam
 Cœperit, et longi mucronem admittere cultri,
 Falsus erit testis, vendet perjuriam summâ
 Exiguâ, et Cereris tangens aramque pedemque.
 Elatam jam crede nurum, si limina vestra 215
 Mortiferâ cum dote subit : quibus illa premetur
 Per somnum digitis ! nam quæ terrâque marique
 Acquirenda putas, brevior via conferet illi.
 Nullus enim magni sceleris labor. Hæc ego nunquam
 Mandavi, dices olim, nec talia suasi, 220
 Mentis causa malæ tamen est, et origo, penes te.
 Nam quisquis magni censûs præcepit amorem,
 Et lævo monitu pueros producit avaros,
 Dat libertatem, et totas effundit habenas
 Curriculo : quem si revoces, subsistere nescit, 225
 Et te contempto rapitur, metisque relictis.
 Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
 Permittas : adeo indulgent sibi latius ipsi.

203. *Repentibus*. Parvulis. — *Assæ*. Nutrices siccæ ac vetustæ.

204. *Alpha et Beta*. Prima litterarum elementa.

207. *Festinare*, ut filios tuos quam primum avaritiâ imbuas. — *Præsto*. Spondeo pro filio tuo, eum avaritiæ magis deditum fore ipso magistro.

211. Summa nequitia, qualis est parentis, nondum in animum ejus intimum penetravit.

212. *Mucronem cultri*. Novaculam.

214. Jurantes aram tangebant, sive Deorum genua et pedes.

216. *Elatam* in sepulchrum, — mortuam. — Crede natum tuum uxorem suam occisurum, si in domum ejus dotem mortiferam, mortis suæ causam attulerit.

216. *Premetur*. In jugulo.

217. *Terrâque marique*. Labore assiduo.

220. Quamvis affirmes te hujusmodi scelera filio tuo nunquam suavisse, sed tamen qui avaritiâ filium suum imbuat, ille reverâ ad omnia eum scelera promovet, atque excitat.

223. *Lævo monitu*. Præceptis perversis.

Cum dicis juveni, stultum, qui donet amico,
 Qui paupertatem leveat attollatque propinqui; 230
 Et spoliare doces, et circumscribere, et omni
 Crimine divitias acquirere, quarum amor in te,
 Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantum
 Dilexit Thebas, si Græcia vera, Menœceus:
 In quorum sulcis legiones, dentibus anguis, 235
 Cum clypeis nascuntur, et horrida bella capessunt
 Continuo, tamquam et tubicen surrexerit unâ.
 Ergo ignem, cujus scintillas ipse dedisti,
 Flagrantem late, et rapientem cuncta videbis.
 Nec tibi parceretur misero; trepidumque magistrum 240
 In caveâ magno fremitu leo tollet alumnus.

Nota mathematicis genesis tua: sed grave tardas
 Exspectare colus: morieris stamine nondum
 Abrupto: jam nunc obstas, et vota moraris:
 Jam torquet juvenem longa et cervina senectus. 245
 Ocyus Archigenen quære, atque eme, quod Mithridates
 Composuit, si vis aliam decerpere ficum,
 Atque alias tractare rosas: medicamen habendum est,
 Sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.

229. Quum puerum paululum a virtute recedere doces, inde fit ut omnia scelera admittat.

231. *Circumscribere*. Decipere,—fraudare.

233. *Deciorum*, qui se pro patriâ morti devoverunt.

234. *Menœceus* Creontis Thebani regis filius Marti se immolavit, ut secundum Tiresiæ vaticinium clives sui victoriam reportarent.—*Si Græcia vera*. Si Græcis credendum est scriptoribus, qui tot et tam mira fingere solent, qualia sunt, quæ sequuntur.

235. *Quorum*. Thebanorum.—*Cadmi* autem historia omnibus satis nota est.

237. *Tubicen*, qui sonitu bellicoso pugnantium animos excitaret.

238. *Ignem*. Avaritiam.—*Scintillas*. Prima elementa.

240. Filius te ipsum patrem suum

interficiet, sicut leo magistrum suum a quo nutritur, in caveâ dilacerat.

242. Filius *mathematicos*, astrologos de annis tuis consulat; si autem vitam longam tibi promiserint, eam tibi ipse eripiet.—*Tardas colus*. Vitæ stamina, quæ fuis suis Parcæ ducunt.

243. *Stamine nondum abrupto*. Ante naturalem vitæ terminum.

245. *Cervina senectus*. Cervorum senectuti par.

246. *Archigenem*. Medicum.—*Quod Mithridates composuit*. Antidotum.

247. Si vis autumnii fractus, et veris rosas decerpere, id est, annum per alium vivere.

248. *Medicamen*. Mithridaticum, antidotum.

249. *Et pater et rex*. Quoniam his temporibus patri a liberis non minus metuendum est, quam tyranno a civibus.

Monstro voluptatem egregiam, cui nulla theatra, 250
 Nulla æquare queas prætoris pulpita lauti,
 Si spectes, quanto capitis discrimine constant
 Incrementa domûs, æratâ multus in arcâ
 Fiscus, et ad vigilem ponendi Castora nummi,
 Ex quo Mars ultor galeam quoque perdidit, et res 255
 Non potuit servare suas. Ergo omnia Floræ
 Et Cereris licet, et Cybeles, aulæa relinquas;
 Tanto majores humana negotia ludi.

An magis oblectant animum jactata petauro
 Corpora, quique solet rectum descendere funem; 260
 Quam tu, Coryciâ semper qui puppe moraris,
 Atque habitas, Coro semper tollendus et Austro,
 Perditus, ac vilis sacci mercator olentis:
 Qui gaudes pingue antiquæ de litore Cretæ
 Passum, et municipes Jovis advexisse lagenas? 265
 Hic tamen ancipiti figens vestigia plantâ
 Victum illâ mercede parat, brumamque famemque
 Illa reste cavet: tu, propter mille talenta,
 Et centum villas, temerarius. Adspice portus,

260. *Monstro voluptatem.* Promitto tibi voluptatem majorem quam quæ a ludis scenicis percipitur, si labores consideraveris, quos subit avarus ut rem suam augeat.

261. *Prætoris pulpita.* Ludi scenici a prætore dati.—*Pulpitum.* Suggestus ubi recitabant histriones.

264. *Fiscus.* Corbis viminea, in quam pecunia condebatur.—*Ad Castora ponendi.* Pecuniæ etiam in templis deponebantur.

265. In Castoris templo pecunia deponebatur, ex quo arcæ in templo Martis compilatæ sunt, ipsiusque Dei galea furto subrepta.

266. Poteris ergo cuncta ludorum genera contemnere, ex quo minus voluptatis percipies, quam si varia negotia, incommoda, et pericula, quæ avarus subit, respexeris.

267. *Aulæa*, quæ in ludis exhibentur, pro ipsis ludis.

269. An magis ridiculum est petauristas videre et funambulos, quam mercatores? cum tamen illi pericula subeunt ut victum parent, hi ut aurum cumulent.—*Petauro.* Machinâ in altum suspensâ in quam quasi volatu sese ferebant petauristæ, qui varias hujusmodi artes exercebant.

260. *Qui solet.* Funambulus.

261. *Coryciâ.* Cretensi, — a Coryco Cretæ urbe.

262. *Semper tollendus.* Semper in potestate ventorum.

263. *Sacci olentis.* Opobalsami, aut malobathri. Et aliorum hujusmodi.

265. *Passum.* Vinum Cretense ex uvis passis.—*Municipes Jovis.* Ex eâdem cum Jove patriâ, qui in Cretâ nutritus dicitur.

266. *Hic tamen.* Funambulus.

268. *Illâ reste.* Quâ incedit.

Et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est jam 270
 In pelago: veniet classis, quocumque vocârit
 Spes lucri: nec Carpathium, Gætulaque tantum
 Æquora transiliet; sed, longe Calpe relictâ,
 Audiet Herculeo stridentem gurgite solem.
 Grande operæ pretium est, ut tenso folle reverti 275
 Inde domum possis, tumidâque superbus alutâ,
 Oceani monstra et juvenes vidisse marinos.
 Non unus mentes agitat furor: ille, sororis
 In manibus, vultu Eumenidum terretur et igni:
 Hic, bove percusso, mugire Agamemnona credit, 280
 Aut Ithacum. Parcat tunicis licet atque lacernis,
 Curatoris eget, qui navem mercibus implet
 Ad summum latus, et tabulâ distinguitur undâ;
 Cum sit causa mali tanti, et discriminis hujus,
 Concisum argentum in titulos faciesque minutas. 285
 Occurrunt nubes et fulgura: Solvite funem,
 Frumenti dominus clamat, piperisque coëmti;
 Nil color hic cœli, nil fascia nigra minatur;
 Æstivum tonat. Infelix hac forsitan ipsâ
 Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur 290
 Obrutus, et zonam lævâ morsuque tenebit.
 Sed cujus votis modò non suffecerat aurum,

270. *Magnis trabibus.* Navibus.—*Plus hominum est in pelago quam in terrâ.*

273. *Calpe.* Hispaniæ promontorium ad *gurgilem Herculeum*, fretum Gaditanum, in quod sol se mergere, et instar candentis ferri in aquis stridere a poetis dicitur.

275. *Tenso folle.*—*Tumidâ alutâ*, sacco pecuniæ pleno.

277. *Oceani monstra.* Belluas marinas.—*Juvenes marinos.* Tritonas, Nereidas.

278. *Non unus mentes agitat furor.* Varia sunt insanis genera, inter quæ referenda est potissimum avaritia.—*Ille.* Orestes, qui etiam cum soror ejus Electra eum maximâ curâ tractabat, ante oculos

furias semper habuit.—*Igni.* Faces enim gerebant furis.

280. *Hic.* Ajax. Qui boves, et oves occidit, credens se Agamemnona, Ulyssem, aliosque sibi infensos trucidare.

281. *Parcat tunicis licet*, quamvis non vestes suas laceret, sicut agunt furiosi, sed tamen insanus est, et curatoris eget.

283. *Tabulâ distinguitur undâ.* Nihil habet præter tabulam inter undas et se.

285. *Concisum argentum.*—*Pecunia.*

291. *Zonam lævâ morsuque tenebit.* Zonam, in quâ pecuniam gerit etiam morsu tenet avarus, quamvis summo in periculo versatus.

Quod Tagus, et rutilâ volvit Pactolus arenâ,
 Frigida sufficient velantes inguina panni,
 Exiguusque cibus, mersâ rate naufragus assem 295
 Dum rogat, et pictâ se tempestate tuetur.
 Tantis parta malis, curâ majore metuque
 Servantur : misera est magni custodia censûs.
 Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
 Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro 300
 Electro, signisque suis, Phrygiâque columnâ,
 Atque ebore, et latâ testudine. Dolia nudi
 Non ardent Cynici : si fregeris, altera fiet
 Cras domus, aut eadem plumbo commissa manebit.
 Sensit Alexander, testâ cum vidit in illâ 305
 Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui
 Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
 Passurus gestis æquanda pericula rebus.
 Nullum numen habes, si sit prudentia : nos te,
 Nos facimus, Fortuna, Deam. Mensura tamen quæ 310
 Sufficiat censûs, si quis me consulat, edam :
 In quantum sitis atque fames et frigora poscunt,
 Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis,

293. *Tagus* Hispaniæ, *Pactolus* Lydiæ fluvii, quorum flumina aurum devolvere solentur.

296. *Mendicus*, qui naufragium passus erat, ad viam publicam stabat, tabulam manu gerens, quâ tempestas, et navis acta procellis vel scopulis illisa, depingebatur, ita dicitur naufragus *pictâ se tempestate tueri*.

297. Sed etiam ab his periculis si quis tutus evaserit, et dives factus sit, misera est divitiarum, quas adeptus sit, custodia.

299. *Hamis*. *Hamæ* vasa sunt aquæ plena, quæ in ædibus ad incendia compescenda disponebantur.—*Cohortem servorum*. Vigilabant servi, qui ad incendia reprimenda parati essent.—*Cohors* autem multitudinem servorum in divitum ædibus innuit.—*Attonitus*. Timens.

301. *Phrygid columnâ*. E marmore Phrygio.

302. *Dolia nudi non ardent Cynici*. Quanto divite illo felicior est Cynicus, cujus dolium fictile non ardebit; qui nihil habet, quod perdere possit.

304. *Commisæ*. Conglutinata.

306. *Magnum habitatorem*. Diogenem.—Notum est dixisse Alexandrum : ἀλλὰ μὴν ἐγὼ, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἦμην, Διογένης ἔν ἡμην.

308. *Passurus*. Quum idem gravia passurus sit.

309. Vide Satiræ decimæ finem.

312. *In quantum*. Usque ad id quod poscit fames.

313. Epicurus Athenis in horto docere solebat, et olere, polentâ et aquâ contentus felicissimus sibi videbatur.

Quantum Socratici ceperunt ante penates.
 Nunquam aliud Natura, aliud Sapientia, dicit. 315
 Acribus exemplis videor te claudere : misce
 Ergo aliquid nostris de moribus : effice summam,
 Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.
 Hæc quoque si rugam trahit, extenditque labellum ;
 Sume duos equites ; fac tertia quadringenta. 320
 Si nondum implevi gremium, si panditur ultra ;
 Nec Cræsi fortuna unquam, nec Persica regna
 Sufficient animo, nec divitiæ Narcissi,
 Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cujus
 Paruit imperiis, uxorem occidere jussus. 325

314. *Socratici penates.* Frugalis Socratici domus.—*Ante.* Tempore superiore, ante Epicurum.

316. *Severior paulo videor, cum Epicuri et Socratis exempla proponam ;*—concedo itaque aliquid, et suadeo ut tantum habeas divitiarum, quantum Othonis lex censum idoneum esse existimat equitibus, qui in quatuordecim ordinibus, gradibus, orchestræ proximis sedent.—In orchestrâ autem sedebant senatores.

319. Si hoc tibi parum videatur,—si ad hoc frontem contrahas.

320. *Sume duos equites ;* para tibi duorum equitum censum ; id si non satis

est, adde *tertia quadringenta*, census enim equestris quadringenta erant sestertia.

321. Hoc si non satis est nullis unquam divitiis contentus eris.

322. *Cræsi.* Lydiæ regis.—*Persica regna.* Ditissimi semper erant Persiæ reges.

323. *Narcissi.* Claudius Imperator Narcissum libertum suum summis divitiis atque omnibus honoribus cumulavit.

325. Claudius uxorem suam Messalinam morti non damnâset, nisi Narcissus ejus rei auctor fuisset, et cædem ipse festinâset.

SATIRA DECIMA QUINTA.

In Religiosam Ægyptiorum dementiam.

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat
Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus ibin.
Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ, 5
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic cœruleos, hîc piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.
Porrum et cæpe nefas violare, et frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis 10
Numina! Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa: nefas illic fetum jugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet. Attonito cum

1. *Volusi Bithynice.* Volusius e Bithyniâ oriundus, Juvenalis amicus.

4. *Cercopitheci.* Simiæ caudatæ.

5. Designantur Thebæ Ægyptiacæ, ubi in templo Serapidis saxea erat Memnonis effigies, quæ solis orientis percussa radiis sonum citharæ similem edidisse dicitur.—Cambyses, ut hujus rei causam cognosceret, partem statuæ abscidit, quæ inde dicitur *dimidia*, sive *dimidiata*.

7. *Ceruleos.* Pisces marinos, e mari cœruleo.

8. Canes venerantur, dum dominam eorum et venationis Deam Dianam negligunt.

9. Non animalia tantum, sed etiam herbas quasdam colunt Ægyptii.

11. Ovium carne nunquam vescuntur Ægyptii; hircus quoque, sacer habitus, in templo magnifico colebatur.

13. *Carnibus humanis vesci licet.* Hoc ad id quod infra narratur (V. 80) referendum est.

Tale super cœnam facinus narraret Ulysses .
 Alcinoò, bilem aut risum fortasse quibusdam 15
 Moverat, ut mendax aretalogus. "In mare nemo
 Hunc abicit, sævâ dignum verâque Charybdi,
 Fingentem immanes Læstrygonas atque Cyclopas?
 Nam citius Scyllam, vel concurrentia saxa
 Cyaneas, plenos et tempestatibus utres, 20
 Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
 Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
 Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?"
 Sic aliquis merito, nondum ebrius, et minimum qui
 De Corcyræâ temetum duxerat urnâ : 25
 Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.
 Nos miranda quidem, sed nuper consule Junio
 Gesta super calidæ referemus mœnia Copti :
 Nos vulgi scelus, et cunctis graviora cothurnis :
 Nam scelus, a Pyrrhâ, quamquam omnia syrmata volvas, 30
 Nullus apud tragicos populus facit. Accipe, nostro
 Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
 Inter finitimos vetus atque antiqua simultas,
 Immortale odium, et nunquam sanabile vulnus,

14. Quum Ulysses Phæacum regi de inhumanitate Cyclopi, qui carne humanâ vescerentur narravit; incredibile, etiam illis temporibus, facinus visum est tam atrox.

15. *Bilem*. Iram.

16. *Aretalogus*. Qui de virtute suâ, et rebus a se gestis plurima conficta prædicat. — *In mare nemo*, et quæ ad v. 23 sequuntur verba sunt ejusdem e Phæacibus, qui multa fabulosa ab Ulyse narrata breviter memorat.

17. *Charybdis*. Undarum concursus vehemens inter Italiam et Siciliam.

18. *Læstrygonas* Campaniæ gentem, *Cyclopas*. Siciliæ gentem.

19. *Scyllam*. Rupes erat Scylla Charybdi ex adverso posita, cui formam maris monstri esse finxerat Ulysses.

20. *Cyaneas*. Scopuli duo erant sub ingressum ponti Euxini, qui moveri et

inter se concurrere fingebantur. — *Utres*. Quos ventis plenos Ulyssi dederat Æolus.

21. Narraverat Ulysses Elpenora, cum sociis, Circes verbere tactum, in porcum conversum esse.

23. *Vacui capitis*. Stultos.

25. *Corcyræâ*. Phæacia postea Corcyræ nomen accepit.

27. Non minùs miranda narrat poeta, quàm olim Ulysses, horum tamen veritas, quum nuper gesta sint, explorari potest. — *Junius* quis fuerit non constat.

28. *Copti*. Arabum Ægyptiorumque emporium celeberrimum erat Coptum.

29. *Graviora cothurnis*. Scelera iis graviora, quæ in tragiis tractari solent.

30. *A Pyrrhâ*. A temporibus Deucalionis et Pyrrhæ. — *Syrmata*. Vid. 8. 229.

31. In tragiis scelera singuli agunt, nusquam autem populus universus.

Ardet adhuc, Ombos et Tentyra. Summus utrimque 35
 Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
 Odit uterque locus, cum solos credat habendos
 Esse Deos, quos ipse colit. Sed, tempore festo
 Alterius populi, rapienda occasio cunctis
 Visa inimicorum primoribus ac ducibus, ne 40
 Lætum hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
 Sentirent, positis ad templa et compita mensis,
 Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem
 Septimus interdum sol invenit. Horrida sane
 Ægyptus: sed luxuriâ, quantum ipse notavi, 45
 Barbara famoso non cedit turba Canopo.
 Adde, quod et facilis victoria de madidis, et
 Blæsis, atque mero titubantibus. Inde virorum
 Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
 Unguenta, et flores, multæque in fronte coronæ: 50
 Hinc jejunum odium: sed jurgia prima sonare
 Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ.
 Dein clamore pari concurritur; et vice teli
 Sævit nuda manus: paucæ sine vulnere malæ:
 Vix cuiquam, aut nulli, toto certamine nasus 55
 Integer: adspiceres jam cuncta per agmina vultus
 Dimidios, alias facies, et hiantia ruptis
 Ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
 Ludere se credunt ipsi tamen, et pueriles

35. *Ombos*. Oppidum ad orientalem Nili ripam situm.—*Tentyra*. Urbs Thebaidos ad occidentalem Nili ripam sita.

39. *Alterius populi*. Ombitarum.

42. *Sentirent*. Fruerentur.

44. Tempus festum aliquando usque ad diem septimum agunt.—*Horrida sanè*, et inculta est hæc Ægypti pars, sed tamen in luxuriâ ne Canopo quidem famoso cedunt Ombitæ.—*Canopum*. Ægypti ad Nili ostium oppidum.

48. *Blæsis*. Qui propter vinum perpicuè loqui nequeunt.

49. *Nigro*. Mauro, Æthiope.—*Qua-*

liacumque. Cujuscumque generis, crassa ac villa, æquè ac pretiosa.

51. *Jejunum odium*. Odium Tentyritarum, qui jejuni erant.

52. *Jurgia quasi tuba sunt*, quæ rixam excitet.

53. *Vice teli*. Cum nulla habeant arma manu inermi pugnant.

57. *Dimidios*. Laceratos,—e quibus pars quædam avulsa sit.—*Alias facies*. Vulneribus mutatas.—*Hiantia*. Exstantia.

59. Quamvis tot impressa sint vulnera, ipsi tamen puerilem rixam esse credunt, quod nemo adhuc occisus sit.

- Exercere acies, quod nulla cadavera calcent. 60
 Et sane quo tot rixantis millia turbæ,
 Si vivunt omnes? ergo acrior impetus, et jam
 Saxa inclinatis per humum quæsitâ lacertis
 Incipiunt torquere, domestica seditioni
 Tela; nec hunc lapidem, quales et Turnus et Ajax, 65
 Vel quo Tydides percussit pondere coxam
 Æneæ; sed quem valeant emittere dextræ
 Illis dissimiles, et nostro tempore natæ:
 Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero;
 Terra malos homines nunc educat atque pusillos. 70
 Ergo Deus, quicumque adspexit, ridet, et odit.
 A diverticulo repetatur fabula. Postquam
 Subsidiis aucti, pars altera promere ferrum
 Audet, et infestis pugnam instaurare sagittis:
 Terga fugæ celeri præstantibus omnibus, instant, 75
 Qui vicina colunt umbrosæ Tentyra palmæ.
 Labitur hinc quidam, nimîâ formidine cursum
 Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima sectum
 Frusta et particulas, ut multis mortuus unus
 Sufficeret, totum corrosis ossibus edit 80
 Victrix turba: nec ardenti decoxit æno,
 Aut verubus: longum usque adeo tardumque putavit
 Expectare focos, contenta cadavere crudo.
 Hic gaudere libet, quod non violaverit ignem,
 Quem summâ cœli raptum de parte Prometheus 85

61. *Quò.* Quo spectaret;—quid proderet?—Poetæ sententia faceta.

64. *Domestica.* Familiaria et consueta, quæ in promptu sunt et seditioni quasi propria videntur.

66. Homerum et Virgilium obiter carpit poeta noster, qui vires heroum in carminibus suis ultrâ modum auxerunt.—*Turnus.* Æn. XII. 899.—*Ajax.* Il. 7. 268.—*Tydides.* Il. V. 302.

69. Il. V. 303.—Æn. XII. 899.

71. Deus homines et odit, quod scelesti sint, et ridet, quod imbecilli.

72. *Diverticulo.* A digressionem redeamus.

73. *Postquam subsidiis* utriusque partis aucta est rixa, *pars altera* Tentyritæ ferrum et sagittas promunt, et instant Ombitis, qui omnes terga vertunt.

77. *Quidam.* Ex Ombitis.

83. *Expectare;* dum foci ad carnem assandam pararentur.

84. *Gaudere libet,* quod immanes hi atque scelesti ignem scelere suo non inquinaverint.—Quum donum e cœlo raptum pro sacro habendum sit.

Donavit terris: elemento gratulor, et te
 Exsultare reor: sed qui mordere cadaver
 Sustinuit, nil unquam hac carne libentius edit.
 Nam scelere in tanto ne quæras, et dubites, an
 Prima voluptatem gula senserit: ultimus autem 90
 Qui stetit, absumto jam toto corpore, ductis
 Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
 Vascones, hæc fama est, alimentis talibus olim
 Produxêre animas: sed res diversa, sed illic
 Fortunæ invidia est, bellorumque ultima, casus 95
 Extremi, longæ dira obsidionis egestas.
 Hujus enim, quod nunc agitur, miserabile debet
 Exemplum esse cibi: sicut modo dicta mihi gens,
 Post omnes herbas, post cuncta animalia, quidquid
 Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis 100
 Pallorem ac maciem et tenues miserantibus artus,
 Membra aliena fame lacerabant, esse parati
 Et sua. Quisnam hominum veniam dare, quisve Deorum
 Viribus abnuerit dira atque immania passis;
 Et quibus illorum poterant ignoscere manes, 105
 Quorum corporibus vescebantur? Melius nos
 Zenonis præcepta monent: nec enim omnia, quædam
 Pro vitâ facienda putat: sed Cantaber unde
 Stoïcus, antiqui præsertim ætate Metelli?

86. *Te.* Volusium alloquitur poeta, qui forsan philosophus fuerit atque ita eum leniter perstringit poeta *elemento gratulans*.

88. Ita insaniverunt immanes illi Tentyriæ ut carnem humanam etiam cum voluptate quædam absumerent.

90. *Prima gula.* Qui primus carnem gustavit.

91. Qui tardiùs advenerat, cum nihil carnis maneret.

93. *Vascones.* Urbis Calaguris in dextrâ Iberi ripâ sitæ incolæ.—Hi, obsidione Cn. Pompeii ad ultima redacti, uxoribus suis natisque vescebantur.

94. *Illic.* Vasconas Fortuna adversa, belli mala extrema, casus duri, et dira obsidionis egestas ad tantum adegerunt facinus.

97. *Hujus enim cibi* Calaguritanorum exemplum misericordiam potiùs quam indignationem meretur.

98. *Gens.* Vascones.

102. *Membra aliena.* Humana, aliorum hominum.—*Esse parati.* Ita avidi ut ederent.

104. *Viribus.* Viris rabidis ac violentis propter famem.

105. Qui ita digni miseratione videntur, ut ipsorum, quibus vescebantur, manes eis ignoscere possent.

106. Nos quidem Romani meliùs edocti sumus, et didicimus non omnia etiam propter vitam facienda esse.—Vascones autem Stoicorum philosophiam nunquam audierant.

Nunc totus Graias, nostrasque habet orbis Athenas. 110
 Gallia causidicos docuit facunda Britannos :
 De conducendo loquitur jam rhetore Thule.
 Nobilis ille tamen populus, quem diximus; et par
 Virtute atque fide, sed major clade, Saguntus
 Tale quid excusat. Mæotide sævior arâ 115
 Ægyptus: quippe illa nefandi Taurica sacri
 Inventrix homines (ut jam, quæ carmina tradunt,
 Digna fide credas) tantum immolat: ulterius nil,
 Aut gravius cultro timet hostia. Qui modo casus
 Impulit hos? quæ tanta fames, infestaque vallo 120
 Arma coëgerunt, tam detestabile monstrum
 Audere? anne aliam, terrâ Memphitide sicca,
 Invidiam facerent nolenti surgere Nilo?
 Quâ nec terribiles Cimbri, nec Britones unquam,
 Sauromatæve truces, aut immanes Agathyrsi, 125
 Hâc sævit rabie imbelles et inutile vulgus,
 Parvula fictilibus solitum dare vela phaselis,
 Et brevibus pictæ remis incumbere testæ.
 Nec pœnam sceleri invenies, nec digna parabis

110. *Nunc totus orbis Graias litteras, nostrasque Romanas didicit.—Athenas pro littera.*

111. *Eloquentia cum litteris ex Italiâ in Galliam, inde in Britanniam, et postremo usque ad ultimam abiit Thulen.*

113. *Nobilis ille populus Vascones habent aliquid quod facinus excuset, et Sagunti quoque incolæ, qui ab Annibale obsessi idem fecerunt, Vasconibus fide et virtute pares, sed eventu infeliciore.—Vascones enim obsidione liberati sunt, Sagunti omnes periêre.*

115. *Mæotide arâ. Dianæ arâ in Chersoneso Tauricâ, quâ tamen homines tantum immolabantur, non comedeabantur.*

119. *Gravius cultro. Ne post mortem comedendus sit.*

120. *Hos. Tentyritas.*

121. *Monstrum. Facinus immane.*

122. *Anne volunt iterum crimen Nilo fluvio obicere, quasi hujus sceleris*

causa fuerit?—Respicit poeta fabulam de Thalia, qui quum Ægyptus per novem annos siccitate exarisset, persuaserit Busridi imbres hospite immolato venturos esse.—Quod Nili culpâ factum videbatur, qui Ægyptum inundare noluisset.

124. *Tentyritæ imbelles atque inutile vulgus immaniore sæviunt rabie, quam populi fortissimi, et bellicosissimi, quique omnino barbari sunt.—Cimbri. Germaniæ borealis gens.—Britones. Insulæ Britannicæ incolæ antiquissimi.—Sauromatæ sive Sarmatæ gens septentrionalis Europea atque Asiatica per quos fluit Tanais.—Agathyrsi. Gens Scythica ad flexum paludis Meotidis.*

127. *Exhibetur Ægyptiorum mollities, qui parvulis pictis fictilibusque phaselis in fluminibus utebantur.—Testæ, navis fictilis.*

129. *Pœnam. Pœnam justam.*

Supplicia his populis, in quorum mente pares sunt 130
 Et similes ira atque fames. Mollissima corda
 Humano generi dare se Natura fatetur,
 Quæ lacrymas dedit: hæc nostri pars optima sensûs.
 Plorare ergo jubet causam dicentis amici
 Squalorem atque rei, pupillum ad jura vocantem 135
 Circumscriporem, cujus manantia fletu
 Ora puellares faciunt incerta capilli.
 Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ
 Virginis occurrit, vel terrâ clauditur infans,
 Et minor igne rogi: quis enim bonus, et face dignus 140
 Arcanâ, qualem Cereris vult esse sacerdos,
 Ulla aliena sibi credat mala? Separat hoc nos
 A grege mutorum, atque ideo venerabile soli
 Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
 Atque exercendis capiendisque artibus apti, 145
 Sensum a cœlesti demissum traximus arce,
 Cujus egent prona, et terram spectantia. Mundi
 Principio indulsit communis conditor illis
 Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
 Affectus petere auxilium et præstare juberet, 150
 Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
 De nemore, et proavis habitatas linquere silvas;
 Ædificare domos, laribus conjungere nostris
 Tectum aliud, tutos vicino limine somnos

131. *Similes ira atque fames*, qui per iram eadem nefanda faciunt quæ alii per famem extremam; itaque iram et famem similes et pares esse causas existimare videntur.

132. *Naturam mollissima corda humano generi dedisse hoc probatur*, quod soli homines lacrymas effundant.

133. *Hæc, misericordia.*

134. *Jubet natura cum miseratione amici rei squalorem spectare.*

136. *Circumscriporem*, tutorem qui pupillum bonis suis fraudavit. *Cujus capilli puellares* longi et defluentes *ora fletu manantia incerta faciunt*; incertum

faciunt puerne sit, an puella.

140. *Minor igne rogi.* Junior quam ut cremari fas esset, infantes enim non cremabantur.—*Dignus* qui ferat faciem castam atque puram qualem Cereris esse dicit sacerdos.—*Quis*, licet optimus sit, credat ulla mala sibi accidere non posse; sive, quis bonus mala aliena sua nihil interesse credit.

144. *Divinorum capaces.* Res divinas intelligere valentes.

147. *Prona*, alia omnia animalia.

149. *Animas.* Vitæ.

153. *Nostra ædificia cum alienis conjungere*, ut mutua fiducia tutiores somnos nostros efficeret.

Ut collata daret fiducia : protegere armis 155
 Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere civem ;
 Communi dare signa tubâ, defendier isdem
 Turribus, atque unâ portarum clave teneri.
 Sed jam serpentum major concordia : parcit
 Cognatis maculis similis fera : quando leoni 160
 Fortior eripuit vitam leo ? quo nemore unquam
 Exspiravit aper majoris dentibus apri ?
 Indica tigris agit ravidâ cum tigride pacem
 Perpetuam : sævis inter se convenit ursis :
 Ast homini ferrum letale incude nefandâ 165
 Produxisse parum est ; cum, rastra et sarcula tantum
 Assueti coquere, et marris ac vomere lassi,
 Nescierint primi gladios extundere fabri.
 Adspicimus populos, quorum non sufficit iræ
 Occidisse aliquem : sed pectora, brachia, vultum, 170
 Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergo,
 Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret,
 Pythagoras ; cunctis animalibus abstinuit qui,
 Tamquam homine, et ventri indulsit non omne legumen ?

156. *Nutantem.* Labentem.

159. *Sed jam,* quum Tentyritæ tale facinus audeant, homines minus inter se concordēs quàm serpentes videntur.

160. *Cognatis maculis.* Feræ easdem cum suis maculas habenti.—*Similis fera.* Quæque fera feris sui generis parcit.

169. *Indica.* Indicæ Tigres maximæ sunt et ferocissimæ.

166. *Parum est.* Non satis est.—Primi fabri nihil præter instrumenta rustica e ferro parabant.

169. *Populos.* Tentyritas.

173. Pythagoras omnium animalium carne abstinebat et quibusdam quoque leguminibus.—Quia credidit animas humanas eis inesse, quæ e corporibus humanis migrassent.

SATIRA DECIMA SEXTA.

*Militiæ commoda recenset poeta, et specie laudis nimiam militum
licentiam perstringit.*

QUIS numerare queat felicitis præmia, Galle,
Militiæ? Nam si subeuntur prospera castra,
Me pavidum excipiat tironem porta secundo
Sidere: plus etenim fati valet hora benigni,
Quam si nos Veneris commendet epistola Marti, 5
Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.

Commoda tractemus primum communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat: immo, etsi pulsetur, dissimulet, nec
Audeat excussos prætori ostendere dentes, 10
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculum, medico nil promittente, relictum.
Bardaïcus judex datur hæc punire volenti
Calceus, et grandes magna ad subsellia suræ

1. *Galle.* Gallus, poetæ amicus, forsan in militiam abierat.

2. Si prospera sit militia, tanta habet commoda ut ipsum me tironem licet persuadeant militem fieri et portam castrorum intrare.

4. Horâ enim felice natum esse plus prodest, quàm si quem Marti ipsa commendasset Venus, aut genitrix ejus Juno, quæ Samo insulâ colitur.

7. *Communia.* Omnium militum.

8. *Ne te pulsare.* Quòd togatus (quicunque non miles est) metuat te pulsare,

atque etiam timeat te in jus vocare, si a te violatus sit.

10. *Prætor.*—Qui nihil habeat in milites auctoritatis.

11. *Offam.* Carnis tumorem.

12. *Oculum relictum* sane, nec omnino excussum, sed tali in conditione ut medicus nihil salutis promittere possit.

13. Si quis togatus hæc punire velit, ei judex datur Centurio *Bardaïcus* cucullo hirsuto atque villosa indutus.

14. *Calceus.* Caliga,—inde pro caligato, —*grandes suræ* gravibus ocreis tectæ.—*Militaris habitus* pro ipso milite ponitur.

- Legibus antiquis castrorum, et more Camilli 15
 Servato, miles ne vallum litiget extra,
 Et procul a signis. Justissima centurionum
 Cognitio est igitur de milite; nec mihi deerit
 Ultio, si justæ defertur causa querelæ.
 Tota cohors tamen est inimica; omnesque manipuli 20
 Consensu magno efficiunt, curabilis ut sit
 Vindicta, et gravior quam injuria. Dignum erit ergo
 Declamatoris mulino corde Vagellî,
 Cum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot
 Millia clavorum. Quis tam procul absit ab Urbe? 25
 Præterea quis tam Pylades, molem aggeris ultra
 Ut veniat? lacrymæ siccentur protinus, et se
 Excusaturos non sollicitemus amicos.
 Da testem, judex cum dixerit: audeat ille,
 Nescio quis, pugnos qui vidit, dicere, Vidi; 30
 Et credam dignum barbâ, dignumque capillis
 Majorum. Citius falsum producere testem
 Contra paganum possis, quam vera loquentem
 Contra fortunam armati, contraque pudorem.

15. Cum lex sit castrensis, ne quis miles extrâ vallum litiget, reus fiat.

18. Centurionis de milite judicium æquissimum censendum est, neque togato negatur ultio, si justa fuerit querela.

21. Efficiunt milites ut ultio, quam ex te petent propter commilitonis accusationem curabilis (curanda, cui cura adhibenda sit) sit et gravior quam injuria a milite tibi olim illata.

23. Pertinaciam ergo Vagellî Mutinensis habeas necesse est, qualis est mulorum, ut, quum *duo crura habeas*, tolerare possis tot caligas clavis subâxas quas milites tibi impingunt.

25. *Quis tam procul* ab urbe inveniatur, qui nobis in judicio adset, sive testis sit.— Præterea si quis ibi esset, quem invenimus tam *Pyladem* tam fidum amicum, ut tot pericula subiret pro nobis castra intrans.

27. Ne sollicitemus igitur nequicquam lacrymis precibusque amicos, qui se ob timorem excusabunt.

29. Si quis, cum judex Togatum testem proferre fuisset, audeat dicere, *vidi*, cum reverâ viderit; existimarem eum majoribus nostris summæ virtutis et constantis æquandum esse, qui barbam et capillos promissos alebant.

33. *Paganum*, rusticum, deinde pro omnibus qui a militiâ immunes erant; hic idem est cum togato.

34. *Contrâ fortunam*, licentiam militis *contraque pudorem* honorem ejus.

36. *Sacramentorum*. Militis.—Milites enim sacramenta susceperunt. Pergit poeta juris civilis moras cum judicii castrensis celeritate comparare. *Convallam* planitiem collibus septam, *râris avili* a majoribus mihi relictâ.

Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus 35
 Sacramentorum. Convallem ruris aviti
 Improbus, aut campum mihi si vicinus ademit,
 Et sacrum effodit medio de limite saxum,
 Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo;
 Debitor aut sumtos pergit non reddere nummos, 40
 Vana supervacui dicens chirographa ligni;
 Exspectandus erit, qui lites inchoet, annus,
 Totius populi: sed tunc quoque mille ferenda
 Tædia, mille moræ; toties subsellia tantum
 Sternuntur; jam facundo ponente lacernas 45
 Cædicio, et Fusco jam micturiente, parati
 Digredimur, lentâque fori pugnamus arenâ.
 Ast illis, quos arma tegunt, et balteus ambit,
 Quod placitum est ipsis, præstatur tempus agendi;
 Nec res atteritur longo sufflamine litis. 50
 Solis præterea testandi militibus jus
 Vivo patre datur: nam, quæ sunt parta labore
 Militiæ, placuit non esse in corpore censûs,
 Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum,
 Signorum comitem, castrorumque æra merentem, 55

38. *Saxum sacrum* lapidem terminalem, in medio limite inter duos agros positum.

39. *Quod saxum terminale* quotannis colebam sacrificando *pulles* et *libum*. *Vetulum* autem dicitur libum ob vetustatem hujus ritus et sacrificii.

40. *Sumptos nummos*, mutuò acceptos.

41. Vid. ad XIII. 136.

42. Manendum esse per annum, sive tempus longum priusquam lites judicari cœperint, eum autem initium fit, tot sunt lites dijudicandæ, ut totius populi esse videantur.

44. *Subsellia tantum sternuntur*. Quia subselliis paratis justas judicum numerus non adest.

46. Tandem, cum tanta facta est mora, ut patronus Cædicus lacernam deponere incipiat, Fuscus autem ob moram urinam cohibere nequeat.

47. *Digredimur*. Locos adversos capessimus, et causas agimus in foro quasi in arenâ, *lentâ*, ubi tardè progreditur res.

48. *Milites*, quandocumque velint, causam agunt.

50. *Sufflamine*. Morâ.—Vid. VIII. 148.

51. Militibus quoque solis id privilegii concessum est ab imperatoribus, ut quæ a se militibus labore parta essent, non essent in corpore censûs neque censerentur inter ea, quorum jus in patre erat. Ita ut etiam vivo patre eis testandi potestas esset.—Olim enim omne filii peculium, unâ cum corpore et vitâ, patri subjectum erat.

54. Facetè addit poeta milites ita divites esse ut Corani pater filium suum etiam jam senio confectus capiet, ut hæres fiat.

Quamvis jam tremulus, captat pater. Hunc labor æquus
 Provehit, et pulchro reddit sua dona labori.
 Ipsius certe ducis hoc referre videtur,
 Ut, qui fortis erit, sit felicissimus idem;
 Ut læti phaleris omnes, et torquibus omnes.

60

56. Æquum est hunc Coranum præ-
 miis labori suo paribus provehi.

augeatur.

58. Ducis quoque refert milites honoribus
 ac præmiis affici, ut gloriæ militaris amor

60. Ut omnes ornamenta militaria
 gerentes læti fiant.

JUVENALIS SATIRARUM FINIS.

Excuderunt G. H. et W. R. Wood, Bathoniæ.

